UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

FENOMÉN VKLADANIA RÚK V BIBLII
VARIÁCIE A VÝZNAM

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2021 **Ing. Michal Sandánus**

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

FENOMÉN VKLADANIA RÚK V BIBLII
VARIÁCIE A VÝZNAM

Diplomová práca

Študijný program: katolícka teológia
Študijný odbor: teológia
Katedra: Katedra biblických vied
Školiteľ: ThDr. Blažej Štrba, PhD.

Nitra 2021 **Ing. Michal Sandánus**

83481358

Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Ing. Michal Sandánus
Študijný program: katolícka teológia (Jednoodborové štúdium, magisterský I.II. st., denná forma)
Študijný odbor: teológia
Typ záverečnej práce: diplomová práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Fenomén vkladania rúk v Biblii. Variácie a význam
The Phenomenon of the Laying On of Hands in the Bible. Variations and meaning

Anotácia: Zmienky o vkladaní rúk sa nachádzajú naprieč celou Bibliou. Rôznosť použitých syntagiem súvisí s obsahovými variáciami a mimoriadnou dôležitosťou tohto fenoménu. Diplomová práca bude skúmať predmetný fenomén nielen synchrónne naprieč Bibliou, diachrónne naprieč epochami, v ktorých tieto texty vznikali, ale aj systematicky s dôrazom na význam tejto medziľudskej náboženskej komunikácie.

Školiteľ: ThDr. Blažej Štrba, PhD.
Oddelenie: RKCMBF.KBV - Katedra biblických vied
RKCMBF vedúci katedry: prof. ThDr. Pavol Farkaš, PhD.

Dátum zadania: 13.11.2019

Dátum schválenia: 25.09.2020

prof. ThDr. Pavol Farkaš, PhD.
vedúci katedry

.....
študent

.....
školiteľ

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Michal Sandánus čestne vyhlasujem, že som predloženú diplomovú prácu vypracoval samostatne s využitím uvedených zdrojov a literatúry.

.....

V Nitre, dňa 3. 4. 2021

Poďakovanie

V prvom rade chcem poďakovať môjmu školiteľovi ThDr. Blažejovi Štrbovi, PhD. za pomoc pri špecifikovaní zvolenej témy, veľké množstvo konzultácií a výbere literatúry, ako aj za jeho kritický prístup v medziach pokornej ľudskosti. Zároveň by som chcel poďakovať všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prejavili záujem o pomoc, či už formou modlitby alebo povzbudivých slov.

Abstrakt

SANDÁNUS, Michal: *Fenomén vkladania rúk v Biblii. Variácie a význam*. [Diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta: Katedra biblických vied. Školiteľ: ThDr. Blažej Štrba, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister katolíckej teológie. Nitra: RKCMBF UK, 2021, s. 102.

Predložená diplomová práca sa zameriava na skutočnosť vkladania rúk v Biblii. Skúma jeho výskyt v Starom a Novom zákone a následne predkladá aj možnosti interpretácie jeho významu v konkrétnych perikopách. Práca je rozdelená na tri kapitoly. Prvá kapitola skúma výskyt tohto fenoménu v biblickej tradícii poukázaním na ruku ako dôležitú časť tela človeka a slovesá, ktoré sú používané v kontexte vkladania rúk v Starom a Novom zákone. Druhá kapitola podáva pohľad na výskum významu vkladania rúk v Starom zákone, pričom sleduje dve kritériá – intenzitu kontaktu a počet vložených rúk. Tretia kapitola predkladá ostatný výskum významu vkladania rúk v Novom zákone, pričom sú skúmané perikopy analyzované niekoľkými autormi, aby bolo možné sa čo najviac priblížiť k takému významu vkladania rúk, aký mu prisúdili biblickí autori skúmaných textov.

Kľúčové slová: Biblia, vkladanie rúk, význam

Abstract

SANDÁNUS, Michal**.** *The Phenomenon of the Laying On of Hands in the Bible. Variations and meaning* [Diploma thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Roman Catholic Theology of Cyril and Methodius: Department of Biblical Studies. Supervisor: ThDr. Blažej Štrba, PhD. Qualification degree: The Master of Catholic Theology. Nitra: RKCMBF UK, 2021, p. 102.

The submitted diploma thesis is focused on a fact of the laying on of hands in the Bible. It discusses the occurrence of this fact in the Old and New Testament and subsequently presents the possible interpretations of its meaning in the specific pericopes. The diploma thesis is divided into three chapters. The first chapter studies the occurrence of this phenomenon in the biblical tradition pointing to a hand as an important part of the human body and the verbs that are used in the context of the laying on of hands in the Old and New Testament. The research focused on the importance of the laying on of hands in the Old Testament is discussed in the second chapter. It follows two criteria - the intensity of contact and the number of the laying on of hands. The third chapter presents other research on the importance laying on of hands in the New Testament, while the examined pericopes are analyzed by several authors in order to be as close as possible to the meaning of hand laying as attributed to it by the biblical authors of the texts.

Key words: Bible, laying on of hands, meaning

Obsah

Úvod **10**

1 Výskyt fenoménu vkladania rúk v biblickej tradícii **12**

1.1 Ruka – časť človeka 12

1.1.1 Ruka v zmysle spečatenia zmluvy 12

1.1.2 Tlieskajúce ruky 13

1.1.3 Zodvihnuté ruky 13

1.1.4 Prisahajúce ruky 13

1.1.4.1 Prísaha na pohlavie 13

1.1.5 Žehnajúce ruky 14

1.1.6 Iné gestá súvisiace s rukami 14

1.2 Slovesá používané v kontexte vkladania rúk v Starom zákone 14

1.2.1 סמך 14

1.2.2 שׂים 16

1.2.3 שׁית 17

1.3 Výskyt v Septuaginte 18

1.3.1 Protokánonické spisy Starého zákona 19

1.3.2 Deuterokánonické spisy Starého zákona 20

1.4 Slovesá používané v kontexte vkladania rúk v Novom zákone 21

1.4.1 τίθημι 21

1.4.2 ἐπιτίθημι 22

1.4.3 ἐπιβάλλω 23

2 Výklad vkladania rúk v Starom zákone **24**

2.1 Kritérium intenzity kontaktu vložených rúk a teória transferu 24

2.1.1 David Daube 24

2.1.1.1 Kontext požitia slovesa סמך 25
2.1.1.2 Kontext použitia slovies שׂים a שׁית 27
2.1.2 Michael. C. Sansom, John C. Poirier a kritika teórie prenosu hriechu 29
2.2 Kritérium počtu vložených rúk 33
2.2.1 Forma vkladania oboch rúk 33
2.2.2 Forma vkladania jednej ruky 37
2.3 Zhrnutie 42
3 Výklad vkladania rúk v Novom zákone 43
3.1 Vkladanie rúk v evanjeliách 43
3.1.1 David Daube 43
3.1.2 John C. Poirier 44
3.2 Vkladanie rúk v Skutkoch apoštolov 45
3.2.1 Ustanovenie diakonov (Sk 6,6) 45
3.2.1.1 David Daube 45
3.2.1.2 John C. Poirier 46
3.2.1.3 John F. Tipei 47
3.2.2 Pavlova konverzia (Sk 9,12.17) 47
3.2.2.1 David Daube 48
3.2.2.2 John C. Poirier 48
3.2.2.3 John F. Tipei 49
3.2.3 Vyvolenie Barnabáša a Pavla (Sk 13,3) 51
3.2.3.1 David Daube 51
3.2.3.2 John F. Tipei 52
3.3 Vkladanie rúk v pastorálnych listoch (1Tim 4,14; 2Tim 1,6) 55
3.3.1 David Daube 56
3.3.2 John C. Poirier 56
3.3.2.1 Diskusia o prenose 57

3.3.3 John F. Tipei 59
3.3.3.1 Proroctvá 60
3.3.3.2 Vkladanie rúk 61
3.3.3.2.1 Funkcia vkladania rúk na Timoteja 64
3.4 Zhrnutie 66
Záver 68
Bibliografia 70
Prílohy 78

Úvod

Človek ako spoločenský tvor komunikuje so svojím okolím najrôznejšími spôsobmi. Robí to s úmyslom odovzdania určitého druhu informácie druhej osobe. Je preto nutné, aby spôsob, akým sa dvaja dorozumievajú, bol pre oboch zrozumiteľný. Ak budú používať každý iný jazyk, je veľká pravdepodobnosť, že samotný zamýšľaný prenos informácie z jednej strany na druhú sa neuskutoční. Popri verbálnej komunikácii existuje aj komunikácia neverbálna, do ktorej patrí aj dorozumievanie sa pomocou gest. Aj takáto komunikácia musí mať jasné pravidlá a samotné gestá svoj význam. Medzi neverbálny druh komunikácie môžeme zaradiť aj gesto vkladania rúk. Okrem toho, že sa s ním môžeme dennodenne stretnúť vo svojom okolí, my sa osobitne zameriame na jeho výskyt a budeme skúmať jeho význam v Biblii.

V našej práci sme skúmali lexémy a syntagmy pôvodných textov. Výsledky empirického skúmania sú systematicky prezentované vo viacerých tabuľkách uvedených v dodatku, pričom preložený text v tele práce je uvedený podľa prekladu SSV, až na niekoľko výnimiek v dodatku, kedy sme použili preklad vlastný. Tak pri Starom zákone, ako aj v novozákonných textoch sme mapovali stav súčasného výskumu, resp. posledných 50 – 60 rokov, najmä v anglickej literatúre a iba vybraných autorov. Práca je rozdelená na tri kapitoly. V prvej kapitole sa zameriame na rôznosť významov spätých s gestami, kde sa používajú ľudské ruky, následne predstavíme jednotlivé slovesá, ktoré sa v texte Biblie používajú pri vkladaní rúk. Potom porovnáme použitie predmetných slovies v masoretskom texte s tým, ako ich používa Septuaginta. V druhej kapitole predstavíme výklad vkladania rúk v kontexte kníh Starého zákona podľa niekoľkých špecifických kritérií, akými sú napríklad veľkosť tlaku pri vkladaní rúk, či počet rúk, ktoré sú vložené. Preskúmame najmä texty s predpismi v knihe Levitikus (kap. 1-4), osobitnú udalosť počas Dňa zmierenia v Lv 16, udalosť konsekrácie levitov v Nm 8, vymenovanie Jozueho za Mojžišovho nástupcu v Nm 27 a Dt 34 a vynesenie rozsudku nad rúhačom v Lv 24. Tretia kapitola nás prevedie problematikou významu vkladania rúk v kontexte kníh Nového zákona. V hľadaní významu vkladania rúk týchto textoch budeme skúmať evanjeliá, Skutky apoštolov – najmä udalosti ustanovenia diakonov (6,1-6), udalosť Pavlovej konverzie (9,1-19), vyvolenie Barnabáša a Pavla (13,1-3) a texty dvoch pastorálnych listov (1Tim 4-14; 2Tim 1,1-6). Budeme postupovať mierne odlišným spôsobom ako v predchádzajúcej kapitole. Predstavíme perikopy, v ktorých sa vyskytuje aj vkladanie rúk a následne budeme spoločne sledovať „diskusiu“ medzi

rôznymi exegétmi. Cieľom tejto práce nie je štúdium liturgického gesta vkladania rúk používaného v kresťanskej tradícii, ale predstavenie rôznosti použitých syntagiem súvisiacich s obsahovými variáciami a mimoriadnou dôležitosťou tohto fenoménu v Biblii.

1 Výskyt fenoménu vkladania rúk v biblickej tradícii

Ľudská ruka je vo všeobecnosti veľmi vhodným nástrojom komunikácie. V biblickej tradícii jej takisto patrí náležité miesto, pretože pomocou ruky môže človek vyjadriť najrôznejší postoj. Najprv sa zameriame všeobecne na ruku ako časť človeka používanú v Biblii (1) a následne preskúmame slovesá použité v kontexte vkladania rúk v Starom zákone (2), Septuaginte (3) a v novozákonných textoch (4).

1.1 Ruka – časť človeka

Vo svojom príspevku A. Wagner[1] skúma význam a využite ruky v Biblii a konštatuje, že ruka je časťou tela, ktorou sa uskutočňujú dennodenné činnosti v živote človeka, aj preto je v jeho živote veľmi dôležitým orgánom vyjadrujúcim najrôznejšiu činnosť. Rukou človek môže niečo uchopiť, ukázať nejaké gesto, pomocou nej sa najesť a vykonávať mnohé iné druhy činnosti. Existuje množstvo činností vykonávaných pomocou rúk nachádzajúcich sa v knihách Starého zákona. Uvedieme niekoľko takých príkladov, ktoré dokladajú veľkosť významu ruky.

1.1.1 Ruka v zmysle spečatenia zmluvy

V 2Kr 10,15sa píše o tom, ako Jehu stretáva Rechabovho syna Jonadaba, rozpráva sa s ním a podáva mu ruku na znak vzájomnej úprimnosti. Toto gesto značí uzatvorenie určitej zmluvy. Wagner poukázal aj na podobný prípad zo starovekého Blízkeho východu. Na vápencovom reliéfe z trónnej siene Salmanasara III.[2], ktorý sa dnes nachádza v Bagdade, asýrsky kráľ uzatvára dohodu s iným kráľom práve podaním ruky, v tomto prípade sa jedná o pravé ruky. [3]

---

[1] Porov. WAGNER, A. Hand (AT). In: *Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet* [online]. 2017 [cit. 24.02.2020]. Dostupné na internete: https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/40970/

[2] Shalmaneser III. In: *wikiwand.com* [online] [cit. 06.11.2020]. Dostupné na internete: https://www.wikiwand.com/en/Shalmaneser_III; Throne Dais of Shlamaneser III at the Iraq Museum. In: *ancient.eu* [online] [cit. 06.11.2020]. Dostupné na internete: https://www.ancient.eu/image/10284/throne-dais-of-shlamaneser-iii-at-the-iraq-museum/

[3] Porov. WAGNER, Hand (AT) [online] [cit. 24.02.2020]. Dostupné na internete: https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/40970/

1.1.2 Tlieskajúce ruky

Gesto tlieskajúcich rúk môže vyjadrovať radosť dotknutého. V 2Kr 11,12 ľud prejavuje radosť z ustanovenia kráľa Joasa. V stati Ez 25,6 kde sa Amončania tešia, je tento akt tlieskania vnímaný z pohľadu Jahveho negatívne. Pozitívny význam tohto gesta dokážeme pochopiť väčšinou hneď, i keď nie vždy toto gesto vyjadruje takýto postoj, napríklad Jób 27,23, kde je pravdepodobne súčasťou irónie.

1.1.3 Zodvihnuté ruky

Ruky dvíhajúce sa k modlitbe nájdeme napríklad v 1Kr 8,22, kedy Šalamún so zodvihnutými rukami prednáša modlitbu pri príležitosti posviacky chrámu. Oproti tomu v negatívnom zmysle Ž 44,21 tento úkon popisuje ako odvrátenie sa od pravého Boha a priblíženie sa bohu cudziemu. Takéto gesto modlitby je typické pre Starý zákon a staroveký Blízky východ.

1.1.4 Prisahajúce ruky

Prísaha je slávnostné potvrdenie pravdivosti niečoho alebo vyslovenie sľubu s odvolaním sa na niečo posvätné, najčastejšie na Boha, ktorý sa tak stáva svedkom uvedeného sľubu.[4] Zdvihnutú ruku na znak prísahy môžeme nájsť v Gn 14,22 kedy Abram dvíha svoju ruku k Bohu, a tak prisahá sodomskému kráľovi, že mu nevezme nič, čo je jeho. Zaujímavé sú prípady, kedy sám Boh „dvíha ruku“, čo je evidentne antropomorfizmus, čo vyjadruje prísahu. Boh tak prisahá na seba samého, pretože od neho vyššieho niet.[5] Podobné prípady nájdeme napríklad v Dt 32,40; Ez 36,7; Ž 106,26.

1.1.4.1 Prísaha na pohlavie

V Gn 24,1-4 Abrahám povie svojmu sluhovi, aby položil ruky pod jeho bedrá (na miesto, kde sa nachádzajú pohlavné orgány) na znak prísahy pred Pánom. S. Schroer a T. Staubli sa domnievajú, že za týmto archaickým zvykom môže stáť myšlienka, že osoba, ktorá skladá prísahu, prisahá na svoju mužnosť, ktorá by mala vyschnúť, ak by

---

[4] Porov. Slovenské slovníky. In: [cit. 22.10.2020]. Dostupné na internete: https://slovnik.juls.savba.sk/?w=pr%C3%ADsaha&s=exact&c=w171&cs=&d=peciar#

[5] Porov. CONKLIN, B. *Oath Formulas in Biblical Hebrew*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2011, s. 13-30.

prísahu nedodržala.[6] Bez svojej mužnosti by sa muž stal automaticky neschopným plodenia potomstva, pričom potomstvo bolo v Starom zákone znakom požehnania (Gn 26,24).

1.1.5 Žehnajúce ruky

Situácia opísaná v Gn 48,8-22, kedy Jakub žehná svojich vnukov Efraima a Manassesa, je v náboženskom kontexte všeobecne známejšia. Svätopisec na pozadí určitým spôsobom vysvetľuje zmysel gesta vkladania rúk na hlavy Jakubových vnukov, vložením slov do Jakubových úst, ktorými vyzýva Jozefa, aby ich priviedol k nemu na požehnanie.

1.1.6 Iné gestá súvisiace s rukami

Umývanie rúk na znak kultového očistenia (Ex 30,19), vkladanie rúk ako gesto pri obetách (Lv 3,2), označenie nástupcu (Nm 27,23), uchopenie Pánovou pravicou ako znak stálosti a istoty, odovzdania sa do rúk iného (Ž 63,9).[7]

1.2 Slovesá používané v kontexte vkladania rúk v Starom zákone

V tejto časti budeme skúmať niekoľko slovies používaných v kontexte vkladania rúk v SZ. Ide o slovesá סמך, שׂים a שׁית. Vychádzať budeme najmä zo štúdií autorov publikovaných v odborných teologických slovníkoch.

1.2.1 סמך

Štúdia dvojice autorov David Wright a Jacob Milgrom, z ktorej budeme vychádzať v nasledujúcich častiach prvej kapitoly hovorí, že slovotvorný koreň סמך sa vyskytuje aj v iných semitských jazykoch s významom podobným významu v biblickej hebrejčine. Predovšetkým ide o akkadčinu s významom predmetného koreňa – „prekryť,

[6] Porov. WAGNER, Hand (AT), s. 3. podľa SCHROER, S., STAUBLI, T. *Die Körpersymbolik der Bibel*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998, s. 127.
[7] Porov. WOLFF, H.W. *Anthropologie des Alten Testaments*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010, s. 114-115.

zakryť, kryť;“ starú aramejčinu – „podporiť;“ židovskú aramejčinu – „pritlačiť (ruky), podporiť, dať dokopy;“ mandarínčinu alebo palmýrčinu.[8]

Hebrejský slovotvorný koreň סמך sa vyskytuje v Písme 48-krát v masoretskom texte (ďalej len MT) ako sloveso, 41-krát ho nachádzame v aktívnej konjugácii qal (vrátane aktívnych aj pasívnych participií), 6-krát v pasívnej konjugácii nifal a jedenkrát v intenzívnej konjugácii piel.[9]

V každom prípade, סמך znamená v našom preklade najmä „pomôcť, podporovať.“ Zmysel tohto slovesa môže byť dvojaký. Musíme rozlišovať medzi „položiť (niečo) na (niečo)“ a významom „podporiť (niečo, niekoho).“ Príslušný zmysel je nutné vypozorovať z náležitého kontextu, v ktorom sa sloveso nachádza.

V slovných spojeniach nachádzame slovo סמך v MT v troch rôznych variáciách:

1. *S akuzatívom*. V spojení s akuzatívom priameho predmetu znamená „podporiť (niekoho, niečo)“ v konkrétnom alebo obraznom zmysle. Napríklad Gn 27,37, kde Izák odpovedal Ezauovi: „Pozri, ja som ho ustanovil za pána nad tebou a všetkých jeho bratov som mu dal za sluhov! Zrnom a muštom som ho *zaopatril*. Čo ešte môžem urobiť pre teba, syn môj?“ A v Ž 145,14 je to Pán, ktorý „*podopiera* všetkých, ktorí padajú a dvíha všetkých sklonených.“[10]

2. *S predložkou* עַל . V spojení s predložkou עַל „na“ ako intranzitívne (neprechodné) sloveso vo význame „oprieť sa“, „útočiť.“ Napríklad miesto, kde sa babylonský kráľ vzoprie Jeruzalemu, a tak naň vyvíja tlak. „Syn človeka, napíš si meno dňa, totiž tohto dňa; babylonský kráľ sa práve tento deň *vzoprie* proti Jeruzalemu“ (Ez 24,2).[11] V tomto konkrétnom prípade ide o spojenie s predložkou אֶל , avšak v knihe proroka Ezechiela je predložka אֶל ekvivalentom k עַל.[12]

3. *Kombináciou predchádzajúcich.* V spojení s akuzatívom a aj predložkou עַל, kde význam tohto slovesa môžeme preložiť ako „oprieť sa, položiť, naložiť (niečo na niečo).“ V tomto význame sa sloveso vyskytuje výlučne v súvislosti s rituálom vkladania rúk, s výnimkou Am 5,19, kde prorok Amos metaforicky popisuje nemožnosť úniku pred

[8] Porov. WRIGHT, D.P., MILGROM, J. סמך. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 10, s. 278-279.
[9] Porov. WRIGHT, MILGROM, סמך, s. 279.
[10] Porov. WRIGHT, MILGROM, סמך, s. 279-280.
[11] Porov. WRIGHT, MILGROM, סמך, s. 280.
[12] Porov. WRIGHT, MILGROM, סמך, s. 280. podľa ZIMMERLI, W. *Ezekiel 1: A Commentary on the Book of the Prophet Ezekiel, Chapters 1-24*. Philadelphia: Fortress Press, 1979

následkami dňa Jahveho: „Ako keď niekto uteká pred levom a narazí na medveďa; ide domov, *oprie sa rukou o múr* a vtom ho uhryzne had.“[13]

Pre predmet našej práce bude dôležitá najmä posledná z uvedených variácií. V takomto slovnom spojení sa slovo סמך nachádza v MT 23-krát, 22-krát v Pentateuchu a 1-krát v Druhej knihe kroník (pozri Tabuľku č. 1 v Prílohe).

1.2.2 שׂים

Koreň שׂים sa vyskytuje takmer vo všetkých častiach MT. Nenachádzame ho iba v Knihe Kazateľ a v Knihe proroka Jonáša. MT obsahuje koreň שׂים až 587-krát, z toho 582-krát ako sloveso v aktívnej konjugácii qal, 3-krát v reflexívnej konjugácii nifal, a 1-krát v kauzatívnej pasívnej konjugácii hofal. Ako podstatné meno sa vyskytuje raz. Koreň שׂים sa vyskytuje vo všetkých semitských jazykoch, avšak nemá vždy v nich rovnaký význam ako v hebrejčine. V akkadčine znamená „opraviť, ustáliť“ v arabčine „vložiť“ a je bežne aj v aramejčine a kanaánčine.[14]

Rozdielne preklady koreňa שׂים zodpovedajú ešte komplexnejšiemu zoznamu významov v lexikónoch. The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament ich má najviac, ponúka až 21 hlavných a omnoho viac vedľajších definícií významov.[15]

Aj čiastočne konzistentný preklad do európskych jazykov nie je možný, v neposlednom rade preto, lebo v moderných jazykoch neexistujú vhodné slovné ekvivalenty. Nepreberné množstvo návrhov na preklad v rôznych jazykoch však vychádza aj z rozlične obmedzených výberov idiómov[16] v daných jazykoch. Z tohto dôvodu nie je možné pri preklade zamieňať slovesá, na rozdiel od hebrejčiny, kde možno použiť okrem שׂים aj שׂית alebo נתן. Možno teda povedať, že hebrejčina predstavuje prípady, ktoré je ťažko preložiť do iných jazykov, preto niektoré z textových problémov možno zredukovať na problémy prekladu.[17] Zároveň však ostáva aj sémantická problematika a špecifické významové črty predmetných textov.

Základná povaha slova שׂים sleduje trojstrannú schému:[18]

---

[13] Porov. WRIGHT, MILGROM, סמך, s. 280-281.
[14] Porov. VANONI, G. שׂים. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 14, s. 91-92.
[15] KOEHLER, L.H., BAUMGARTNER, W., STAMM, J.J. The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament. III פ–ש. Leiden – New York – Köln: Brill, 1996, s. 1321.
[16] Idióm ustálené slovné spojenie, ktorého celkový význam nemožno odvodiť z významu jednotlivých slov alebo spojenie, ktoré nemožno preložiť doslovne, podľa významu jednotlivých slov, IDIÓM. In: *slovnik.juls.savba.sk*
[17] Porov. VANONI, שׂים, s. 98-99.
[18] Porov. VANONI, שׂים, s. 99.

1. Predmetne. Opisuje 515-krát udalosti s predmetom, vrátane 70 prípadov, kde je predmet uvedený z kontextu nepriamo, napríklad Ex 17,12a: „Ale Mojžišovi ruky oťaželi. Tu vzali kameň a *podložili* mu (ho) a on si naň sadol.“

2. *Lokatívne*. Predložkový predmet alebo príslovka s lokatívnym významom (345-krát) napríklad Gn 43,22b: „My vôbec nevieme, kto nám naše peniaze vložil do našich vriec.“

3. *Špeciálne.* Vo význame syntagmy, ktorá sa týka realizovaného (vytvoreného) predmetu (141-krát) napríklad v Gn 21,18: „Vstaň, vezmi chlapca a drž ho pevne za ruku, *lebo z neho urobím* veľký národ!“ alebo nepriameho predmetu (29-krát) napríklad v Ex 4,11: „A kto *dáva človeku ústa*, alebo kto ho robí nemým alebo hluchým, vidiacim alebo slepým? Azda nie ja, Pán?“

Slovo שִׂים je veľmi náročné priamo preložiť do akéhokoľvek moderného jazyka, najmä z dôvodu, že často sa vyskytuje v idiomatických slovných zvratoch, na ktoré európske jazyky jednoducho nemajú jazykovú alternatívu, preto sa často konkrétny idióm prekladá opisným spôsobom, resp. cieľové jazyky majú svoje idiómy, ktoré však nemajú požadované sloveso.

Nás budú zaujímať hebrejské idiómy a najmä použitie tohto výrazu v spojení s hebrejským slovom יָד, ktoré bežne prekladáme ako „ruka“. V skúmanom texte sa takáto syntagma nachádza 16-krát naprieč celým MT. Konkrétne súradnice a prehľad jednotlivých slovných spojení sa nachádza v Tabuľke č. 2 v Prílohe.

1.2.3 שׁית

Slovotvorný koreň שׁית nachádzame v MT 85-krát. 83-krát sa vyskytuje v aktívnej konjugácii qal a 2-krát v kauzatívnej pasívnej konjugácii hofal. V inej forme slovesa ho nachádzame 63-krát. Koreň tohto slova môže znamenať, podobne ako v iných semitských jazykoch „nastaviť, umiestniť; dať, položiť; odísť“ Iné etymologické deriváty by mali pravdepodobne ostať len v hypotetickej rovine. Ak by sme chceli stanoviť význam tohto hebrejského slova, náš postup musí byť založený na rovnakých princípoch ako pri preklade slova שִׂים, čo je postup, ktorý preukáže, že mnohé z významových problémov sú v podstate problémy prekladu.[19]

Existuje päť spôsobov použitia slova שׁית a z toho vyplývajúci význam:[20]

[19] Porov. VANONI, G. שׁית. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 14, s. 648; 652.
[20] Porov. VANONI, שׁית, s. 652-653.

1. *Lokatívne*. Najviac používané (30-krát) značí „položiť, podať“ napríklad v Gn 48,14: „Ale Izrael vystrel pravicu a *položil* ju na Efraimovu hlavu, hoci bol mladší, a svoju ľavicu *položil* na Manassesovu hlavu: ruky teda prekrížil - hoci Manasses bol prvorodený.“

2. *Duševne-obrazovo*. Vyskytuje sa 16-krát a značí „nasmerovať pozornosť na“ napríklad v Ex 7,23: „Faraón sa obrátil a šiel domov a *nepripúšťal si to vôbec k srdcu*.“

3. *Faktitívne*.[21] Faktitívne použité sa vyskytuje 18-krát a značí „robiť (na niečo)“ napríklad Jer 2,15: „Levy nad ním revali, pozdvihovali svoj hlas, jeho pôdu *obrátili na púšť*; mestá mu vyhoreli, nik nebýva v nich.“

4. *Faktitívno-figuratívne* sa vyskytuje 3-krát a značí „vymenovať, nainštalovať“ napríklad Gn 41,33: „A teraz nech sa faraón poobzerá po umnom a múdrom mužovi a nech ho *ustanoví* nad egyptskou krajinou!“

5. *V špeciálnom zmysle*. Takto použité sa vyskytuje 8-krát a tu značí „umiestniť na, zaviesť, uložiť“ napríklad Ex 21,30: „Ak sa mu však *uloží peňažitá pokuta*, tak za svoj život zaplatí také výkupné, aké sa mu uloží.“ Alebo „nastaviť, opraviť“ v Ex 23,31: „Tvojmu územiu dám siahať (*nastavím hranice*) od Červeného mora až po Filištínske more a od púšte až po rieku, lebo obyvateľov krajiny dám do tvojej moci, aby si ich vyhnal spred seba.“

Výraz שית sa využíva podobne ako שים v idiomatických výrazoch, ktoré prevažne obsahujú slová častí tela a v antropologických výrazoch ako napríklad ruka či dlaň. V nami skúmanom texte sa takéto slovné spojenie, ktoré naznačuje vkladanie rúk nachádza 5-krát, 3-krát v Knihe Genezis, 1-krát v Žalmoch a 1-krát v Knihe Jób.[22]

1.3 Výskyt v Septuaginte

Septuaginta je najstarší a najdôležitejší preklad Starého zákona do gréčtiny, ktorý vznikol približne v 3. – 2. stor. pred Kr. v Alexandrii a bol určený pre židov v diaspóre, ktorí už nerozumeli starozákonným spisom napísaným v hebrejčine.[23] Tento veľmi vzácny text nám môže pomôcť ozrejmiť význam gesta vkladania rúk na základe toho, akým spôsobom prekladá do gréckeho jazyka slovesá spojené s týmto úkonom.

---

[21] Faktitívum alebo faktitívne sloveso (lat.) je prechodné odvodené sloveso s významom spôsobovať činnosť, urobiť takým, čo vyjadruje menný základ, od ktorého je sloveso odvodené, napr. usušiť = urobiť suchým.
[22] Pozri Tabuľku č.3, v prílohe
[23] Porov. HERIBAN, J. *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava: Don Bosco, 1998, s. 915-916.

1.3.1 Protokánonické spisy Starého zákona

Syntagmy skúmané v MT, ktoré opisujú gesto vkladania rúk sú tvorené rôznymi tvarmi slovies סמך a dvojicou שׂים a שׁית, ktoré, ako sme opísali predtým je možné v hebrejskom texte aj zamieňať. Okrem tohto dôvodu existujú aj iné dôvody, ktoré spôsobujú ťažkosti v preklade do iných jazykov, najmä takých, ktoré sa používajú v kontexte úplne inej kultúry. Prekladatelia musia veľmi dôkladne poznať kultúru hebrejskej reči, aby boli schopní, aspoň opisným spôsobom vyjadriť zamýšľaný význam autora hebrejského textu. Rôzne hebrejské idiómy, nedostatočná slovná zásoba, teda neexistencia alternatívneho slova na preklad, môžu spôsobovať, že pôvodný zámer autora prekladateľ nedokáže dostatočne vystihnúť, ba priam môže spôsobiť jeho úplné zaniknutie. Predpokladáme, že takéto a podobné problémy vznikajú pri akomkoľvek preklade nevynímajúc grécku LXX.[24]

Hebrejské sloveso סמך v spojení s יָד, je do gréčtiny podľa nášho skúmania preložené pomerne dôsledne slovesom ἐπιτίθημι (pozri Tabuľku č. 7 v Prílohe). Ako sme uviedli predtým sloveso סמך sa používa aj v iných prípadoch, nielen v kontexte vkladania rúk, podobne aj ἐπιτίθημι má rôzne variácie použitia, čo opíšeme neskôr, avšak veľmi podobné jeho hebrejskému ekvivalentu. Zaujímavé je pozorovať, že LXX pomocou ἐπιτίθημι prekladá aj niektoré hebrejské syntagmy, v ktorých figuruje sloveso שׂים v spojení s יָד. To môže naznačovať určitú interpretáciu textu prekladateľom LXX, čo podľa nášho názoru nemusí byť úplne správne a môže to spôsobiť ochudobnenie pôvodného významu textu.

Dvojica slovies שׂים a שׁית v spojení s יָד sa do gréčtiny podľa nášho skúmania prekladá rôznymi výrazmi. Sloveso שׁית je najčastejšie v tomto kontexte preložené slovesom ἐπιβάλλω, no vyskytujú sa aj prípady, kedy je preložené pomocou τίθημι. Sloveso שׂים je prekladané väčšinou, až na dva prípady slovesom τίθημι a jeho rôznymi derivátmi (pozri Tabuľku č. 4 v Prílohe). Ak by sme to povedali jednoducho, tak slovesá שׂים a שׁית môžeme označiť za synonymá, pričom ich gréckymi ekvivalentmi sú vo väčšine prípadov τίθημι a ἐπιβάλλω. Predpokladáme, že aj v týchto prípadoch prekladatelia istým spôsobom pomocou prekladu interpretujú daný text, čo môže znieť negatívne, ale ako sme napísali vyššie, predmetné hebrejské výrazy je veľmi náročné prekladať do

[24] Porov. napr. PANCZOVÁ, H. *Preklad z biblickej gréčtiny do slovenčiny*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2018

akéhokoľvek jazyka. Ich význam vo väčšine prípadov súvisí s kontextom, v ktorom sa nachádzajú, a tak sú prekladatelia nútení vyberať vhodné výrazy možno aj takým spôsobom, ktoré sa vzdialenému čitateľovi na prvý pohľad nepozdávajú.

1.3.2 Deuterokánonické spisy Starého zákona

Keďže Septuaginta je zrejme celistvým dielom, môžeme na začiatku predpokladať, že tak ako prekladá syntagmy opisujúce vkladanie rúk najmä pomocou slovies ἐπιτίθημι, τίθημι a ἐπιβάλλω v protokánonických spisoch SZ, rovnako tak bude robiť aj v spisoch deuterokánonických. Deuterokánonické spisy sú spisy, nad inšpiráciou ktorých boli niekedy, alebo v niektorých kresťanských komunitách pochybnosti.[25] Náš výskum však naznačuje, že gesto vkladania rúk sa v deuterokánonických spisoch SZ takmer nevyskytuje (pozri Tabuľku č. 8 v Prílohe). Mohli by sme spomenúť položenie rúk na ústa v Múd 8,12, ale táto udalosť opisuje slovesom ἐπιτίθημι gesto mlčanlivosti. Ďalší výskyt s predmetnou syntagmou sa nachádza v príbehu o Zuzane v Dan 13. Tu nachádzame udalosť, kedy dvaja starci ustanovení za sudcov v danom roku zahoreli žiadostivosťou voči nej a po udalosti stretnutia v záhrade pred ľudom vkladajú ruky na jej hlavu. V tomto prípade LXX používa sloveso τίθημι (v. 34), ktoré ako sme uviedli predtým je gréckym ekvivalentom najmä k slovesu שִׂים a jeho synonymu שִׁית. Pozorovanie tejto skutočnosti v nás môže vyvolať otázku, prečo LXX používa sloveso τίθημι, keď by bolo po predchádzajúcom skúmaní pravdepodobne vhodnejšie použiť sloveso ἐπιτίθημι, ktoré je gréckym ekvivalentom k hebrejskému סמך. Hovoríme to najmä preto, pretože סמך používa MT v spojení s gestom vkladania rúk ako akt označenia. Veľmi blízkym ekvivalentom k spomínanej udalosti môže byť stať z Lv 24, kedy svedkovia blasfémie vkladajú ruky na rúhača, aby ho takýmto spôsobom označili za vinného, kedy LXX prekladá použité sloveso סמך výrazom ἐπιτίθημι (v. 14). Ostáva preto otázkou, prečo prekladatelia a autori gréckeho textu zvolili v prípade vkladania rúk na hlavu Zuzany v Dan 13 iné sloveso ako v perikope o rúhačovi v Lv 24. To, žeby si prepojenia týchto dvoch udalostí neboli vedomí, je veľmi nepravdepodobné. Je potrebné povedať, že príbeh o Zuzane z Dan 13 nemá predlohu v hebrejskom jazyku a tiež, že slovesá τίθημι a ἐπιτίθημι nie sú od seba až tak vzdialené. Septuaginta je podľa

[25] Porov. ŠTRBA, B. *Všeobecný úvod do Svätého písma*. Badín: RKCMBF UK, Teologický inštitút pri Kňazskom seminári sv. Františka Xaverského, 2014, s. 43. podľa TYROL, A. *Všeobecný úvod do biblického štúdia*. Svit: KBD, 2000, s. 38.

Aristeovho listu dielom 72 prekladateľov.[26] Možno hypoteticky predpokladať, že na prekladoch textov spomínaných udalostí pracovali rozliční prekladatelia alebo skupiny a tento rozdiel môže byť dielom chvíľkovej nepozornosti?

1.4 Slovesá používané v kontexte vkladania rúk v Novom zákone

1.4.1 τίθημι

Štúdia Christiana Maurera,[27] o ktorú sa budeme opierať hovorí, že sloveso τίθημι je gréckym ekvivalentom k hebrejským výrazom שׂים, ktorý sa používa sa v syntagmách v lokatívnom a prenesenom zmysle, jeho synonymu שׁית a okrem toho je ešte ekvivalentom hebrejského slova נתן, ktoré v lokatívnom zmysle značí „položiť (niečo niekde)“.

Sloveso τίθημι sa nachádza celkovo 100-krát v textoch Nového zákona. Existuje niekoľko základných zmyslov tohto slovesa, ktoré nachádzame v rôznych syntagmách:

1. *Lokatívne.* V zmysle „položiť na“ nachádzame v Mk 4,21: „Potom im povedal: ‚Vari je lampa na to, aby ju *postavili* pod mericu alebo pod posteľ? A nie na to, aby ju *postavili* na svietnik.‘“ Alebo Mk 6,56a: „A všade, do ktorejkoľvek prišiel dediny, mesta či osady, *kládli na ulice* chorých.“ Alebo Jn 2,10: „Každý človek *podáva* najprv dobré víno a horšie až potom, keď si hostia upili.“

2. V zmysle „pochovať“ nachádzame v Mk 6,29: „Keď sa to dopočuli jeho učeníci, prišli, vzali jeho telo a *uložili* ho do hrobu.“ Pozoruhodný je aj prípad vzkriesenia Tabity, ktorá bola „vystretá“ v hornej sieni, čo je rovnako opísané slovesom τίθημι v Sk 9,37: „No v tých dňoch ochorela a umrela. Keď ju poumývali, *vystreli (položili)* ju v hornej sieni.“

3. *Ekonomicky.* V takomto zmysle toto slovo značí „investovať peniaze“ napr. v Lk 19,21: „bál som sa ťa, lebo si prísny človek: berieš, čo si si *neuložil*, a žneš, čo si nezasial.”

4. *Metaforicky.* V metaforickom zmysle, kde môže značiť „podobnosť“, ho nachádzame napr. v Mk 4,30: „A pokračoval: ‚K čomu prirovnáme Božie kráľovstvo alebo akým podobenstvom ho *znázorníme*?‘“ alebo „predkladať“ v 1Kor 9,18: „Aká je

[26] Porov. ŠTRBA, Všeobecný úvod do Svätého písma, s. 38-39.
[27] Porov. MAURER, C. τίθημι. In: *Theological Dictionary of the New Testament,* zv. 8

teda moja odmena? Že keď hlásam evanjelium, *predkladám* ho zadarmo a nevyužívam svoje právo pri evanjeliu.“

Pre našu prácu bude dôležitá najmä prvá z uvedených variácií, v spojení s rukami, skúmaná hlavne v kontexte ich vkladania. Všetky výskyty a ich bližšia špecifikácia sa nachádza v Tabuľke č. 4 v Prílohe.

1.4.2 ἐπιτίθημι

Maurer vo svojej ďalšej štúdii[28] poznamenáva, že význam slovesa ἐπιτίθημι je veľmi podobný ako význam slovesa τίθημι. Často ho nachádzame v slovnom spojení ἐπιτίθημι τὰς χεῖρας (alebo τὴν χεῖρα), čo značí „položenie rúk (alebo ruky)“. Maurer v prieskume LXX prisudzuje výrazu ἐπιτίθημι ekvivalenciu s hebrejským סמך, a to najmä v kontexte vkladania ruky alebo rúk na hlavu.

V textoch Nového zákona nachádzame sloveso ἐπιτίθημι 39-krát. Z toho viac než v polovici statí sa vyskytuje v zmysle vkladania ruky alebo rúk. V ostatných prípadoch je význam odlišný. Existuje niekoľko základných zmyslov tohto slovesa, ktorá nachádzame v syntagmách:

1. *Doslovne.* „Umiestniť na“ hlavu korunu v Mt 27,29: „Z tŕnia uplietli korunu a *položili* mu ju na hlavu, do pravej ruky mu dali trstinu, padali pred ním na kolená a posmievali sa mu: ‚Buď pozdravený, židovský kráľ!‘“ Alebo rituálne „položiť ruky“ ako v Mk 5,23: „A veľmi ho prosil: ‚Dcérka mi umiera. Poď, *vlož* na ňu ruky, aby ozdravela a žila.‘“

2. *Figuratívne.* V zmysle „udrieť“ v Lk 10,30: „Istý človek zostupoval z Jeruzalema do Jericha a padol do rúk zbojníkov. Tí ho ozbíjali, *doráňali*, nechali ho polomŕtveho a odišli.“ V zmysle „zvýšenia existujúceho množstva – pridať“ v Zjv 22,18: „Ja dosvedčujem každému, kto počúva prorocké slová tejto knihy. Keby niekto k tomu niečo *pridal*, tomu Boh *pridá* rany opísané v tejto knihe.“ V zmysle „poskytnutia dodatočného mena, prezývky alebo priezviska“ v Mk 3,16-17: „Šimona, ktorému *dal* meno Peter, Jakuba Zebedejovho a Jakubovho brata Jána, im *dal* meno Boanerges, čo značí Synovia hromu.“

3. *Idiomaticky.* Doslova „dať jarmo na krk“, teda klásť veľa požiadaviek v Sk 15,10: „Prečo teda teraz pokúšate Boha a chcete *položiť* na šiju učeníkov jarmo, ktoré nevládali niesť ani naši otcovia, ani my?!“

[28] Porov. MAURER, C. ἐπιτίθημι. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 8

4. *V inom význame*. V zmysle „dať niekomu to, čo potrebuje – vybaviť, poskytnúť“ v Sk 28,10: „Tí si nás veľmi uctili, a keď sme odchádzali, *dali* nám, čo sme potrebovali.“ Alebo v zmysle nepriateľského zámeru „zaútočiť“ v Sk 18,10: „Veď som s tebou ja a nik *nesiahne* na teba, aby ti ublížil, lebo mám v tomto meste mnoho ľudu.“

My sa budeme predovšetkým zaujímať o perikopy, v ktorých je výraz ἐπιτίθημι prekladaný ako „vkladanie“ prednostne v spojení gramatickým predmetom ruka (ruky). Všetky výskyty a ich bližšia špecifikácia sa nachádzajú v Prílohe v Tabuľke č. 5.

1.4.3 ἐπιβάλλω

Grécke sloveso ἐπιβάλλω podľa štúdie Friedricha Haucka,[29] z ktorej budeme v tejto časti čerpať, je v prípade využitia v LXX okrem iných aj ekvivalentom k hebrejským slovesám שִׂים a שִׁית. V textoch Nového zákona ho nachádzame 18-krát, z toho 11-krát v spojení s výrazom χείρ, ktorý bežne prekladáme ako „ruka“. Existuje niekoľko základných významov uvádzaného slovesa, pričom základný význam značí „odhodiť, vrhnúť sa“. Môžeme ich však špecifikovať bližšie:

1. *Tranzitívne*. V metaforickom zmysle „dať slučku“, teda obmedziť v 1Kor 7,35: „No toto hovorím na váš prospech, nie aby som na vás *hodil slučku*, ale aby ste sa čestne a nerušene pripútali k Pánovi.“ V zmysle „položiť (ruky)“ teda „chytiť“ v Mk 14,46: „Oni *položili* naň ruky a zajali ho.“ Podobne v zmysle „dať si, nalepiť (náplasť), našiť“ v Mt 9,16: „Nik predsa *neprišíva* na starý odev záplatu z novej látky, lebo záplata sa z odevu vytrhne a diera bude ešte väčšia.“ A taktiež v zmysle „priložiť (ruku) k, začať“ v Lk 9,62: „Kto *položí* ruku na pluh a obzerá sa späť, nie je súci pre Božie kráľovstvo.“

2. *Intranzitívne*. V zmysle „vrážať, prelomiť sa, naraziť proti“ v Mk 4,37: „Tu sa strhla veľká víchrica a vlny sa *valili* na loď, takže sa loď už napĺňala.“ Podobne v kontexte zákonného dedičstva ako „spadnúť, patriť“ v Lk 15,12: „Otec, daj mi časť majetku, ktorá mi *patrí*.“

My zameriame svoju pozornosť predovšetkým na spojenie slovesa ἐπιβάλλω s výrazom χείρ. Všetky výskyty a ich bližšia špecifikácia sa nachádzajú v Tabuľke č. 6, v Prílohe.

[29] Porov. HAUCK, F. ἐπιβάλλω. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 1

2 Výklad vkladania rúk v Starom zákone

Knihy Starého zákona sú bohatým miestom, kde sa stretávame so skúmaným slovným spojením – vkladanie rúk. Tento akt je v hebrejskom jazyku vyjadrený pomocou troch rôznych slovies. Ide slovesá סמך, שׂים a שׁית. Ďalej v texte ich budeme skúmať prednostne v syntagmách s priamym predmetom יָד, a prípadne s náležitou predložkou uvádzajúcou ešte iný nepriamy predmet. Predložíme a čiastočne aj porovnáme názory niekoľkých odborníkov, ktorí sa venovali tejto problematike vo svojich štúdiách.

2.1 Kritérium intenzity kontaktu vložených rúk a teória transferu

2.1.1 David Daube

Jednou z hodnotných štúdií o vkladaní rúk je štúdia Davida Daubeho, ktorý jej sa venoval vo svojej publikácii *The New Testament and Rabbinic Judaism* z roku 1956. Časť o vkladaní rúk sa stala v akademickej obci v nasledujúcich desaťročiach veľmi diskutovanou a kritizovanou. David Daube navrhol rozlišovanie medzi hebrejskými slovesami vyjadrujúcimi akt vkladania rúk tak, že sloveso סמך značí reálne položenie rúk vyvinutím tlaku na predmet a slovesá שׂים alebo שׁית, ktoré podľa Daubeho v tomto kontexte možno považovať za synonymá, označujú iba jemný dotyk rúk „s predmetom“. Židovský znalec a expert na kultovú problematiku Jacob Milgrom konštatuje, že prvé sloveso סמך Daube spája s obradmi spojenými s transferom z jednej strany na druhú, teda hovorí o teórii prenosu a druhý prípad שׂים a שׁית spája s obradmi identifikácie[30]. Podľa Daubeho typológie existujú v zásade dve kategórie obradov vkladania rúk:

1. Vkladanie rúk ako v prípade ordinácie Jozueho zo strany Mojžiša, ktoré patrí k rovnakému esenciálnemu typu ako komunálna sakrálna obeta.
2. Vloženie rúk na toho, kto týmto gestom prijíma určitý typ provízie.

Prvý prípad možno nájsť (minimálne do prvej polovice 2. storočia po Kr.) v obrade rabínskej ordinácie, v ktorom účinok vkladania rúk nepredstavoval iba symbolickú identifikáciu medzi oboma stranami, ale niečo reálnejšie. Daube poukazuje aj na popis tohto obradu, ktorý nachádzame v knihe *Numeri Rabba,* ktorej text je

[30] Porov. DAUBE, D. *The New Testament and Rabbinic Judaism*. London: Athlone: Jordan Lectures in Comparative Reliigon, 1956, s. 229. pozri aj MILGROM, J. *Leviticus 1-16: A New Translation with Introduction and Commentary*. New York: Doubleday, 1991, s. 150-153.

pravdepodobne podstatne neskorší ako druhá polovica 2. storočia, kde je Mojžiš opísaný ako nádoba, ktorá sa leje do druhej nádoby.[31] Jozueho ordinácia Mojžišom a prenos hriechov veľkňazom na obetného capa je, čo do esencie podľa Daubeho, tá istá vec a znamená „vytvoriť...náhradu.“[32]

2.1.1.1 Kontext požitia slovesa סמך

Sloveso סמך nachádzame v textoch o obetách, o Dni zmierenia, pri konsekrácii levitov, vymenovaní Jozueho a vynesení rozsudku nad rúhačom:

1. Obety – pokojné, za hriech, zápalné
    a. Lv 1 – Pri zápalnej obete obetujúci položí ruku na hlavu zvieraťa a následne je toto zviera zabité. Krv z neho je rozliata okolo oltára a následne je stiahnuté z kože.
    b. Lv 3 – Obetujúci vloží ruku na hlavu zvieraťa určeného k pokojnej obete a následne je toto zviera zabité. Všetok tuk, obličky a pečeň sú spálené a krv je rozliata okolo oltára.
    c. Lv 4 – Obetujúci vloží ruku na hlavu zvieraťa určeného k obete za hriech a následne je zabité. S krvou sa však zaobchádza podstatne odlišne, je prinesená do stánku zjavenia, kde kňaz pokropí pred oponou veľsvätyne a následne potrie rohy oltára.
2. Obrad počas udalosti Dňa zmierenia opísaný v Lv 16. V tomto prípade Áron vkladá obe ruky na hlavu capa, vyznáva hriechy ľudu, a tým ich položí na jeho hlavu. Určený muž označeného capa vyvedie mimo tábora na púšť.
3. Konsekrácia levitov v Nm 8. Podľa Nm 1,50; 3,41 sú leviti tí, ktorí sú ustanovení, aby sa starali o „svätostánok“ a oddelení pre Boha namiesto prvorodených. V ceremónii zasvätenia po očistení prichádza ľud, aby na nich vložil ruky, označujúc ich ako obetu celého ľudu.
4. Vymenovanie Jozueho za Mojžišovho nástupcu v Nm 27 a Dt 34. Jozueho si Pán vyberá za nástupcu Mojžiša, na ktorého sú potom vložené ruky a je ustanovený za vodcu celého Izraela.

[31] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 232.
[32] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 227.

5. Vynesenie rozsudku nad rúhačom v Lv 24. Tu Pán prikazuje Mojžišovi, aby dal Rúhača vyviesť z tábora a aby všetci, čo ho počuli, vložili na jeho hlavu ruky a následne ho všetok ľud ukameňuje.

Daube vysvetľuje, že existuje na určitej úrovni ekvivalencia v tom, ako tieto obrady vkladania rúk účinkujú. Táto typológia nahrádza skoršiu, v ktorej idea reálneho prenosu dostala oveľa menší priestor. Špecificky spochybňuje tvrdenie Roberta Smitha, že obrad s obetným capom v Deň zmierenia bol jediný, pri ktorom došlo k akémukoľvek prenosu.[33]

V súvislosti s obradom v Deň zmierenia môžeme predpokladať, vloženie rúk na capa znamenalo naloženie hriechov ľudu na jeho hlavu. To je celkom v súlade so základnou myšlienkou ako tvrdí Daube, že ide o „nalievanie“ osobnosti do obetovaného zvieraťa. Myšlienka tohto druhu v akomkoľvek náboženstve je schopná sa veľmi dobre prispôsobiť rôznym okolnostiam. Podobný prípad tomuto nachádzame v 2 Krn 29,23, keď kráľ Ezechiáš zrušil modlárske ustanovenia svojho otca a keď on a jeho zhromaždenie vložilo ruky na hlavy siedmich capov, ktoré boli privedené ako obeta za hriech: „Capy však, (určené) na obetu za hriech, priviedli ku kráľovi pred zhromaždenie, oni na ne vložili ruky.“ To však nevylučuje, žeby aj v ostatných obetách takýmto spôsobom neboli prenesené pozitívne a prospešné kvality ponúkajúcej osoby. Takýto aspekt by zrejme prevládal tam, kde obetujúci vložili svoje ruky na zmiernu obetu, ktorá pravdepodobne symbolizovala solidaritu medzi účastníkmi navzájom a medzi účastníkmi a Bohom, ako to dosvedčuje napr. Lv 4,3-4: „Ak bude vinníkom pomazaný kňaz a padla by tým vina na ľud, obetuje dobytča za svoj hriech, ktorý spáchal, býčka na obetu za hriech Pánovi. Privedie býčka ku vchodu do stánku zjavenia pred Pána, položí ruku na hlavu býčka a dobytča zabije pred Pánom.“

V prípade zasvätenia levitov je dôležité si uvedomiť, že ľud, ktorý si volí levitov za svojich zástupcov, a ktorý sa v nich takýmto spôsobom všetok spája, ich zrejme ustanovuje za svoje „druhé ja“. V Nm 3,41 sa vyslovene hovorí, že leviti stoja na mieste prvorodených. Svojím spôsobom je tento obrad veľmi blízko sakrálnej obete a forma základnej myšlienky obety je modifikovaná pre tento špecifický prípad. [34]

Podľa Daubeho sa sloveso סמך trikrát nachádza v prípade, kedy Mojžiš vložil ruky na Jozueho, a tak ho menoval za svojho nástupcu. Tvrdí, že v tomto prípade asi

[33] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 224. podľa SMITH, W.R. *Religion of the Semites*. Piscataway, New Jersey: Transaction Publishers, 1907, s. 401.
[34] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 225-226.

nemôžeme mať veľké pochybnosti o tom, že Jozue sa stáva druhým Mojžišom. Pre autorov Biblie neexistuje neprekonateľný konflikt medzi pohľadom, že Mojžiš vložil celú svoju osobnosť do Jozueho a faktom, že nebolo viac takého proroka ako bol Mojžiš.[35] Avšak v tomto prípade sa Daube pravdepodobne mýli, pretože MT hovorí iba o určitej časti Mojžišovej autority הוֹד na Jozueho (Nm 27,20).[36] To ale neodporuje názoru, že tento obrad môže mať rovnaký účinok – vytvorenie nástupcu. Tejto problematike sa pomerne podrobne venuje aj B. Štrba, ktorý vo svojej exegetickej štúdii s názvom *Take off your sandals from your feet* [37] uvádza, že stať Nm 27,15-23 hovorí o Jozueho uvedení do kňazského úradu vkladaním kňazských rúk Eleazara.[38] V Dt 31,7-8 sa dozvedáme o Mojžišovskom uvedení Jozueho – síce bez výslovného gesta vkladania rúk[39] a Dt 34 je retrospektívnym naratívnym pohľadom, ktorý zdôrazňuje, že aj Mojžiš musel vložiť ruky na Jozueho.[40]

Nakoniec prichádzame k epizóde o ukameňovaní rúhača. Daube pripúšťa, že táto časť je veľmi problematická. Možno obrad slúžil ako určitý spôsob obety, v ktorom bola zahrnutá smrť rúhača. Alebo je rovnako možné, že svedkovia boli považovaní za tých, ktorí boli poškvrnení takýmto činom, a tak vložením rúk vrátia späť rúhačovi vinu, ktorú na nich spôsobil. Alebo možno svedkovia takto hodili krvavú vinu spôsobenú jeho budúcou smrťou, späť na neho. Pri ktoromkoľvek z možných vysvetlení sa však zdá, že základná idea prenosu môže byť rovnaká ako v predchádzajúcich prípadoch.[41]

2.1.1.2 Kontext použitia slovies שִׂים a שִׁית

Gesto vkladania rúk, kde podľa Daubeho dochádza ku skutočnému prenosu je v kontraste s iným aktom vloženia rúk – aktom požehnania, v ktorom sa dlaň ruky sotva dotkla predmetu požehnania. Slovesá שִׂים a שִׁית majú, ako sme uviedli vyššie, významovo oveľa širší rozsah oproti slovesu סמך. Obrad vkladania rúk v týchto prípadoch bude mať oveľa jemnejší charakter, ako to je v prípade použitia slovesa סמך. Tlak vyvinutý rukou pri slovesách שִׂים a שִׁית nie je podľa Daubeho nevyhnutný. Je možné, že existujú prípady,

[35] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 226-227.
[36] Porov. SCHÄFER-LICHTENBERGER, C. *Josua und Salomo. Eine Studie zu Autorität und Legitimität des Nachfolgers im Alten Testament*. Leiden – New York – Köln: Brill, 1995, s. 157-158.
[37] Porov. ŠTRBA, B. *Take off your sandals from your feet!: An Exegetical Study of Josh 5,13-15*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2008
[38] Porov. ŠTRBA, «Take off your sandals from your feet!», s. 130.
[39] Porov. ŠTRBA, «Take off your sandals from your feet!», s. 134-135.
[40] Porov. ŠTRBA, «Take off your sandals from your feet!», s. 236-244.
[41] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 227.

kde stačí dotyk prstov. Chápanie tohto gesta bolo také, že vložením rúk začala pôsobiť na osobu nejaká vyššia moc (Daube uvádza „nejaký druh mágie“), ktorá sa k tomuto úkonu viaže. Daube tvrdí, že v neskoršej fáze toto gesto mohlo byť chápané tak, že ruky boli akýmisi vodičmi, ktoré prenášali vplyv „zhora“. Konceptom gesta v tomto prípade je identifikácia – dlaň ruky sa identifikuje s predmetom požehnania. Môžeme to pozorovať v prípade smrti Jakuba opísanom v Gn 48,8-22. Je zrejmé, že fyzický postoj konajúcej osoby v prípade použitia שׂים a שׁית je značne odlišný ako v prípade použitia סמך. Jakub bol totiž počas tohto rozprávania v posteli a umieral. Z tejto pozície by bolo veľmi náročné, aby pri požehnaní svojich vnukov vyvíjal nejaký tlak. Rovnako si pripomeňme, že Jozef viedol Manassesa k jeho pravej ruke a Efraima zas k ľavej, pretože Manasses bol starší. Jakub tak musel prekrížiť svoje ruky, aby položil pravú ruku na mladšieho. Ak by bolo pri obrade použité sloveso סמך, asi by s tým Jakub nebol veľmi spokojný. Je faktom, že v príbehu o Jakubovi a jeho vnukoch počas gesta vkladania rúk nenastáva nijaký znak, ktorý by spájal jednu osobnosť s druhou, tak ako to býva pri použití slovesa סמך. Môžeme tak dospieť k záveru, že takýmto druhom kontaktu by nejaká prospešná cnosť vlastná strane toho, kto vkladá ruky, teda toho, ktorý žehná, priniesla svoje výsledky tomu, kto je požehnávaný.

V prípade liečenia tiež možno uviesť príklad toho, že so slovesami שׂים a שׁית sa v daných textoch nepredpokladá tlak pri vkladaní rúk. Aj keď nejde doslova o liečenie ako skôr o vzkriesenie. V 2Kr 4,32-34 môžeme čítať ako Elizeus prichádza do domu Sunamitky, kde nachádza jej syna mŕtveho, ležiaceho na posteli. Následne ide k nemu *položí* ústa na jeho ústa, oči na jeho oči a ruky na jeho ruky. V tomto prípade je použité sloveso שׂים, ktoré pravdepodobne naznačuje, že z proroka pretiekla vitálna sila na mŕtveho chlapca. V tomto prípade zmysel nemohol byť rovnaký ako v prípade, kde človek vložil svoje ruky na hlavu inej bytosti kvôli prenosu nejakých morálnych alebo duchovných vlastností, ako je to opísané slovesom סמך.[42]

Daube uvádza, že fyzické postoje týchto dvoch gest (סמך naproti שׂים a שׁית) sú značne odlišné a vyjadruje poľutovanie nad tým, že aj LXX zakrýva rozdiel medzi nimi, pretože v týchto prípadoch obidve slovesá ich vyjadrujúce prekladá tým istým slovesom τίθημι.[43]Ak by sme zhrnuli jeho postoj, hovorí o tom, že rozdiel medzi týmito slovesami je značný vzhľadom na výrazný vonkajší rozdiel medzi סמך (vloženie rúk pritlačením)

[42] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 228-229.
[43] Pozri Tabuľku č.4, v prílohe

a שׂים alebo שׂית (vloženie rúk dotykom). A bolo by zvláštne, keby tieto dve slovesá mali rovnaký význam.

1. Prvý význam, ktorý je opísaný slovesom סמך. Tento druh vloženia rúk sa uplatňuje pri sakrálnych obetách, na levitov pri ich zasvätení (ktoré malo povahu obety ľudu), na Jozueho pri jeho ordinácii a na zločinca odsúdeného za spáchaný zločin. Toto naznačuje, ako predpokladá Daube, nalievanie jednej osobnosti do druhej, a tak vytvorenie *reprezentácie* alebo *náhrady*.
2. Druhý význam, ktorý je opísaný slovesami שׂים alebo שׂית. Tento druh vloženia rúk sa uplatňuje pri požehnaní a do istej miery aj pri uzdravovaní. To naznačuje *prenos* niečoho iného, niečoho s nižším stupňom dôležitosti ako je osobnosť. Znamená prácu, akoby výnimočnú, nadprirodzenú fakultu ľudskej ruky.

2.1.2 Michael. C. Sansom, John C. Poirier a kritika teórie prenosu hriechu

Jedným z kritikov predtým spomenutej interpretácie významov slovies סמך a שׂים alebo שׂית je aj Michael C. Sansom. Vo svojom príspevku *Laying On of Hands in the Old Testament* poukázal na určité nedostatky Daubeho výkladu a navrhol riešenia, ktoré si predstavíme.[44]

Na začiatku je namieste povedať, že Sansom považuje dielo, ktoré napísal David Daube, za brilantné. Ako sme spomenuli predtým, Daube zdôrazňoval, že sloveso סמך značí vyvíjanie tlaku vložením rúk, pričom שׂים a שׂית naznačujú iba jemný dotyk s predmetom požehnania. Sansom však takúto striktnosť oddelenia významov slovies nepovažuje za celkom správnu a navrhuje si všimnúť nasledujúce:

1. Pokojné obety, obety za hriech a zápalné obety

V týchto prípadoch si môžeme všimnúť hebrejský idióm, hovoriaci o vložení jednej ruky skôr ako o vložení dvoch rúk a aj to, že je to obetujúci, ktorý nielenže vloží na obeť ruku, ale je aj tým, kto zviera zabije. V tomto kontexte môže byť zaujímavé všimnúť si text 2Krn 29,23-24, kde boli obetné zvieratá určené na obetu za hriech prinesené pred kráľa, obetujúci na ne položili ruky, avšak zabili ich kňazi. Nie menej zaujímavou je obeta za hriech počas udalosti vysvätenia Árona a jeho synov v Lv 8,14-32, kde konsekrovaní vkladajú ruky na obetné zvieratá, ale tým, kto ich zabíja je Mojžiš.[45]

---

[44] Porov. SANSOM, M.C. Laying On of Hands in the Old Testament. In: *The Expository Times* [online]. 1983, roč. 94, č. 11. DOI: 10.1177/001452468309401102

[45] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 324.

2. Obrad počas udalosti Dňa zmierenia

Jedine v tomto prípade sa podľa Sansoma v kultovej praxi Izraelitov explicitne spomína *transfer* hriechu. Obeť nie je zabitá a spálená, ale vyvedená preč, a preto v konečnom dôsledku nejde o obetu. Mohli by sme povedať, že vkladanie rúk v tomto kontexte všeobecne značí prenos hriechu na obeť? Sansom tvrdí, že áno a odvoláva sa pritom na Sturdyho komentár.[46] Avšak podľa neho neplatí, že vkladanie rúk vždy znamená prenos hriechu na obeť. Tvrdí, že v kontexte Dňa zmierenia je zrejmé, že cap nie je obetou, pretože nie je obetovaný, ale vyhnaný do púšte, pretože naň boli naložené hriechy ľudu, a tak sa stal nečistým. Na vysvetlenie uvádza, že ak porovnáme tieto kontexty, tak si môžeme všimnúť, že pri pokojných a zápalných obetách sa vôbec nehovorí o hriechu, avšak ruky sú na obeť aj tak z nejakého dôvodu vložené. V obetách za hriech sa prirodzene hriech spomína, avšak to automaticky neznamená, že vloženie rúk v tomto kontexte značí jeho prenos.[47] Ďalej vo svojej štúdii spomína Rolanda de Vauxa, ktorý navrhol, že pokiaľ by vloženie rúk na obeť znamenalo prenos hriechu alebo viny, táto obeť by sa stala nečistou a nebolo by ju možné spáliť ako obetu. Vysvetlenie obety za hriech naznačuje tak, že vina nie je vzatá preč preto, lebo bola prenesená na obeť, ale preto, že táto obeť je milá Bohu. Obeta za hriech je znakom vyznania, zlomeného a skrúšeného srdca.[48]

Okrem toho Sansom uvádza, že jednou z čŕt, ktoré majú spoločné tieto obety (obety opísané v bode č. 1 a obrad v Deň zmierenia) je to, že obetujúci vloží ruku na *hlavu* obete. Avšak ďalej uvádza, že Áron v Deň zmierenia vkladá na capa obe ruky a cap ani nie je obetou. Je teda tento detail pre nás významný? Ak áno, môžeme sa podľa Sansoma postaviť na stranu tých, ktorí tvrdia, že vloženie rúk pri obrade značí akt identifikácie, nie však takej, akú spomína Daube pri použití slovies שׂים a שׂית. V takomto prípade, tvrdí Sansom, pri použití slovesa סמך by sme to mohli chápať ako znamenie sebadarovania. Poznamenáva, že obeta je zbytočná, pokiaľ neznačí sebadarovanie, teda obetujúci musí byť duševne pripravený a mať vôľu vykonať obetu.[49] Alebo podľa Sansoma je aj iný názor, ktorý ponúka James Dunn, a udáva, že vloženie rúk svedčí o tom, že táto obeť (v zmysle daru pre Boha) pochádza od danej osoby a je prezentovaná v jeho mene.

[46] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 324. podľa STURDY, J. *Numbers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976, s. 197.
[47] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 324-325.
[48] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 325. podľa VAUX, R. de. *Ancient Israel: Its Life and Institutions*. London: Darton, Longman & Todd, 1961, s. 419.
[49] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 325.

V tomto kontexte obety zmyslom vkladania rúk podľa neho nie je prenos, ale označenie, že obeť pochádza od tohto konkrétneho jednotlivca alebo skupiny, že je ponúkaná v jej mene, a že ovocie tejto obety prislúcha priamo obetujúcemu. Ak to chápeme v tomto zmysle, môžeme prijať názor, ktorý vyslovil Dunn, že gesto vloženia rúk na obetu má reprezentatívny charakter.[50]

3. Vymenovanie Jozueho za Mojžišovho nástupcu

V Nm 27 je Jozue označený ako muž, v ktorom je duch ešte pred vkladaním rúk naproti tomu v Dt 34, kde sa hovorí o Jozuem ako mužovi, ktorý je plný ducha múdrosti, lebo na neho Mojžiš položil ruky. Podľa Sansoma v tom však nie je konflikt, pretože Dt 34 nevyžaduje aby sme predpokladali, že duch sa pohybuje z neprítomnosti do prítomnosti. V Nm 27,20 čítame: „ Prenechaj mu niečo zo svojej úradnej právomoci, aby ho poslúchala celá izraelská pospolitosť.“ Táto úradná právomoc je prekladom hebrejského slova הוֹד *hód*, a iba na tomto mieste v Pentateuchu podľa RSV[51] značí autoritu – prítomnosť Božieho Ducha. Na inom mieste sa používa v súvislosti s kráľom alebo s Bohom a označuje majestát.[52] Podľa Nm 27,18-21 má byť na Jozueho prenesená časť tejto autority, nie však celá a bude závisieť od kňaza Eleazara, pred ktorého bude prichádzať a on sa bude zavše pýtať Pána na rozhodnutie. Napriek tomu je Jozue menovaný, aby viedol ľud. Vloženie rúk na Jozueho môžeme brať ako oficiálne ustanovenie do tejto úlohy a rovnako môžeme akceptovať, že vkladanie rúk je spojené s ideou *prenosu*, nie však *viny* ale skôr *autority*.[53]

4. Konsekrácia levitov

Ako konštatuje Sansom, dalo by sa tvrdiť, že zmysel vloženia rúk v Nm 8 znamená prenos vlastnej osoby na osobu, ktorá je ponúkaná. Táto udalosť je podľa neho podobná prípadom obetí zvierat pri zápalných obetách a obetách za hriech.[54]

5. Vynesenie rozsudku nad rúhačom

Táto zložitá pasáž v Lv 24 priniesla rôzne vysvetlenia od komentátorov, z ktorých mnohé závisia od teórie prenosu pri vkladaní rúk. Zdá sa, že najmenej pravdepodobný je

---

[50] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 325. podľa DUNN, J.D.G., ROBERT, B. ed. Paul's Understanding of the Death of Jesus. In: *Reconciliation and Hope. New Testament Essays on Atonement and Eschatology Presented to L.L. Morris on his 60th Birthday*. 1974, s. 134-137.

[51] Skratka RSV označuje anglický preklad Biblie s názvom Revised Standard Version, ktorá je autorizovanou revíziou American Standard Version publikovanej v roku 1901 a ktorá bola revíziou King James Version publikovanej v roku 1611. Porov. Revised Standard Version (RSV) - Version Information. In: *biblegateway.com* [online] [cit. 28.10.2020]. Dostupné na internete: https://www.biblegateway.com/versions/Revised-Standard-Version-RSV-Bible/

[52] Porov. Ž 96,6 podľa RSV

[53] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 325.

[54] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 325.

návrh tých, ktorí tvrdia, že obeť je v tomto prípade považovaná za zástupnú. Daube navrhol teóriu, že svedkovia blasfémie boli sami považovaní za tých, ktorí boli poškodení týmto zločinom a potrebovali vrhnúť vinu späť na vinníka,[55] zatiaľ čo Noth dospel k záveru, že vkladajú ruky, aby na vinníka preniesli objektívnu vinu vychádzajúcu z ich svedectva.[56] Daube ako alternatívu navrhol teóriu, že svedkovia konajú v mene celej komunity, pretože celá je poškvrnená, alebo že svedkovia hádžu späť na vinníka krvavú vinu, ktorú na nich prinesie jeho usmrtenie.[57] Môže sa stať, že tento konkrétny akt vkladania rúk budeme musieť považovať za aktuálne nevysvetliteľný z hľadiska teórie prenosu. Pravdepodobne bude lepšie sa naň pozrieť z hľadiska určitého druhu identifikácie. Samotné gesto v takom prípade možno chápať ako slávnostné označenie vinnej osoby a ich samých ako svedkov.[58]

John C. Poirier nadväzuje v kritike Daubeho teórie na pohľad M. C. Sansoma a konštatuje, že táto Daubeho teória mala na diskusiu k téme vkladania rúk veľmi veľký vplyv, avšak sa domnieva, že jej bola daná väčšia dôveryhodnosť, než si zaslúži. Podľa neho Sansom ukazuje, že Daubeho použitie slovesa סמך ako rozlišovacieho prvku pri prenosovom ríte nie je dobrým kľúčom.[59] Podľa neho bolo spochybnené aj Daubeho tvrdenie, že slovesá שׂים, סמך a שׁית predstavujú odlišné fyzické postoje. Ako poznamenáva David Wright, ktorého štúdiu si predstavíme neskôr, takéto rozdelenie je ťažké udržať na tak slabých dôkazoch. Sloveso סמך v kňazských spisoch môže byť idiomatické a nemusí naznačovať, že bol použitý skutočný tlak.[60] Správnosť tohto návrhu závisí od toho, či majú rabínske diskusie o zmysle slovesa סמך v kontexte posvätna nejakú váhu. Milgrom, ktorý používa rabínov ako hlavný kľúč ku knihe Levitikus, zdôrazňuje skutočnosť, že rabíni vložili do tohto pojmu rovnaký zmysel fyzického postoja, ako to urobil Daube.[61] Znamená to však, pýta sa Poirier, že rabíni nezávisle potvrdzujú správnosť toho, čo tvrdí Daube? Zdá sa, že Daube zaujal svoj postoj k významu slovesa סמך práve od rabínov. Nechať rabínske definície pojmov ako objektív pre interpretáciu pojmov v kontexte SZ je riskantné. Platí to najmä vtedy, keď rabíni dávajú tieto definície do popredia a centra

---

[55] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 227.
[56] Porov. NOTH, M. *Leviticus: A Commentary*. Louisville, Kentucky, USA: Westminster Press, 1965, s. 180.
[57] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 227.
[58] Porov. SANSOM, Laying On of Hands in the Old Testament, s. 326.
[59] Porov. POIRIER, J.C. Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands. In: *Journal of Biblical and Pneumatological Research: Volume One, 2009*. Eugene, Oregon, USA: Wipf and Stock Publishers, 2009, s. 86-87.
[60] Porov. WRIGHT, D.P. Hands, Laying on of: Old Testament. In: *The Anchor Bible Dictionary*, zv. 3, č. 47.
[61] Porov. MILGROM, Leviticus 1-16, s. 150.

ich vlastných diskusií a keď následne premenia predpokladané rozdiely medzi výrazmi na princípy exegézy.[62]

2.2 Kritérium počtu vložených rúk

Veľmi veľkým prínosom pre pochopenie významu gesta vkladania rúk bola štúdia s názvom *The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature*, ktorú publikoval David P. Wright v časopise *Journal of the American Oriental Society* v roku 1986. Skúmal v nej vkladanie rúk, pričom ho rozdelil na dve veľké kategórie. Vkladanie dvoch rúk a vkladanie jednej ruky. Prvým, kto takýmto spôsobom rozdelil prípady vkladania rúk, bol R. Péter, ktorý zistil, že existujú dve odlišné formy. Prvá objavujúca sa v „neobetných" kontextoch vykonávajúca sa dvoma rukami, zatiaľ čo druhá nachádzajúca sa pri obetách bola vykonávaná jednou rukou. Takéto rozlišovanie umožnilo dať R. Péterovi každému gestu samostatný význam, pretože ako sme spomenuli v úvode, dovtedy bol predpoklad, že význam gesta vkladania rúk je rovnaký na všetkých miestach jeho výskytu. Pre Pétera vkladanie jednej ruky naznačovalo akt *identifikácie* medzi obetujúcim a zvieraťom. Obetujúci týmto potvrdil, že to bol on, kto ponúkol zviera a rovnako je to on, kto obetuje seba samého prostredníctvom obete. Vkladanie oboch naznačovalo *prenos*, napríklad autority na Jozueho, alebo *prenos* hriechov na obetného capa.[63] Wright súhlasí s Péterom, že existujú dve formy tohto gesta, z ktorých jedna je obetná a druhá nie, ale poznamenáva, že výklad týchto foriem potrebuje určitú korekciu.[64] V nasledujúcich častiach predstavíme dve rozdielne formy vkladania rúk podľa Wrightovej teórie.

2.2.1 Forma vkladania oboch rúk

Gesto vkladania oboch rúk, ktoré v Biblii nachádzame v rituáli počas Dňa zmierenia, v uvedení Jozueho do vodcovskej úlohy Mojžišom, predchádzajúcim vodcom, a v prípade predbežnej popravy toho, čo sa rúha. V predpisoch na Deň zmierenia je

[62] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 87-88.
[63] Porov. WRIGHT, D.P. The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature. In: *Journal of the American Oriental Society* [online]. 1986, roč. 106, č. 3, s. 434. DOI: 10.2307/602103 podľa PÉTER, R. L'imposition des mains dans l'Ancien Testament. In: *Vetus Testamentum* [online]. 1977, roč. 27, č. 1, s. 52. DOI: 10.2307/1517355
[64] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 433-434.

vyslovene napísané, že Áron má položiť obe ruky na capa (Lv 16,21). Prípad inštalácie Jozueho je menej jasný. V Nm 27,18 Boh hovorí s Mojžišom a hovorí mu, aby položil svoju ruku יָדְךָ *jadecha* na Jozueho, ale v časti, keď sa to už deje, v Nm 27,23 je uvedený plurál, obe ruky יָדָיו *jadav*. Možným riešením je podľa Pétera prečítať uvedené slovo vo v. 18 ako chybne napísaný plurál. Takéto čítanie podľa neho podporuje aj LXX, ktorá to prekladá v oboch prípadoch plurálom. Vo v. 18 uvádza ἐπιθήσεις τὰς χεῖράς „vlož ruky" a vo v. 23 uvádza rovnako plurál ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας „vložil ruky".[65]

Aj prípad s rúhačom je nejednoznačný. V Lv 24,14 je konateľ obradu (svedkovia) v pluráli a gramatický predmet slovesa (ruky) je nevyhnutne množného čísla. To nám však neprezrádza, koľko rúk bolo konkrétne položených svedkami na rúhača. Wright vychádza z predpokladu, že toto nie je obetný úkon, a tak svedkovia položili obe ruky na vinníka. Opiera sa o tvrdenie, ktoré vyslovil Raymond Firth a hovorí, že aj keď sa pokúsime dodržať spoločný význam pre všetky obrady vykonané dvomi rukami v Biblii, musíme si uvedomiť, že symbol (ktorý obsahuje rituálne činy a gestá), hoci má v danej kultúre jedinú formu, nemusí mať v tejto kultúre vždy stály význam. Rôzne kontexty môžu dať symbolu rôzne významy.[66] Je teda teoreticky možné, že obrad oboma rukami môže mať v týchto prípadoch odlišný význam.

Péter rozumie v prípade gesta, pri použití oboch rúk znak prenosu. To znamená, že počas obety za hriech, v prípade uvedenia do úradu, či aktu požehnania, sa jedná o prenos od toho, kto gesto vykonáva, k príjemcovi, na ktorom sú položené ruky. Aj keď táto interpretácia môže byť blízko pravde v prípadoch obetného capa a ordinácie Jozueho, sa Wright domnieva, že je v konečnom dôsledku nesprávna. Obrad, ktorý sa nachádza pri poprave rúhača, naznačuje ďalší význam, ktorý je vhodnejší pre interpretáciu všetkých troch prípadov.[67] V nasledujúcej časti sa budeme bližšie venovať predmetným trom prípadom.

1. Obrad popravy rúhača

Podľa Lv 24 sa má rúhač vyviesť mimo tábor, kde svedkovia priestupku vložia ruky na jeho hlavu a následne ho zhromaždenie ukameňuje. Tento príklad vkladania rúk

[65] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435. podľa PÉTER, L'imposition des mains dans l'Ancien Testament, s. 49-51.
[66] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435. podľa FIRTH, R. *Symbols: Public and Private*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1973, s. 190, 260.
[67] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435.

bol interpretovaný dvomi spôsobmi. Niektorí, ako Milgrom, Daube, Péter a iní obrad vidia ako prostriedok na prenos znečistenia z rúhania, ktoré kontaminovalo svedkov, späť na rúhača.[68] Druhý výklad je svojou povahou právny a zastáva názor, že v tomto prípade svedkovia určujú, že rúhač je ako vinník hoden smrti. Svedkovia tak symbolicky potvrdzujú svoje svedectvo pred komunitou a tiež uznávajú svoju zodpovednosť za smrť zločinca.[69] Tento druhý výklad považuje Wright za správny z niekoľkých dôvodov:[70]

1. V Biblii nie je žiadna indikácia, ktorá by naznačovala, že znečistenie zapríčinené rúhaním má dopad aj na tých, ktorí boli jeho svedkami, kým druhý výklad, výklad prenosu, dáva lepší zmysel, neprotirečiaci biblickým textom.
2. Zákony v knihe Deuteronómium týkajúce sa popravy odpadlíkov ukazujú postup, ktorým sa majú riadiť svedkovia, ktorý je paralelný s postupom v Lv 24, a ktorý tak pomáha vysvetliť obrad v tejto kapitole. „Keď si odpadlík zaslúži ukameňovanie, vyvedú ho k mestskej bráne a tam svedkovia začnú popravu hodením prvých kameňov“ (porov. Dt 17,7.13,10). Komunita sa pripojí k poprave až po tom, čo ju započnú svedkovia. Začatie popravy svedkami je zrejme vyjadrením ich zodpovednosti za smrť odpadlíka. Keď porovnáme postupy v Lv 24 a Dt 17,7 v detailoch, môžeme vidieť, že vkladanie rúk v Lv 24 korešponduje s hodením prvých kameňov v Dt 17,7. To naznačuje, že vkladanie rúk má podobný význam ako hodenie prvých kameňov svedkami. Wright dodáva, že podobnosť frazeológie v Dt 13,10.17,7 a Lv 24,14 je úzko súvisiaca.
3. Vkladanie rúk starších sprisahaných v Dan 13,34, aj keď nie je úplne rovnaké ako v Lv 24,14 pravdepodobne podporuje právny výklad vloženia rúk v prípade rúhača. Starší v zhromaždení ľudí v dome manžela Zuzany vkladajú svoje ruky na jej hlavu a zjavne v rovnakom čase vydávajú aj svoje (falošné) svedectvo. Je možné, že vkladanie rúk v prípade Zuzany má právnu funkciu preukázania, kto je vinníkom a nemalo by byť vykladané ako prostriedok prenosu znečistenia a podobne.

[68] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435. podľa MILGROM, J. *Studies in Levitical Terminology*. Berkeley: University of California Press, 1970, s. 57.; DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 226.; PÉTER, L'imposition des mains dans l'Ancien Testament, s. 53. a iní

[69] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435. podľa MERWE, B.J. van der. The Laying on of the Hands in the Old Testament. In: *OTWSA*. 1962, roč. 5, č. 1, s. 40.

[70] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435-436.

Wright tvrdí, že vzhľadom na vyššie uvedené dôvody teda právny výklad gesta, ktorého funkciou je označenie vinníka v Lv 24 a musí byť ten pravý.[71]

2. Vymenovanie Jozueho za nového vodcu

Vkladanie rúk na Jozueho bolo podľa Wrighta chápané ako prostriedok, ktorým mu bola odovzdaná autorita a požehnanie. Tvrdí, že výsledkom tohto gesta je nepochybne prenos administratívnej úcty, slávy i ducha múdrosti. Ale ak berieme na vedomie zmysel rítu v prípade rúhača, vkladanie rúk na Jozueho by nemalo byť chápané ako nejaký prostriedok odovzdania. To znamená, že autorita (a požehnanie) neprúdia z osoby Mojžiša na Jozueho. Vkladanie rúk skôr slúži na označenie Jozueho za centrum rituálneho aktu, teda obrad ukazuje, kto má prijať Mojžišovu autoritu a slávu. Takto chápaný obrad má tiež funkciu demonštrovať komunite, pred ktorou sa koná, že Jozue je Mojžišov legitímny nástupca. V tomto prípade je to ako obrad, ktorý tak ako v Lv 24 demonštruje pred komunitou, kto je vinníkom, tak v Nm 27 demonštruje uvedenie Jozueho pred komunitou.[72]

3. Obrad počas Dňa zmierenia

Rituál opísaný v Lv 16 hovorí o naložení hriechov na hlavu capa. Avšak podľa Wrighta by sa nemal považovať za odovzdanie hriechov v striktnom zmysle slova. To znamená, vysvetľuje Wright, že hriechy nie sú odovzdávané skrze Árona a jeho ruky na capa. Áron totiž nikdy nie je podľa neho ten, ktorý nesie alebo stelesňuje takéto zlo. Z tohto dôvodu nemožno s istotou povedať, že sa hriechy prenášajú. Správnejšie by mohlo byť tvrdenie, že naloženie hriechov je výsledkom vloženia oboch rúk, ktoré určuje miesto, kde majú hriechy spočívať a vypovedaná „spoveď“ je len konkretizáciou hriechov, ktoré majú padnúť na hlavu capa.[73]

Wright pripúšťa, že existuje súvis medzi obradom vkladania rúk v prípade Jozueho a obradom počas Dňa zmierenia. Uvádza, že vkladanie rúk je v oboch prípadoch prostriedkom preukázania toho, na koho sa rituálne konanie zameriava. Zároveň je interpretáciou ostatných, kde rítus značí prenos. Obidve vysvetlenia sa podľa neho končia rovnakým výsledkom – na príjemcov bola položená autorita alebo hriechy. Dôvod, prečo tieto gestá vykladá takouto metódou, je spôsobený aktom v prípade popravy rúhača, ktorý ako je uvedené predtým, pravdepodobne nemožno vykladať ako akt prenosu. Ak toto

[71] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 435-436.
[72] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 436.
[73] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 436.

gesto chápeme ako prostriedok na označenie „centra“ rituálnej činnosti, ako to najjasnejšie navrhuje Lv 24, potom majú všetky tri prípady spoločný zmysel. Čin je ako prst, ktorý ukazuje na miesto. V prípade rúhača to znamená: „Tento je vinný, je hoden smrti.“ V prípade Jozueho: „Tento má dostať moju autoritu.“ A v prípade obetného capa to značí: „Tento cap je prijímateľom hriechov tohto ľudu.“[74]

2.2.2 Forma vkladania jednej ruky

Na rozdiel od obradov spomenutých predtým, kde sa používajú obe ruky, vloženie jednej ruky sa vykonáva pri obete tak, že sa položí na hlavu zvieraťa. Toto vysvetľujú pasáže týkajúce sa individuálnych obetí.[75] Tieto pasáže indikujú aké je dôležité, že bezprostredne pred zabitím zvieraťa obetujúci položí svoju ruku na hlavu zvieraťa. Zaujímavým je pohľad neskoršej rabínskej literatúry, ktorá stanovuje, že ženy boli všeobecne vylúčené z vkladania rúk pri obetách[76], avšak v Biblii nemáme žiadne dôkazy o tom, žeby takýto obrad nemohli vykonávať aj ženy. Wright ďalej vysvetľuje, že ostatné prípady vkladania rúk v kontexte obety majú v MT „ruky“ (pl.), avšak len preto, že podmet, ktorý ich vkladá je množný, každá osoba položí vždy len jednu ruku na zviera.[77] Ďalším prípadom, ktorý by mal byť zahrnutý do tejto kategórie je vkladanie rúk v prípade Izraelitov na levitov, počas ich uvedenia do úradu v Nm 8,10. Mohla by sa vynoriť otázka, či všetky alebo len niektoré obety vyžadujú vkladanie ruky. Ak áno, platilo by to aj pre obetu podlžnosti opísanej v Lv 5,14-26, kde sa tento úkon však nespomína. Mišna[78] stanovuje, že všetky individuálne obety (veľkých zvierat) vyžadujú vloženie ruky s výnimkou prvej, desiatej a Veľkonočnej obety.[79]

Zmysel vkladania ruky pri obete je pomerne veľmi diskutovaným aspektom gesta v Starom zákone. Podľa Wrighta, hlavné predložené názory boli kombináciou pojmov prenosu dobrých a zlých vlastností ponúkajúceho, identifikácie obetujúceho so

---

[74] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 436.
[75] Porov. Lv 1,4; 3,2.8.13; 4,4.24.29.33
[76] Porov. ARCHER, L.J. The Role of Jewish Women in the Religion, Ritual and Cult of Graeco-Roman Palestine,. In: *Images of women in antiquity*. Detroit: Wayne State University Press, 1983, s. 279.
[77] Porov. Ex 29,10.15.19; Lv 8,14.18.22; 4,15; Nm 8,12; 2Krn 29,23.
[78] Mišna je prvá autoritatívna zbierka nariadení, predpisov a ústnych tradícií Zákona, ktoré sa zachovali opakovaním židovských učencov (tannaitov) a dostali definitívnu písomnú formu v rokoch 135-200 po Kr. Pozri HERIBAN, Príručný lexikón biblických vied, s. 700-701.
[79] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 436-437.

zvieraťom, venovanie a pripísanie vlastníctva obetujúcemu, substitúcie, spoločnej a darcovskej teórie obety.[80] Tieto pohľady Wright klasifikuje do piatich kategórií:

1. Podľa niektorých, vkladanie ruky prenáša hriech alebo vinu obetujúceho na zviera. Zviera sa tak stáva nositeľom tejto viny a je usmrtené ako náhrada za obetujúceho. Samozrejme, v tomto prípade existuje mnoho variácií výkladu tejto interpretácie. Niektorí predpokladajú, že sa prenáša trest, ktorý si obetujúci zaslúži[81] iní veria, že toto gesto bolo súčasťou obradu pri zápalných obetách a naznačovalo prenos „duchovnej plynulosti“ na zviera.[82]
2. Iní si myslia, že vkladanie ruky slúži k prenosu osobnosti obetujúceho na zviera alebo iba identifikáciu zvieraťa ako obetujúceho (znamená „toto som ja“). Zviera sa potom stane náhradou za obetujúceho a je usmrtené namiesto neho.[83]
3. Podobný ako v predchádzajúcom prípade je názor, kde však namiesto substitúcie za seba je smrť a obeta zvieraťa prostriedkom, ktorým sa obetujúci ponúka Bohu ako dar.[84]
4. Iní sa odvracajú od interpretácie tohto gesta ako prostriedku prenosu či identifikácie a považujú ho za prejav zasvätenia zvieraťa alebo za označenie zvieraťa ako dar pre Boha.[85]
5. Pre ostatných toto gesto demonštruje vlastníctvo zvieraťa obetujúceho buď v hmotnom alebo rituálnom zmysle slova, alebo v oboch.[86]

Po vymenovaní kategórií Wright pristupuje k riešeniu problémov, ktoré ich pri interpretácii gesta vkladania ruky sprevádzajú. Poznamenáva, že prvé štyri nie je možné akceptovať z nižšie uvedených dôvodov a zároveň predkladá aj možné riešenie:

---

[80] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437.
[81] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa MÉDEBIELLE, A. *L'expiation dans l'Ancien det le Nouveau Testament*. Rome: Institut Biblique Pontifical, 1923, s. 40, 147-150, 157.
[82] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa ELLIGER, K. *Leviticus*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1966, s. 34.
[83] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa NOTH, Leviticus, s. 13.; BERNOULLI, J. Imposition des mains. In: *Vocabulaire de Théologie biblique*, s. 130. a iní.
[84] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa BEHM, J. *Die Handauflegung im Urchristentum. Nach Verwendung, Herkunft und Bedeutung in religionsgeschichtlichem Zusammenhang untersucht.*. Leipzig: Deichert, 1911, s. 136-139.
[85] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa BERNOULLI, Imposition des mains, s. 130.; MERWE, The Laying on of the Hands in the Old Testament, s. 40. a iní
[86] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 437. podľa PÉTER, L'imposition des mains dans l'Ancien Testament, s. 51-52. a iní

1. Prvý pohľad podľa neho trpí neudržateľnosťou z mnohých dôvodov. (a) Informuje o teórii náhradnej – substitučnej obety, ktorá je zrejme neudržateľná. Wright sa tu odvoláva sa na štúdie Milgroma, Vauxa a iných.[87] (b) Základným obradom, z ktorého sa pri tejto teórii vychádza, je obrad spomínaný počas Dňa zmierenia v Lv 16. Predtým sme uviedli, že forma tohto obradu sa vykonáva dvomi rukami, a teda sa líši od gesta obetovania jednou rukou. Preto rozdiel vo forme naznačuje a priori možný rozdiel vo význame. (c) Aplikovať ideu prenosu viny je podľa Wrighta v prípade celostnej obety náročné, pretože nejde o obetu zmierenia, tak ako je to pri obetách očistných, opravných a do istej miery aj zápalných.[88] (d) Ak je vkladaním ruky myslený prenos hriechu, je ťažké pochopiť, prečo očistné alebo zápalné obety, ktoré sú spojené s obetovaním vtáka v Lv 5,7-11; 1,14-17 o tomto geste nič nehovoria. Ak by bola táto interpretácia správna, očakávali by sme, rovnako nájdeme toto gesto aj v týchto prípadoch, pretože vtáky sú zabité a na oltár sa kladie krv ako v prípade väčších zvierat. Niekto by mohol namietať, že sa tak nedeje ani pri obetách obilnín, no tu povedzme, že sa nemanipuluje so zabíjaním a krvou.[89] (e) Ak by bolo zviera usmrtené pre obetujúceho, akt zabitia by bol vrcholom obety. Avšak predpisy dosť zreteľne ukazujú, že vrcholom obety sú obrady s krvou a umiestnenie kusov mäsa a tuku na oltár. Milgrom presvedčivo ukázal, že obeta za hriech חַטָּאת *chattát* neočisťuje osobu, ale niečo sväté, teda oltár alebo časti tabernákula, ktoré znečistili hriechy obetujúceho.[90] (f) Pohľad na prenos hriechu alebo viny je zvyčajne sprevádzaný názorom, že k vyznaniu viny došlo v čase vkladania ruky. Neexistujú však priame dôkazy, že je to tak. Existuje však niekoľko prípadov vyznania ešte pred prinesením samotnej obety (Lv 5,5; Nm 5,7).[91]
2. Prínosom druhého pohľadu je podľa Wrighta skutočnosť, že odstraňuje niekoľko problémov predchádzajúceho, najmä tým, že nepoužíva obrad v Lv 16,21-22 ako svoj

[87] Porov. MILGROM, J. Sacrifices and Offerings, OT. In: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, zv. 4, s. 764.; VAUX, R. de. Les sacrifices de l'Ancien Testament. In: *Cahiers de la Revue biblique*. 1964, roč. 1, s. 29.
[88] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa MILGROM, Sacrifices and Offerings, OT, s. 769-770.
[89] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa METZINGER, A. Die Substitutionstherorie und das alttestamentliche Opfer mit besonderer Berücksichtigung von Lev 17,11 (Schluss). In: *Biblica*. 1940, roč. 21, č. 4, s. 256. a iní
[90] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa MILGROM, Sacrifices and Offerings, OT, s. 763-771.
[91] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa MILGROM, J. *Cult and Conscience: The Asham and the Priestly Doctrine of Repentance*. Leiden: Brill Archive, 1976, s. 108-110. a iní

základ a ani nevyžaduje, aby bolo vkladanie ruky sprevádzané vyznaním hriechov. Avšak podobne ako prvý pohľad, vychádza z teórie substitúcie a nevysvetľuje prítomnosť vkladania ruky pri obete celostnej a rovnako ani pri obete spojenej s vtákom. Podľa Wrighta táto teória tiež vníma zabíjanie ako vrchol (alebo ako jeden z veľmi významných známok) obradu.[92]

3. Tretí pohľad dáva zmysel gestu vkladania ruky, keďže sa vyhýba teórii substitúcie v celostnej obete. Podľa Wrighta táto interpretácia nevyžaduje, aby bolo vkladanie ruky sprevádzané vyznaním hriechov a rovnako nezávisí od Lv 16. Avšak tento názor je napriek svojim silným stránkam podľa neho neakceptovateľný, pretože funguje na základe teórie, ktorá hovorí o tom, že cez obetu sa obetujúci nejakým spôsobom mysticky približuje k Bohu. Takáto interpretácia zjavne nemá reálny základ v biblických textoch.[93] Okrem toho takýto pohľad nevysvetľuje vkladanie ruky pri obetách s vtákmi.
4. Mohli by sme predpokladať, že štvrtý pohľad je veľmi blízko dostatočnému vysvetleniu gesta vkladania ruky, pretože sa vyhýba teórii substitúcie, mystickému približovaniu k Bohu a dáva zmysel v praktizovaní obety ako daru pre Boha.[94]
5. Avšak posledný piaty pohľad podľa Wrighta poskytuje najlepší výklad. Konkrétny spôsob, ktorým ho chápe, je najlepšie vyjadrený slovami Rolanda de Vauxa, ktorý hovorí, že položením ruky na hlavu zvieraťa obetujúci dosvedčuje, že táto obeť je skutočne jeho, že obeta, ktorú má kňaz priniesť je ponúkaná v jeho mene (obetujúceho), a že z nej plynúce výhody plynú k nemu.[95] V tomto prípade sa uskutočňuje identifikácia medzi obetujúcim a ponúkaným zvieraťom nie ako substitučná identifikácia („toto som ja“), ale skôr atribučná identifikácia („toto je moje/odo mňa“). Toto pripisovanie je také, že bez ohľadu na to, kto s obetou pracuje, zviera a obetné úkony, ktoré sa vykonávajú sa vždy budú považovať za rituálne patriace tomu, kto naň vložil ruku.

Táto interpretácia podľa Wrighta dáva zmysel vzhľadom na skutočnosť, že vkladanie ruky je jedným z mála úkonov, ktoré boli vyžadované od obetujúceho. Uvádza, že podľa rabínskej tradície vkladanie ruky nesmie byť vykonané nikým iným, iba

[92] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438.
[93] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa MILGROM, Sacrifices and Offerings, OT, s. 764, 769.
[94] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438.
[95] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 438. podľa VAUX, Les sacrifices de l'Ancien Testament, s. 28-29.

obetujúcim. Zabitie zvieraťa však môže vykonať aj niekto iný ako obetujúci alebo kňaz. Napríklad v Lv 8,14-15.18-19.22-23, kde v MT Áron a jeho synovia vložia ruky na hlavu zvieraťa, ale zabitie je opísané slovesom v singulári bez subjektu, ktorým však nie je Mojžiš. V tomto prípade môžeme tento úkon preložiť ako „(zviera) bolo zabité“. Zviera teda podľa neho nemusí zabiť človek, ktorý prináša obetu, no určite nesmie vykonávať úkony obety pri obetnom oltári. Táto úloha patrí iba kňazom.[96] Môžeme zhrnúť, že jednoduchým vkladaním ruky na zviera obetujúci, ktorý zviera priniesol označuje, že mu patrí. Zvyšok obradu potom môže pokračovať bez jeho priamej účasti.

Predchádzajúca interpretácia nám podľa Wrighta umožňuje porozumieť nedostatočnému vysvetleniu vkladania ruky pri obete vtákov a cereálnych obetách.[97] Tieto obety sú malé a obetujúci ich môže prinášať sám priamo vo svojej ruke kňazovi. Prezentácia týchto malých obiet v ruke obetujúceho je podľa neho pravdepodobne dostatočná nato, aby táto obeta ukazovala priamo na obetujúceho. Je možné, že z tohto dôvodu nie je potrebný žiaden obrad vkladania ruky. Svoju myšlienku podporuje aj s odvolaním sa na Milgroma, ktorý poznamenáva, že vkladanie ruky chýba v predpisoch obiet za vinu אָשָׁם *ašam* a navrhuje, že obetujúci v tomto prípade prináša peňažný ekvivalent obety, gesto vkladania ruky tak nie je potrebné.[98] Naproti tomu si môžeme predstaviť, že pri väčších štvornožcoch mohlo byť potrebných niekoľko osôb, aby premiestnili tvrdohlavé zviera na správne miesto a do správnej polohy. Alebo v prípade, že žena priniesla obetu (Lv 12), iní muži mohli viesť zviera k svätyni. Mohlo tak dôjsť k zmätku, kto zviera skutočne priviedol, komu patrí. Preto bolo treba v takýchto prípadoch aplikovať vkladanie ruky, aby sa predišlo akýmkoľvek pochybnostiam o tom, komu zviera patrí.[99]

V závere Wright dodáva, že aj vkladanie rúk na Izraelitov v Nm 8,10 sa má vykladať podľa predchádzajúceho princípu. Zrejme na to poukazuje použitá terminológia a obrad počas ich oddelenia, ktorý má obetujúci charakter. Leviti sú privedení pred Pána, nastáva vkladanie rúk a nakoniec ich Áron podá ako podávaciu obetu, čo ich označí ako tých, ktorí sú z Izraelitov. Podľa neho je pravdepodobné, že toto gesto slúži na

[96] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 439.
[97] Pozri napr. Lv 1,14-17; 2; 5,7-10.11-13
[98] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 439. podľa MILGROM, Cult and Conscience, s. 48.
[99] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 439.

preukázanie toho, že leviti sú obetou Izraelitov Bohu a že prínos zo zasvätenia levitov a ich následnej služby má pripadnúť práve Izraelitom.[100]

2.3 Zhrnutie

Rozlišovanie významu gesta vkladania rúk ako navrhol Daube na obrad so skutočným opretím sa o obeť opísaným slovesom סמך a obrad s jemným položením alebo len dotykom dlane opísaný slovesami שׂים a שׁית možno považovať za dobrý odrazový mostík k tomu, aby sme získali aspoň čiastočný prehľad o danej problematike. Sloveso סמך podľa Daubeho predstavuje prenos jednej osobnosti do druhej spolu so všetkými vlastnosťami, dobrými alebo zlými a slovesá שׂים a שׁית značia požehnanie pri identifikácii dlane žehnajúceho s požehnávaným. Naproti tomu Sansom spolu s Poirierom sú názoru, že sloveso סמך nemusí označovať v každom prípade len akt prenosu, ale toto gesto vkladania rúk môže byť aj určitým typom identifikácie a to takej, pri ktorej sa obeť identifikuje s obetujúcim, teda je označená za jeho vlastníctvo. Túto teóriu rozvinul aj Wright, ktorý dôkladne poukázal na jej hodnovernosť. Jej jadrom je rozlišovanie medzi vkladaním dvoch rúk a vkladaním jednej ruky. Vkladanie oboch rúk v konečnom dôsledku chápe ako označenie stredobodu rituálnej akcie. Týmto gestom sa tak označí rúhač, ktorý je hoden smrti, Jozue ako nový vodca a v prípade obradu na Deň zmierenia sa cap identifikuje ako príjemca hriechov celého Izraela. Vkladanie jednej ruky sa používa iba pri obetách a je podľa Wrighta gestom potvrdenia vlastníctva obete. Obetujúci tak označí prinášanú obeť za svoju aby nebola žiadna pochybnosť o tom, ku komu majú plynúť výhody, ktoré táto obeta prináša.

[100] Porov. WRIGHT, The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature, s. 439.

3 Výklad vkladania rúk v Novom zákone

Úkon vkladania rúk v kontexte kníh Nového zákona je v gréckom texte opísaný slovesami τίθημι, ἐπιτίθημι a ἐπιβάλλω. Ďalej v texte ich budeme skúmať prednostne v syntagmách s priamym predmetom χείρ „ruka“. Budeme postupovať mierne odlišným spôsobom ako v predchádzajúcej kapitole. Predstavíme perikopy z evanjelií, Skutkov apoštolov a pastorálnych listov, v ktorých sa vyskytuje aj vkladanie rúk. Následne budeme spoločne sledovať „diskusiu“ medzi niektorými exegétmi, ktorí sa zaoberajú hľadaním významu vkladania rúk v skúmaných textoch.

3.1 Vkladanie rúk v evanjeliách

Opísanie gesta vkladania rúk v evanjeliách, kde s veľkou pravdepodobnosťou ide o gestá požehnania a liečenia, ako to navrhli odborníci, ktorí sa zaoberali predmetnou problematikou, je jednoduchšie, pretože význam týchto gest vyplýva priamo z kontextu, do ktorého sú dané udalosti vložené. Najmä vkladanie rúk, ako gesto požehnania je isté, pretože nám to hovorí samotný biblický text.

3.1.1 David Daube

Keď Ježiš žehná deti v Mk 10,16 je použité sloveso τίθημι, a tu ide podľa Daubeho o jemné položenie rúk. Daube dokonca hovorí o akosi materinskom elemente samotného úkonu. V paralelnej časti u Matúša (19,13) žiadajú od Ježiša, aby na deti položil ruky, avšak u Marka a Lukáša (18,15) chcú, aby sa ich dotkol. Daube konštatuje, že jemné položenie, resp. „dotyk“ rúk je výrazom požehnania alebo liečenia ako v prípade slepých, kedy sa Ježiš dotkol ich očí (Mt 9,29; 20,34), či v prípade uzdravenia malomocného (8,3). Aj podľa Daubeho v týchto prípadoch nemôže ísť o hebrejský סמך, ktorý definuje ako „opretie sa o“, teda použitie väčšieho tlaku pri vykonávaní gesta, ktoré podľa neho značí vlievanie jednej osobnosti do druhej.[101]

Je však zaujímavé, že nikde v NZ nenájdeme zmienku o tom, žeby Ježiš kládol svoje ruky na svojich učeníkov. Nájdeme iba miesto, kedy Ježiš zdvihol ruky a následne ich (učeníkov) požehnal (Lk 24,50). V textoch nachádzame iba výzvu „poďte za mnou“ (Mk 1,17; Lk 5,27; Mt 9,9), ktorá môže súvisieť s mocou vykonávať zázračné skutky, či

[101] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 234-235.

niečo zväzovať alebo rozväzovať. Avšak nikde nie je, z Ježišovej strany, takýto úrad udelený vkladaním rúk. Prečo to tak nie je? Podľa Daubeho pravdepodobne preto, lebo podľa rabínskeho práva nemal Ježiš žiadnu rabínsku autoritu, ktorá by mu dávala právo udeľovať ju iným. Ak podľa Daubeho hypoteticky pripustíme, že by ju mal a vkladal by na svojich učeníkov apoštolov ruky, potom možno predpokladať, že LXX by kládla väčší dôraz na preklad MT v kontexte slovies שׂים, סמך a שׁית. Napriek všetkému, Ježiš má zrejme v očiach učeníkov autoritu rabína, pretože na mnohých miestach žasnú nad jeho učením a nazývajú ho rabbi (Mt 26,25; Mk 9,5; 11,21; Jn 1,38; 3,2; 4,31).[102]

3.1.2 John C. Poirier

Poirier sa vo svojej štúdii zameriava na texty NZ z pohľadu Wrighta, keď gestá vkladania rúk rozlišuje na základe počtu. V NZ sa nachádza niekoľko statí, kde sa rozlišovanie medzi vkladaním jednej a vkladaním dvoch rúk rozpadá. Ide práve o evanjeliové správy o Ježišovom uzdravovaní. Na rozdiel od Daubeho, Poirier dáva do rovnosti vkladanie rúk „tlakom“ a gesto dotyku. A na základe takejto premisy podľa Poiriera Ježiš vo väčšine prípadov vkladá obe ruky na toho, kto má byť uzdravený alebo požehnaný. V Mk 16,17-18 Ježiš hovorí, že: „Tých čo uveria, budú sprevádzať tieto znamenia: v mojom mene budú vyháňať zlých duchov, budú hovoriť novými jazykmi, hady budú brať do rúk a ak niečo smrtonosné vypijú, neuškodí im; na chorých budú vkladať ruky a tí ozdravejú.“ Podobne aj v Sk 28,8 Pavol[103] vkladá obe ruky na Publiovho otca a tak ho uzdravuje. Avšak v prípade uzdravenia zraku Pavla v Sk 9 vykazuje textová tradícia určité variácie v počte vkladaných rúk Ananiášom. V Pavlovej vízii (v. 12) Ananiáš podľa niektorých textových svedkov vkladá jednu a podľa iných dve ruky, zatiaľ čo vo v.17 sa ich texty zhodujú v množnom čísle.[104]

Mohli by sme konštatovať, že ak liečenie zahŕňa odovzdanie nejakej liečivej sily z jednej strany na druhú, potom by sme mali očakávať, že gesto bude sprevádzané oboma rukami. Avšak ako môžeme vysvetliť výnimky, ktoré nám text prináša? Podľa Poiriera je možné, že Matúš považoval Ježišove uzdravenia za kvalitatívne úplne odlišné ako uzdravenia, ktoré sa diali rukami apoštolov. Zároveň uvádza, že paralela Mk 5,23 a Mt 9,18 (vzkriesenie Jairovej dcéry), kde sa evanjelisti v počte rúk nezhodujú, svedčí

[102] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 236-237.
[103] V texte pre prehľadnosť budeme používať pre osobu Pavla iba toto pomenovanie
[104] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 91. podľa BARRETT, C.K. *Acts: Volume 1: 1-14*. London: T & T Clark International, 2004, č. 1:454.

o významnejšej prítomnosti vkladania oboch rúk v skoršej tradícii. Ak sa s Poirierom obmedzíme len na Markov text a takisto ak budeme ignorovať odkazy na dotyky ako vkladanie rúk, ostane len jedno miesto v evanjeliu, v ktorom je Ježiš požiadaný, aby vložil ruku, a to na uzdravenie hluchonemého v Mk 7,32. Podľa Poiriera sa teda možno domnievať, že vkladanie oboch rúk v evanjeliách je významnejšie ako vkladanie jednej.[105]

3.2 Vkladanie rúk v Skutkoch apoštolov

V nasledujúcej časti sa zameriame na niektortexty Skutkov apoštolov (6,1-6; 9,1-19; 13,1-3) z pohľadu vkladania rúk. Náš pohľad sa nezameria na skúmanie celých statí, ale budeme sa venovať danej problematike vkladania rúk v konkrétnych veršoch.

3.2.1 Ustanovenie diakonov (Sk 6,6)

Zaujímavú prax môžeme pozorovať v ranokresťanskej komunite, kedy boli vymenovaní siedmi muži za diakonov (Sk 6,1-6). Obrad ich vymenovania prebiehal takým spôsobom, že sedem členov komunity sa postavilo pred jej zvyšok. Komunita si ich súhlasom vyvolila a následne ich postavila pred apoštolov, čím formálne preukázala dôveru v týchto mužov. A následne boli na nich vložené ruky. Tak sa služba charity, ktorú títo zvolení muži vykonávali, stala službou celej komunity.

3.2.1.1 David Daube

Daube si v úvode kladie otázku, kto na týchto mužov vložil ruky. Všeobecne sa podľa neho vykladá táto stať spôsobom, že to boli apoštoli, ktorí vložili svoje ruky na vybraných mužov, a tak ich určili na službu, pričom sa stali akoby predĺžením ich pôsobenia. Avšak pôvodný grécky text naznačuje, že to neboli apoštoli, ale komunita ľudí, ktorá na nich vkladala ruky. Dôvod je zrejmý. Podmet slovies (vo vv. 5-6a) *vyvoliť si* a *postaviť (pred)* apoštolov je ten istý, ako v nasledujúcej časti vety (v. 6b), kde sa hovorí o modlitbe a vkladaní rúk. Tým podmetom je komunita ľudí. Možno by niekto mohol namietať, že vo v. 3 apoštoli vyzývajú, aby si komunita spomedzi seba vyhliadla

[105] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 91-92.

týchto mužov, no na konci verša sa nič nehovorí o tom, že ich *ustanovíme my apoštoli*, a tak to znamená *my, jeruzalemskí kresťania*. [106]

Významom gesta je podľa Daubeho „nalievanie jednej osobnosti do druhej“, teda osobnosti celej komunity do vyvolených – ustanovených mužov. Tento úkon môže mať podľa neho súvislosť s vymenovaním Jozueho, ktorý bol muž plný Ducha rovnako ako aj ustanovení muži boli plní Ducha a múdrosti. Podobne ako Jozue boli vyvolení, nie však ako on priamo Bohom, ale komunitou, ktorá má svoj pôvod v Ježišovi Kristovi, ktorej on sám zveril, aby pokračovala v tom, čo začal. Tiež boli predvedení pred ľud a apoštolov, kde v prípade Jozueho stál ľud a Eleazar. Daube tvrdí, že to bol Mojžiš, kto vložil svoje ruky na Jozueho[107] avšak z textu, ako sme spomenuli predtým, je zrejmé, že v tomto prípade (Nm 27,22-23) to nebol Mojžiš, ale Eleazar, kto vkladá ruky na Jozueho.

Do tohto kontextu by sa patrilo ukázať, že to boli apoštoli, ktorí vykonávajú vkladanie rúk, avšak text hovorí jasne o tom, že podmetom vkladania je ľud. Sledovaná podobnosť symboliky tak musí ostať len v určitých medziach a nemôžeme tieto dve udalosti považovať za ekvivalentné.

3.2.1.2 John C. Poirier

Na základe rozlišovania gest vkladaní rúk podľa ich počtu, Skutky apoštolov predstavujú podľa Poiriera pravdepodobne obrad vkladania jednej ruky. Ustanovením siedmich mužov má pravdepodobne spoločenstvo za cieľ znížiť pracovné vyťaženie apoštolov. Poirier kritizuje Daubeho výklad tejto stati ako nalievanie jednej osobnosti do druhej a dodáva, že väčšina autorov číta túto stať iným spôsobom. Podľa nich tento obrad nepriniesol žiaden druh prenosu osobnosti, ale skôr, ako o tom hovorí aj Wright, prostredníctvom tohto identifikačného gesta (ktoré sa zdá, že je ekvivalentom ku gestu používanému v SZ pri obetách za hriech a zmiernych či zápalných obetách) sa diakoni stali reprezentantmi daného spoločenstva. V texte sa totiž nenachádza nijaká zmienka o obdarení nejakou špeciálnou mocou. Toto gesto má podľa Poiriera mnoho spoločného s vkladaním rúk ľudu na levitov v Nm 8, kde sa zdá, že samotný výklad jednotlivých gest je podobný, a tak je možné, že tieto dve gestá sú ekvivalentné.[108]

---

[106] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 237-238.
[107] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 238-239.
[108] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 90.

3.2.1.3 John F. Tipei

Tipei opisuje túto stať ako prvý a najúplnejší výber a vyčlenenie kresťanských služobníkov v NZ. Podobne, ako aj autori pred ním zastáva názor, že vkladanie rúk v tomto prípade vykonáva celý zbor.[109] Vkladanie rúk v skúmanej časti podľa Behma znamená odovzdanie Ducha Svätého.[110] No podľa Tipeia sa zdá , že toto tvrdenie oslabuje skutočnosť, že jednotliví vybraní členovia mali byť už pred ustanovením „plní Ducha" a tento fakt bol presný kritériom stanoveným apoštolmi. Akési „vlastnenie" Ducha Svätého však nevylučuje prijatie *donum superadditum*, teda udeleného daru pri ordinácii, avšak samotný text o tom nehovorí. Podľa Tipeia a jeho minimalistického výkladu je najviac čo môžeme povedať tvrdenie, že prostredníctvom vkladania rúk spoločenstvo uznáva milosť, ktorá je už zjavná v živote tých, ktorí sú menovaní. Rovnako nič nenasvedčuje tomu, že zámerom vkladania rúk bolo udelenie apoštolskej autority vybraným mužom. Lukáš používa celú prítomnú skupinu, ktorá na nich vkladá ruky, aby mali právomoc konať ako jej zástupcovia. Prenesenie časti zodpovednosti vlastnej apoštolmi na vybraných mužov sa nevykonáva vkladaním rúk, ale predvedením pred apoštolov a ich následným schválením. Podľa Tipeia tiež nič nenaznačuje, žeby títo muži boli po takejto ordinácii nejakým spôsobom apoštolom podriadení. Tiež tvrdí, že v texte sa nachádzajú dôkazy, že Lukáš chápe vkladanie rúk na týchto mužov značne viac ako len uznanie ich duchovného obdarenia alebo ich uplatnenie ako reprezentantov komunity.

Spojenie vkladania rúk s modlitbou je pravdepodobne znakom toho, že Lukáš takto chápe vkladanie rúk ako gesto požehnania. Vkladaním rúk na vybraných mužov sa učeníci Jeruzalemskej cirkvi modlia, aby ich Boh požehnal v ich novej úlohe.[111]

3.2.2 Pavlova konverzia (Sk 9,12.17)

Lukášova správa o Pavlovom obrátení (Sk 9,1-19) vrcholí scénou, kedy sa Pavol stretá s Ananiášom, aby bol vyliečený zo svojej slepoty prostredníctvom vkladania Ananiášových rúk.

---

[109] Porov. TIPEI, J.F. *The Laying on of Hands in the New Testament: Its Significance, Techniques, and Effects*. Lanham, Maryland: University Press of America, 2009, s. 248-249.
[110] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 252. podľa BEHM, Die Handauflegung im Urchristentum, s. 106.
[111] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 252-253.

3.2.2.1 David Daube

Uvedená stať o Pavlovom obrátení pojednáva v kontexte nášho skúmania aj o navrátení zraku, prostredníctvom vkladania Ananiášových rúk. Na jednej strane je to Ananiáš (v. 11), ktorý je informovaný o tom, že sa má stretnúť s Pavlom a na druhej strane je to Pavol, ktorý má videnie o tom, ako Ananiáš na neho vkladá ruky (v. 12). Podľa Daubeho ide v tejto udalosti o prijatie Ducha Svätého, pretože sám Ananiáš vo v. 17 hovorí: „Brat Šavol, poslal ma Pán Ježiš, ktorý sa ti zjavil na ceste, keď si šiel sem, aby si zasa videl a aby ťa naplnil Duch Svätý.“ Aký význam má teda vkladanie rúk v tomto prípade? Ide len o liečenie? To Daube nechce v žiadnom prípade poprieť a ďalej sa pýta, či sa týmto gestom odovzdáva aj Duch Svätý. Zdá sa mu, že tu nešlo vôbec o odovzdávanie Ducha Svätého prostredníctvom vkladania rúk. Presnejšie povedané, podľa Daubeho to nebol Ananiáš, ktorý by odovzdal Ducha Svätého Pavlovi. Ananiášovi Pán nariadil, aby vrátil Pavlovi zrak. Táto udalosť mohla byť poslednou fázou „Pavlovej premeny“ a tak Ananiáš vedel, že potom bude nasledovať prijatie Ducha Svätého. Tento Duch tak podľa Daubeho nebol odovzdaný Ananiášom, ale zostúpil na Pavla rovnako priamo z neba, ako sa to dialo na Turíce vo večeradle, alebo v dôsledku krstu, ktorý nasledoval – teda bez zásahu vkladania rúk.[112] Nakoniec triumf viery, alebo krst ako jej vyjadrenie, sa často opisuje ako prechod z tmy do svetla, ako o tom hovorí aj svätý Justín vo svojej Apológii, čo spomenul pápež František v jednej zo svojich homílií.[113]

3.2.2.2 John C. Poirier

Podľa Poiriera ide v stati o Pavlovej premene o vkladanie oboch rúk so skutočným prenosom určitej moci, ktoré je v súvislosti s odovzdávaním Ducha Svätého veriacim (Sk 8,17-19; 19,6). Tvrdí, že tu ide o najjasnejší prípad skutočného prenosu prostredníctvom vkladania rúk. [114]

---

[112] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 242-243.

[113] Porov. PÁPEŽ FRANTIŠEK. Nebojme sa vpustiť Ježišovo svetlo do našich temnôt – homília v stredu 6. mája - Vatican News. In: *vaticannews.va* [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete: https://www.vaticannews.va/sk/papez-frantisek/omsa-svata-marta/2020-05/nebojme-sa-vpustit-jezisovo-svetlo-do-nasich-temnot-homilia-v.html

[114] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 90-91.

3.2.2.3 John F. Tipei

Tipei poznamenáva, že z textu je zrejmé, podobne ako hovorí aj Daube, že Lukáš spája obnovenie Pavlovho zraku s vkladaním Ananiášových rúch, tak vo v. 12, ako aj vo v. 17. Spojenie medzi vkladaním rúk a liečením je nakoniec posilnené veršom 18, kde Lukáš popisuje výsledok Ananiášovho konania: „Hneď mu spadli z očí akoby lupiny a vrátil sa mu zrak. Tu vstal a dal sa pokrstiť.“ Avšak podľa Tipeia je isté, že vkladanie rúk tu nie je spájané s krstom, pretože toto gesto predchádza následnému iniciačnému obradu. Zdá sa mu však, že v tomto stretnutí je najproblematickejším zadefinovať Pavlovo prijatie Ducha Svätého. Duch Svätý je v texte spomenutý iba ako prísľub spolu s obnovením zraku (9,17). Aj keď Lukáš nezmieňuje udalosť prijatia Ducha Svätého priamo, nenecháva nás na pochybách, že ho Pavol prijal. Okamžitý začiatok Pavlovej kazateľskej činnosti je Lukášovým spôsobom signalizácia, že bol naplnený Duchom Svätým (porov. 2,4-5; 4,8; 4,31; 7,55).[115]

Názory autorov, ktoré sa týkajú miesta a času prijatia Ducha Svätého u Pavla pri tejto príležitosti, možno podľa Tipeia klasifikovať takto:

1. Ducha Svätého prijíma Pavol počas krstu. Niektorí autori ako E. Schweizer upriamujú pozornosť na v. 12., kde je podľa nich vkladanie rúk určené iba na liečenie. Hovoria, že vo v. 17 Ananiáš iba sľubuje Ducha Svätého, ale tento sľub sa napĺňa až vo v. 18, pri Pavlovom krste.[116]
2. Daube a niektorí iní autori mienia, že Ducha Svätého prijíma Pavol priamo od Boha súčasne s vkladaním rúk alebo bezprostredne po ňom a že toto gesto samotné je určené iba na obnovenie Pavlovho zraku.
3. Podľa iných, ako napr. Luke T. Johnson bol Duch Svätý Pavlovi odovzdaný prostredníctvom vkladania rúk, ktoré malo v tomto prípade dvojaký účel, uzdravenie a odovzdanie Ducha Svätého.[117]
4. Niektorí, ako James D. G. Dunn tvrdia, že biblické dôkazy sú nedostatočné na to, aby sme sa mohli rozhodnúť tak, či onak. Toto vysvetlenie preto nemôže byť použité ako dôkaz príčinného spojenia Ducha Svätého spolu s vkladaním rúk.[118]

---

[115] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 203.
[116] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 204. podľa SCHWEIZER, E. πνεύμα. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 6, s. 413. a iní
[117] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 204. podľa JOHNSON, L.T., HARRINGTON, D.J. *The Acts of the Apostles*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 1992, s. 165. alebo FITZMYER, J.A. *The Acts of the Apostles*. New York: Doubleday, 1998, s. 429. a iní
[118] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 204. podľa DUNN, J.D.G. *Baptism in the Holy Spirit*. Philadelphia: Westminster John Knox Press, 1970, s. 78. a iní

Tipei následne predstavuje odpovede na vyššie uvedené názory:

(1) *Prijatie Ducha počas krstu.* Tí, ktorí chápu, že Pavol prijal Ducha Svätého počas krstu tvrdia, že Ananiášov prísľub vo v. 17 sa napĺňa vo v.18. Dá sa podľa neho súhlasiť s myšlienkou, že Ananiášove slová vo v. 17 sú prejavom úmyslu odkazujúcim na dve odlišné akcie (uzdravenie a prijatie Ducha Svätého), ktoré sa môžu konať v rôznych časoch. Inými slovami, Ananiášove slová neobsahujú nič, čo by vylučovalo názor, že Duch Svätý mohol byť Pavlovi daný neskôr v súvislosti s jeho krstom. Ale toto negatívne tvrdenie nie je dostatočné nato, aby sa dalo usúdiť, že krst bol v tomto prípade udalosťou prijatia Ducha Svätého. Aby sme to dokázali je potrebné uviesť niekoľko dôležitých indikácií, že takúto identifikáciu zamýšľa sám autor Skutkov apoštolov. Niektorí autori naznačujú, že medzi vv. 17 a 18 existuje paralela, pokiaľ ide o prísľub a naplnenie, pričom každý prvok prisľúbený vo v. 17 sa napĺňa vo v. 18.[119] Takáto paralelnosť je označená ako znak Lukášovho zámeru spojiť odovzdávanie Ducha Svätého spolu s krstom. Avšak paralelizmus medzi veršami je v tomto prípade vyjadrený iba slovesom ἀναβλέπω „pozerať hore – vidieť“, a teda skutočnosť, že prísľub Ducha Svätého a krst majú korešpondujúce postavenie na konci každého verša, nie je dostatočným dôkazom Lukášovho zámeru spojiť Ducha Svätého s týmto obradom.[120]

(2) *Duch Svätý ako nesprostredkovaný dar.* Pre ozrejmenie spomenieme, že z jazykových dôvodov Daube odmieta názor, žeby by bol Duch Svätý udelený Pavlovi skrze vkladanie Ananiášových rúk, kde podľa neho si prenos schopností alebo osobnosti na druhého vyžaduje סמך, teda položenie/tlak rúk jedného na hlavu druhého, zatiaľ čo liečenie (forma požehnania) požaduje hebrejské שים alebo שית. A preto z tohto dôvodu, nemohli byť Ananiášove ruky použité súčasne na uzdravenie a aj na odovzdanie Ducha, pretože by bolo nevhodné, aby niekto vyvíjal tlak rukami na oči nevidiaceho. Podľa Daubeho bolo gesto určené iba na obnovenie Pavlovho zraku. Daubeho teóriu podporil aj John H. E. Hull vo svojom diele, keď potvrdil jeho výrok, že Pavlovo uzdravenie znamenalo poslednú fázu zmeny srdca, zmeny, ktorá umožnila prijatie Ducha Svätého.[121] Podľa Hulla sa teda Pavlovo prijatie Ducha Svätého mohlo zhodovať s jeho uzdravením. Duch nebol prenesený skrz Ananiášove ruky, ale bol sprostredkovaný priamo ako dar vzkrieseného Pána. Tipei proti tomuto výkladu namieta, že Daubeho téza nie je

[119] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 204. podľa RACKHAM, R.B. *The Acts of the Apostles*. London: Methuen & Co, 1951, s. 135. a iní
[120] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 204-205.
[121] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 205. podľa HULL, J.H.E. *The Holy Spirit in the Acts of the Apostles*. London: Lutterworth Press, 1967, s. 103.

presvedčivá najmenej z troch dôvodov. Po prvé, text nehovorí o tom, že Ananiáš položil ruky na Pavlove oči. Lukáš vo svojom diele nikde nespomína, či sa pri uzdravovaní ruky kladú na postihnutú časť tela alebo na hlavu chorého. Po druhé, aj keď sa táto téza javí atraktívna, odporuje jej kumránsky text, kde sloveso použité pre gesto uzdravenia je סמך. Po tretie, terminológia slov použitá v NZ pre gesto liečenia nerozlišuje medzi „jemným položením“ a „kladením rúk“. S touto Tipeiovou námietkou sa zhoduje aj naša stručná analýza textov LXX.[122]

(3) *Duch Svätý odovzdaný skrze ruky Ananiáša.* Proti tomuto názoru Tipei predkladá nasledovnú argumentáciu. Tvrdí, že gramaticky, prisľúbenie Ducha Svätého vo v. 17 nezávisí od vkladania rúk, ale od slovesa ἀποστέλλω „odosielať, posielať, prepúšťať“.[123] S ohľadom na 9,12 a na jazykové úvahy Tipei predpokladá, že verš 17 je redakčný, a frázu πλησθῇς πνεύματος ἁγίου „naplnený Duchom Svätým“ pridáva samotný Lukáš.[124] Tipei uzatvára, že ak chýba zmienka o prijatí Ducha Svätého v 9,18 a 22,13, je nepravdepodobné, že by Pavol prijal Ducha Svätého v súvislosti s vkladaním Ananiášových rúk. V konečnom dôsledku však táto udalosť podľa neho stále ostáva nejasnou.

3.2.3 Vyvolenie Barnabáša a Pavla (Sk 13,3)

Udalosť, ktorá opisuje vyvolenie Barnabáša a Pavla (Sk 13,1-3) na misionársku službu a kde je prítomné vkladanie rúk, určite stojí za pozornosť. Títo muži boli vyvolení na výzvu Ducha Svätého za asistencie spoločenstva prorokov a učiteľov v Antiochii.

3.2.3.1 David Daube

V tejto perikope je podľa Daubeho dôležité poukázať na fakt, že sa nejedná o rabínsku ordináciu uvedených mužov. Text vyslovene hovorí o tom, že Pavol a Barnabáš patrili do antiochijskej skupiny prorokov a učiteľov, kde boli zrejme rovnocenní s ostatnými. Neboli študentmi, ktorí by mali byť povýšení do úradu rabína.

---

[122] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 205.
[123] Porov. PANCZOVÁ, H. *Grécko-slovenský slovník*. Bratislava: Lingea, 2012
[124] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 205. podľa BURCHARD, C. *Der dreizehnte Zeuge: Traditions- und kompositionsgeschichtliche Untersuchungen zu Lukas' Darstellung der Frühzeit des Paulus*. Place of publication not identified: Vandenhoeck & Ruprecht, 1970, s. 105. a iní

V tomto prípade, ako uvádza Daube, Pavol a Barnabáš po tomto úkone vykonávali svoju úlohu v mene celej skupiny, boli vyslaní ako jej zástupcovia.[125]

Ako ekvivalentný úkon Daube uvádza starozákonný proces zasvätenia levitov, ktorí sú na Pánov rozkaz podobne oddelení zo spoločenstva, skupiny Izraela. Daube tvrdí, že LXX používa v Nm 8,14 pre oddelenie výraz διαστέλλω, avšak v našom texte (Sk 13,2) je použitý výraz ἀφορίζω, pričom však podľa neho oba tieto výrazy sú ekvivalentné k hebrejskému výrazu הִבְדִּיל použitému v MT. Usudzuje, že ako Izraeliti oddelili vkladaním rúk levitov na službu pre Pána, podobne tak urobili proroci a učitelia v Antiochii. Nakoniec dodáva, že nemôžeme ísť do absolútnej rovnosti oboch prípadov a tiež tvrdiť, že oddelenie v skúmanej stati Sk 13 bolo inšpirované oddelením levitov v Nm 8. Môžeme však konštatovať, že oddelenie Pavla a Barnabáša ako misionárov nebolo ničím výnimočným. Potvrdzuje to aj sám Pavol, keď sa sám označuje za oddeleného pre misijné dielo v Rim 1,1 a Gal 1,15-16. Zdôrazňuje, že to bol Boh, ktorý si ho oddelil už v lone matky (Gal 1,15).[126]

3.2.3.2 John F. Tipei

Je potrebné uviesť, že Tipei v tejto udalosti súhlasí s Daubem v tom, že sa v žiadnom prípade nejedná o rabínsku ordináciu avšak vo svojej argumentácii ide omnoho hlbšie. Uvádza, že táto správa o vkladaní rúk na apoštolov je obzvlášť zaujímavá, pretože okrem vkladania rúk na Pavla pri jeho obrátení, je to jediný prípad, kedy je apoštol prijímateľom a nie vykonávateľom tohto gesta. Čítame, že súčasťou ceremoniálu prepustenia na dielo bol pôst, modlitba a vkladanie rúk. Tipei podotýka, že rovnako ako v Sk 6,6 ani v tomto prípade nie je z textového hľadiska jednoznačné, kto vložil ruky na Barnabáša a Pavla. Spolu s pôstom a modlitbou sa vkladanie rúk považuje buď za spoločnú akciu celej Cirkvi[127] alebo len za činnosť troch prorokov a učiteľov spomenutých na začiatku.[128] Podľa Tipeia sa s prvým slovom druhého verša zmení zameranie z „prorokov a učiteľov“ na celý zbor. Všetky nasledujúce slovesá v množnom čísle majú celý zbor ako podmet. Bezov kódex, ktorý je svedkom vývoja a preto následne

---

[125] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 239.
[126] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 240.
[127] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 253. podľa EHRHARDT, A. *The Apostolic Succession: In the First Two Centuries of the Church*. Eugene, Or.: Wipf and Stock, 2009, s. 32. a iní
[128] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 253. podľa COPPENS, J. L'imposition des mains. In: *Les Actes des Apôtres: Traditions, rédaction, théologie*. Gembloux : Leuven: Leuven University Press, 1979

možno z jeho textu vypozorovať pôvodný úmysel svätopisca, podporuje toto tvrdenie. Vkladá slovo πάντες po slove προσευξάμενοι v 3. verši: „Oni sa postili a modlili, *všetci* vložili na nich ruky a prepustili ich.“

Tak opäť vystáva otázka, aký je význam vkladania rúk v tejto stati? Podobne otázkou stále ostáva, či text poukazuje na ordináciu alebo iba jednoduché uvedenie do úradu. Uvedieme niekoľko poznámok, ktoré Tipei sumarizuje nasledovne:[129]

1. Podľa Lukášovej správy boli obaja muži už zapojení do kresťanskej služby, a zvlášť v Antiochii (Sk 9,22.27; 11,22.26.30; 12,25). Z tohto pohľadu ani jeden nepotreboval ďalšie uznanie alebo menovanie.
2. Ak je výraz „apoštol“ v plnom zmysle slova[130] vyjadrený v Sk 14,4.14 je ťažké pochopiť, ako a či mohli ostatní „proroci a učitelia“ ustanoviť niekoho do vyššej pozície ako je im vlastná.
3. Neexistujú dôkazy o tom, že by úrad „apoštola“ vyžadoval ordináciu-vysviacku. Dvanásti dostali svoj „apoštolát“ od samotného Pána a rovnako aj Pavol, ktorý tvrdí že jeho „poslanie“ nie je od ľudí, prostredníctvom človeka, ale skrze Ježiša Krista a Boha Otca (Gal 1,1). Lukáš nám dal vo svojom texte najavo, ako zmýšľa o Pavlovom poverení: „Ja som sa spýtal: ‚Kto si, Pane?‘ A Pán povedal: ‚Ja som Ježiš, ktorého ty prenasleduješ. Ale vstaň a stoj na nohách; lebo som sa ti nato zjavil, aby som ťa ustanovil za služobníka a svedka toho, čo si videl, i toho, čo ti ešte zjavím.‘“ (Sk 26,15-16) Tento text môžeme porovnať s jeho dubletou v 22,10 kde však podľa Tipeia niektorí autori ako Lampe tvrdia, že Pavol dostal svoju úlohu od Ananiáša.[131] Toto však neznamená, že Lukáš ako priateľ a Pavlov spoločník nevyhnutne v každom prípade zdieľal jeho názory. Je však rozumné uvažovať, že v prípade tak dôležitej záležitosti, ako je Pavlov apoštolát Lukáš neprotestoval.[132] Stručne povedané, názor, že Barnabáš a Pavol sú ustanovení do úlohy už ako apoštoli, súhlasí s Pavlovými slovami v Gal 1,1 a s Lukášovou správou o uvedení Pavla do života samotným vzkrieseným Pánom v Sk 22,21.

---

[129] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 255-256.
[130] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 255. podľa BRUCE, F.F. *Paul: Apostle of the Heart Set Free*. Carlisle, Cumbria, UK : Grand Rapids, Mich: Eerdmans, 2000, s. 152-156.
[131] Porov. LAMPE, G.W.H. *The Seal of the Spirit: A Study in the Doctrine of Baptism and Confirmation in the New Testament and the Fathers*. Eugene, OR: Wipf and Stock, 2004, s. 72-76.
[132] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 255. podľa HULL, The Holy Spirit in the Acts of the Apostles, s. 103.

4. Barnabáš bol už zrejme predtým v spoločenstve apoštolov (9,27). Jeho samotná prítomnosť v cirkvi v Antiochii bola spôsobená faktom, že už bol „apoštol“ ἀπόστολος dvanástich (11,22).
5. Ostatní učitelia a proroci nemohli dať Barnabášovi a Pavlovi nič okrem požehnania a vzývania Božej priazne na ich misiu. Predpokladať, že uvedení proroci a učitelia boli predtým ordinovaní, nemá podporu ani z prvého ani z druhého storočia n. l.

Na rozdiel od Daubeho si Tipei nemyslí, že obrad vykonaný v Antiochii je vkladanie rúk použité na vytvorenie náhrady za seba samého. Pokračuje, že neexistuje žiadna idea o takomto zastúpení v Sk 13,1-3, pokiaľ niekto nespojí túto udalosť s udalosťou v Nm 8. Avšak v tomto prípade nie sú dvaja misionári oddelení namiesto ľudí alebo prvorodených. Ich volanie k službe bolo osobné a uskutočnilo sa už pred touto udalosťou (porov. Sk 13,2). Navyše Pavol a Barnabáš nie sú povolaní do novej služby, ale jednoducho služby v ďalšej, novej fáze, v ktorej sa obaja angažovali už dávno.[133]

Z vyššie uvedeného Tipei konštatuje, že význam vkladania rúk na Barnabáša a Pavla je udalosťou, ktorá označuje začiatok Pavlovej misijnej cesty a je jedným z rozhodujúcich momentov v osobnej histórii Pavla, ináč by to Lukáš pravdepodobne nezaznamenal. Tipei na základe vlastného pozorovania súhlasí s názorom Marjorie Warkentina, že pre Lukáša je vkladanie rúk interpretačným nástrojom na zvýraznenie udalostí kritického významu.[134] Nesúhlasí však s tými, ktorí interpretujú toto vkladanie rúk v Sk 13,1-3 ako ordináciu. Proti Daubeho názoru stojí fakt, že v tejto stati sa nenachádza nijaká zmienka o reprezentácii či vytvorení náhrady. Vkladaním rúk v tomto prípade nie je odovzdaný žiaden úrad alebo charizma.

Pre mnohých autorov, podľa Tipeia tento prípad vkladania rúk značí modlitbu a požehnanie.[135] Sám evanjelista Lukáš píše v Sk 14,26, že na tomto mieste boli apoštoli zverení Božej milosti na určité dielo. To, že sa Pavol a Barnabáš mohli chváliť z milosti Božej značí, že sa stali príjemcami modlitby za Božiu priazeň a požehnanie pre nich. To bol jediný prostriedok, ktorým mohli úspešne splniť svoju misiu.[136]

---

[133] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 256. podľa PEACOCK, H.F. Ordination in the New Testament. In: *Review and Expositor*. 1958, č. 55, s. 264.
[134] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 256. podľa WARKENTIN, M. *Ordination: A Biblical-Historical View*. Eugene, OR: Wipf and Stock, 2003, s. 134.
[135] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 257. podľa SCHWEIZER, E. *Church Order in the New Testament*. Eugene, Or.: Wipf and Stock, 2006, s. 208. a iní
[136] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 257.

3.3 Vkladanie rúk v pastorálnych listoch (1Tim 4,14; 2Tim 1,6)

Pomerne veľká diskusia v kresťanských kruhoch[137] nastáva pod epizódami z 1Tim 4,4-14 a 2Tim 1,1-6. Nielen otázka osoby vkladajúcej ruky na Timoteja, ale aj samotný význam gesta je pomerne ťažko zrozumiteľný. Azda najväčšiu pozornosť exegétov priťahujú v predmetných veršoch použité predložky μετὰ a διὰ, ktoré svojím miestom v texte určujú jeho význam. V krátkosti sa pokúsime načrtnúť problematiku.

1Tim 4,14:

Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι *διὰ* προφητείας *μετὰ* ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου.

Nezanedbávaj dar, ktorý je v tebe a ktorý si dostal *skrze* proroctvo, *vkladaním* rúk starších.

2Tim 1,6:

Δι᾽ ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ *διὰ* τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου.

Preto ti pripomínam, aby si roznecoval Boží dar, ktorý je v tebe *prostredníctvom* vkladania mojich rúk."

Gramaticky majú jednotlivé predložky nasledovný význam podľa toho, s akým pádom sa viažu:[138]

διὰ + G = „skrz/naskrz/cez/prostredníctvom"

διὰ + A = „pre/kvôli"

μετὰ + G = „s", aj „medzi"

μετὰ + A = „po (väčšinou časovo)"

Obidva texty hovoria o Timotejovi, ktorý dostal „dar" χάρισμα. No problém nastáva pri určení, akým spôsobom sa mu ho dostalo. Dostal ho „prostredníctvom" alebo „kvôli" vyrieknutému proroctvu (1Tim 4,14)? Alebo azda „prostredníctvom" vkladania Pavlových rúk (2Tim 1,6) či iným spôsobom? Existuje veľké množstvo názorov rôznych autorov na výklad predmetných textov. V krátkosti sumarizujeme názory, ktoré predkladajú Daube, Poirier a Tipei.

---

[137] O prebiehajúcej diskusii jestvuje dobrý píspevok aj v slovenčine, s početnou bibliografiou. Porov. MAJTÁN, Ľ. Timotej a charizma v 1Tim 4,14. In: *Studia Biblica Slovaca*. 2019, roč. 11, č. 2

[138] Porov. PANCZOVÁ, Grécko-slovenský slovník; DUFF, J., WENHAM, D. *The Elements of New Testament Greek*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2005

3.3.1 David Daube

Na začiatku Daube rozoberá verš z 2Tim 1,6. Autor pastorálnych listov, za ktorého sa všeobecne považuje Pavol[139], aj keď sa o tom neustále vedú diskusie, vkladá ruky na Timoteja, adresáta listu. Zdanlivo v opozícii stojí vkladanie rúk podľa 1Tim 4,14 ktoré, ako na prvý pohľad hovorí text, bolo vkladanie rúk prostredníctvom starších. Mohlo by sa zdať, že texty si protirečia. Avšak nepatril aj Pavol medzi starších? Daube sa však prikláňa k inému riešeniu. Tvrdí, že stopa leží v 1Tim 4,14, kde vkladanie rúk starších (ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου) vyzerá ako stvárnenie odborného termínu סְמִיכַת זְקֵנִים, čo podľa neho znamená „vkladanie rúk na osoby, aby sa stali staršími či rabínmi“. V skratke by išlo o rabínsku ordináciu – vysviacku. Iba v dvoch ďalších novozákonných textoch (Lk 22,66; Sk 22,5) sa vyskytuje výraz πρεσβυτέριον, ktorý označuje זְקֵנִים, teda starších a najpravdepodobnejším dôvodom, prečo sa namiesto πρεσβύτεροι „starší (pl.)“ uvádza hromadné podstatné meno πρεσβυτέριον je, že nejde o odkaz na jednotlivých rabínov, ale na sanhedrín[140] ako telo. Keďže סְמִיכַת זְקֵנִים neznamená vysvätenie určitých osôb, ani vymenovanie určitých mužov za starších, ale obrad vysvätenia vo všeobecnosti, výraz πρεσβυτέριον je tu vlastným ekvivalentom hebrejskému זְקֵנִים. Na tomto základe by sme podľa Daubeho mohli voľne preložiť 1Tim 4,14 takto: „Nezanedbávaj dar, ktorý je v tebe a ktorý si dostal skrze proroctvo a סְמִיכַת זְקֵנִים – náležitou vysviackou, vysviackou, ktorá udeľuje plnú autoritu.“ Z toho Daube usudzuje, že Timotej bol vysvätený iba jedným „telom“ (sanhedrín), a to je presne to, čo naznačuje výzva v 2Tim 1,6.[141]

3.3.2 John C. Poirier

Poirier súhlasí s Daubem, že skúmané state hovoria o akte vysviacky/ordinácii. Avšak na rozdiel od neho, pod pojmom ordinácia rozumie niečo úplne odlišné. Podľa Poiriera sa ordinácia týka činu, ktorým komunita (prostredníctvom starších) prejavila Timotejovi svoj súhlas označením ho za jej reprezentanta. Znamená to, že sa zaručujú za jeho spôsobilosť na službu a/alebo za jeho povolanie/poslanie. Byť ordinovaný znamená mať pečať miestnej cirkvi. V ideálnom prípade by mal mať kandidát tiež Boží súhlas, ale daný rituál o tom nič priamo nehovorí. Samozrejme, v prípade Timoteja je zrejmé, že

[139] Porov. *Študijná Biblia: Slovenský ekumenický preklad*. Bratislava: Porta libri, 2015, s. 2038.
[140] Sanhedrín je hebrejský výraz pre židovskú veľradu, ktorá bola najvyšší židovský správny a sudcovský orgán. Porov. HERIBAN, Príručný lexikón biblických vied, s. 1056.
[141] Porov. DAUBE, The New Testament and Rabbinic Judaism, s. 244-245.

Boží súhlas je tu prítomný, pretože Božia vôľa bola zjavená proroctvom. Podľa Poirierovho rozlišovania, „vkladanie rúk starších“ pravdepodobne zahŕňalo vkladanie jednej ruky každého staršieho. Oproti tomu by to bolo v kontraste 2Tim 1,6, kde Pavol vkladá na Timoteja obidve ruky. Podľa tejto mienky sú uvedené obrady od seba úplne odlišné, pričom konanie Pavla zrejme predstavuje priamy prevod niečoho, čo prebývalo v ňom, na Timoteja.[142]

Svoje tvrdenia Poirier stavia na základe predložiek použitých v konkrétnych veršoch a vo svojej štúdii ďalej poznamenáva, že mnoho autorov upozornilo na skutočnosť, že „vkladaniu rúk“ predchádza v 1Tim 4,14 predložka μετὰ a v 2Tim 1,6 je to predložka διὰ. Rozdiel je podľa C. K. Barretta zrejmý v tom, že vkladanie rúk v 1Tim 4,14 nie je „prostriedkom“, ale skôr „sprievodným aktom“ pre obdarenie Timoteja darom, charizmou, teda v spojení s predložkou μετὰ v genitíve musí mať zmysel „s“ a nie „prostredníctvom“.[143] Jazyk 1Tim 4,14 samozrejme indikuje určité odovzdanie daru „prostredníctvom“ niečoho, ale odovzdanie prichádza skôr skrz proroctvo ako vkladanie rúk.[144] Podľa niektorých filológia však nemôže byť nositeľkou celého argumentu, pretože zmysel „prostredníctvom“ vyjadrený pomocou predložky διὰ by mohol byť pokojne slabým zmyslom, čo by znamenalo sprevádzajúci akt.[145]

Rozdiel medzi predložkami nás teda upozorňuje na potencionálny rozdiel medzi týmito dvoma situáciami.

3.3.2.1 Diskusia o prenose

Vyššie uvedená diskusia privádza k otázke samotného prenosu. Poirier sa pýta, akým spôsobom môže dochádzať k prenosu „pomazania“ v smere od Pavla k Timotejovi v 2Tim 1,6? Je tu prenos skutočne taký významný ako naznačuje samotný termín? To skutočne autor 2Tim veril, že mohlo niečo duchovné prejsť skrze ruky Pavla k Timotejovi? Alebo pochopenie toho, čo sa deje na duchovnej úrovni zahŕňa demytologizáciu gesta prenosu? Ináč povedané, Boh iba vytvorí dojem prenosu tým, že

---

[142] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 92-93.

[143] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 93. podľa BARRETT, C.K. *The Pastoral Epistles*. Oxford: Clanderon, 1963, č. 71-72.

[144] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 94. podľa FIORE, B., HARRINGTON, D.J. *The Pastoral Epistles: First Timothy, Second Timothy, Titus*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2007, s. 96.

[145] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 94. podľa MARSHALL, I.H., TUCKETT, C.M., DAVIES, G.I. *The Pastoral Epistles*. London ; New York: T&T Clark, 2004, s. 567.

ctí toto gesto nezávislým rozdávaním ekvivalentného „pomazania“ – vysviacky? Tento typ myšlienkového výkladu môže spočívať vo Wrigtovej teórii, kde demytologizoval obrady vkladania rúk V Lv 16,21 a Nm 27,23 a urobil ich tak „iba“ gestom označenia, identifikácie.[146]

Poirier ďalej poznamenáva, že niektorí komentátori predpokladajú prílišnú „hrubosť“ materialistického modelu – prenosu niečoho konkrétneho, a skôr sa prikláňajú k modelu antropocentrickému, kde vkladanie rúk je zamerané konkrétne na človeka a nie iba na samotnú matériu daného gesta. Čiastočným dôvodom tohto predpokladu zo strany komentátorov by mohol nepochybne spočívať v zaujatí určitej skupiny ľudí proti pripisovaniu zásluh človeku pri nadprirodzenom konaní. Keď sa tvrdí, že akýsi moderný evanjelista s „charizmou“ uzdravovania niekoho uzdravil, väčšina týchto ľudí volá proti takémuto „neopatrnému“ jazyku asi takto: „Len Boh uzdravuje a pripisovať uzdravovanie človeku znamená zbavovať Boha jeho slávy.“ Avšak takýto prístup ignoruje jasný jazyk knihy Skutkov apoštolov. Aj keď väčšina odkazov na uzdravenie v tejto knihe je v božskom pasíve, v Sk 28,8 sa hovorí, že Pavol uzdravil Publiovho otca. Podobne aj Peter, keď uzdravil chromého pri Krásnej bráne v 3,6. Samozrejme, žiaden čitateľ ani starodávny ani moderný nepredpokladá, že Pavol alebo Peter niekoho uzdravili svojou vlastnou silou a nikto by si nemyslel, že jeden z nich bude taký hlúpy, aby si to o sebe myslel. Písmo sa nehne tam, kam by niekto chcel na základe svojho presvedčenia – NZ hovorí jasne o nadprirodzených činoch (vrátane uzdravení, proroctiev atď.) ako o účinkoch ľudskej iniciatívy, aj keď je to Duch Boží, ktorý spôsobuje, že sa tieto veci dejú. Zdá sa, že Boh nejakým spôsobom umožňuje takéto sprostredkovanie Ducha služobníkmi Cirkvi, a NZ už v počiatkoch zdôraznil, že týmto spôsobom je odovzdanie takýchto darov chránené pred skazenými pohnútkami a neapoštolskými spôsobmi.[147]

Tento krátky exkurz Poiriera privádza k diskusii medzi dvomi nemeckými teológmi. Friedrich Wilhelm Horn a Volker Rabens pojednávali o pojme „Božský Duch“ ako o „matérii“. Horn tvrdil, že v ranej fáze NZ (a jej predchádzajúcich tradícií v judaizme Druhého chrámu) bol Duch koncipovaný ako materiál, ktorý sa nepodobá stoickému konceptu materializácie pojmu πνεύμα.[148] Poznamenáva, že Duch predstavuje

[146] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 95.
[147] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 96-97.
[148] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 97. podľa HORN, F.W. *Das Angeld des Geistes: Studien zur paulinischen Pneumatologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992, s. 57.

Boha v človeku, áno, človek sa podieľa na Božskom πνεύμα. Tu sa ale vzdávame rozdielu medzi πνεύμα a νοῦς udržiavaného Aristotelom. Dochádza tak k „zhmotneniu Ducha." Na prenos takéhoto ducha sú potrebné rôzne pomocné látky, na ktoré sa πνεύμα viaže ako olej, voda, jedlo a iné. Rabens reagoval proti takýmto tvrdeniam, že o Duchu sa v apoštolských časoch uvažovalo v materiálnych pojmoch. Podľa neho tieto novozákonné pasáže, ktoré vyznievajú akoby chápali Ducha v hmotnej podobe, sú čisto metaforické. Hovorí, že s metaforami ako „vyliatie", židovskí (a kresťanskí) autori nemajú v úmysle sprostredkovať poznatky o podstate Ducha Svätého, skôr sú to odkazy na nový vzťah aktivít Ducha Svätého v dotknutých osobách.[149]

3.3.3 John F. Tipei

Spracovanie tejto udalosti je autorom pomerne široké. Budeme sa snažiť vybrať to najdôležitejšie pre pochopenie jeho chápania zmyslu gesta vkladania rúk na Timoteja.

Uvedené texty podľa Tipeia predovšetkým pripomínajú Timotejovi jeho zodpovednosť za používanie duchovného daru, ktorého sa mu dostalo. V oboch textoch je vkladanie rúk spomenuté až sekundárne, ako sprevádzajúci akt pri prijímaní duchovného daru alebo ako prostriedok, ktorým sa mu tento dar dáva. Podľa Tipeia existujú tri mysliteľné spôsoby, ako možno funkciu či zmysel vkladania rúk chápať s udelením duchovného daru:

1. Ako gesto pre prijatie Ducha Svätého v súvislosti s kresťanskou iniciáciou
2. Ako gesto použité pri obrade ordinácie, ktorý zahŕňa aj prijatie určitých chariziem
3. Jednoducho ako gesto, ktorým sa udeľujú charizmatické dary veriacim opísané v Rim 1,11 či Gal 3,5[150].

Mnoho komentátorov sa domnieva, texty 1Tim 4,14 a 2Tim 1,6 sa týkajú tej istej udalosti a identifikujú ju nejakým spôsobom ako uvedenie do úradu alebo ordináciu.[151] Iní sú konkrétnejší, identifikujú udalosť opísanú v týchto pasážach s výberom Timoteja ako Pavlovho spoločníka na cestách (Sk 16).[152]

---

[149] Porov. POIRIER, Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands, s. 97. podľa RABENS, V. The Development of Pauline Pneumatology: A Response to F.W Horn. In: *Biblische Zeitschrift* [online]. 1999, roč. 43, s. 161-179. DOI: 10.1163/25890468-04302001

[150] V týchto dvoch textoch sa Tipei Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263. sa odvoláva PARRATT, J.K. Contributions and Comments. In: *The Expository Times* [online]. 1968, roč. 79, č. 5, s. 151-152. DOI: 10.1177/001452466807900511

[151] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263. podľa BARRETT, The Pastoral Epistles, s. 93.; MARSHALL, TUCKETT, DAVIES, The Pastoral Epistles, s. 563. a iní

[152] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263. podľa SPICQ, C. *Les Epitres Pastorales*. Paris: Librairie Lecoffre J. Gabalda et Cie Editeurs, 1969, s. 324. a iní

Dva výrazy, ktoré najčastejšie rezonujú v súvislosti s prijatím určitého daru Timotejom, sú proroctvá a vkladanie rúk. Pre lepšie pochopenie celej udalosti sa Tipei venuje obom.

3.3.3.1 Proroctvá

Duchovný dar, ktorý dostáva Timotej, je mu daný prostredníctvom proroctva alebo na základe proroctiev διὰ προφητείας spolu s vkladaním rúk starších (1Tim 4,14). V gréckom tvare možno v slove προφητείας vidieť dve morfologické odlišnosti, dva pády. Možno ho považovať za akuzatív v množnom čísle (z čoho vypláva preklad „v dôsledku, z dôvodu“) alebo ako genitív v jednotnom čísle (z čoho vyplýva preklad „prostredníctvom“). Buď teda ide o genitív singuláru alebo o akuzatív plurálu. To pochádza z faktu, že predložka má rôzny význam podľa pádu, s ktorým sa viaže. Výber jedného alebo druhého spôsobu čítania má teda vplyv na funkciu proroctva v tomto prípade.

Niektorí autori podľa Tipeia považujú túto frázu za genitív singuláru („Nezanedbávaj dar, ktorý je v tebe a ktorý si dostal *prostredníctvom* proroctva, vkladaním rúk starších.“) v zmysle modlitby pri ordinácii alebo ju považujú za slová, ktoré pri obrade vysviacky vyslovil starší alebo sám Pavol.[153] V tomto prípade by bol dar Timotejovi daný na základe modlitby. To je však podľa Tipeia nepravdepodobné, pretože v NZ sa „proroctvo“ sa v takomto význame nepoužíva. Na druhej strane, ak si človek prečíta túto frázu rovnako v genitíve a chápe „proroctvo“ ako inšpirovaný výrok (ako predpokladáme, že sa bežne chápe), je ťažké si predstaviť, ako môže byť duchovný dar udelený „prostredníctvom proroctva“ ako prostriedku prenosu. Podľa názoru Tipeia, prijatie διὰ προφητείας ako genitívu singuláru nevedie k žiadnemu zrozumiteľnému čítaniu.[154]

Pohľad, ktorý berie προφητείας ako akuzatív množného čísla („Nezanedbávaj dar, ktorý je v tebe a ktorý si dostal *v dôsledku* proroctiev, vkladaním rúk starších.“) dáva podľa Tipeia väčší zmysel. Pri takomto čítaní „z dôvodu“ alebo „na základe takéhoto dôsledku“ niektorých prorockých slov starší položili ruky na Timoteja a v dôsledku toho dostal duchovný dar – χάρισμα. Množné číslo προφητείας poukazuje na viac než jednu

[153] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263. podľa DELORME, J. ed. *Le ministère et les ministères selon le Nouveau Testament*. Paris: Seuil, 1974, s. 104. a iní
[154] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263.

udalosť, a preto nesmieme nevyhnutne spájať takéto prorocké výroky len s aktom ordinácie uvedeným v 1Tim 4,14. Teda διὰ προφητείας „v dôsledku proroctiev“ vyjadruje výsledok, t. j. χάρισμα je daná Timotejovi na základe prorockých výrokov, ktoré ho predtým označili za Božiu voľbu.[155] Nakoniec môžeme spolu s Tipeiom povedať, že túto interpretáciu podporuje aj text 1Tim 1,18-19, v ktorom je význam proroctiev vyzdvihnutý: „Toto prikázanie ti zverujem, syn môj Timotej, podľa predošlých proroctiev o tebe, aby si nimi posilnený bojoval dobrý boj, aby si mal vieru a dobré svedomie, ktoré niektorí odvrhli a stroskotali vo viere.“

3.3.3.2 Vkladanie rúk

Obidva texty 1Tim 4,14 a 2Tim 1,6 odkazujú na spojenie odovzdania určitého daru s vkladaním rúk. Na rozdiel od Sk 6,6 a 13,3 je v pastorálnych listoch zjavená totožnosť tých, ktorí vkladajú ruky. Avšak dva pavlovské diskutované texty zjavne nehovoria to isté. V 1Tim 4,14 toto gesto vykonáva ustanovené presbytérium a v 2Tim 1,6 je to Pavol. Existuje niekoľko vysvetlení nezrovnalostí medzi týmito dvomi textami:

1. Ako sme spomenuli predtým, podľa Daubeho sa má fráza μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου preložiť „vkladanie rúk na osoby, aby sa stali staršími či rabínmi.“ Berie to ako ekvivalent s odborným výrazom, ktorý sa nachádza v rabínskej literatúre (סְמִיכַת זְקֵנִים). Za predpokladu, že Timotej bol vysvätený iba jeho učiteľom, je Daube schopný zosúladiť tieto dve pasáže a považovať ich za najskorší dôkaz apoštolskej postupnosti, t. j. vytvorenie biskupa prostredníctvom סמך zo strany toho, kto už biskupom je – podľa vzoru rabínskej ordinácie. Podľa Daubeho sa táto kresťanská obdoba rabínskej vysviacky musí vrátiť do ranej fázy vývoja kresťanstva, keď boli židovskí kresťania stále v úzkom kontakte so synagógou.
   Tipei v niekoľkých bodoch vyvracia Daubeho stanovisko. Podľa neho sa výraz πρεσβυτέριον ako skupina kresťanských starších objavuje až neskôr, ako o tom píše vo svojich listoch sv. Ignác.[156] Ďalším dôvodom je, že po slovnom spojení ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν všade inde nasleduje slovo v genitíve, ktoré označuje toho, kto vkladá ruky (porov. Sk 8,18; 2Tim 1,6). Rozdiel medzi 1Tim 4,14 a 2Tim 1,6 môže byť

[155] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 263. podľa FREEDMAN, D.N. ed. *The Anchor Bible Dictionary*. New York: Doubleday, 1992, č. 39. a iní
[156] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 264. podľa: Ef. 2,2; 4,1; 20,2; Magn. 2; 13,1; Filad. 4; 5,1; 7,1; Smyrn. 8,1; 12,2; Tral. 2,2; 7,2; 13,2

adekvátne vysvetlený bez zmeny významu tejto frázy ako vysvetlíme neskôr. Daubeho interpretácia stráca podľa Tipeia zmysel v tom, že kontext nie je o Timotejovom vysvätení za staršieho, ale skôr o jeho prijatí charizmy prostredníctvom prorockého výroku. Timotej sa nikdy nenazýva presbyterom a zdá sa, že jeho pozícia je úplne iná ako v prípade ostatných starších.[157]

2. Dva texty zobrazujú dve rôzne udalosti. Podľa Joachima Jeremiasa 2Tim popisuje všeobecné vysvätenie/ordináciu na službu, zatiaľ čo 1Tim zaznamenáva Timotejovu inštaláciu ako vodcu cirkvi v Efeze[158]. Podobný názor má aj Gordon D. Fee, ktorý pri zohľadnení „dvojitého účinku" gesta v Sk, t. j. uvedenie do života a prijatie Ducha Svätého tvrdí, že 2Tim 1,6 sa vzťahuje na počiatočné Timotejovo prijatie Ducha Svätého, zatiaľ čo 1Tim 4,14 sa týka jeho uznania Cirkvou a jeho obdarovania konkrétnym darom pre službu.[159] Fee uvádza nasledovne tieto argumenty:[160]
   a. V 2Tim 1,6 sa slovo χάρισμα označuje ako „Boží dar, ktorý je v tebe" a inde u Pavla je Duch zobrazený ako daný od Boha a prebývajúci vo veriacich (1Sol 4,8; 1Kor 6,19; 2Kor 1,22).
   b. Vyjadrenie v 2Tim 1,7: „Boh nám dal Ducha", naznačuje, že úryvok sa zameriava skôr na Ducha ako na dar služby.
   c. Napomenutie, aby Timotej rozdúchaval v sebe dar Ducha, sa podobá na odkaz v 1Sol 5,19, kde Pavol vyzýva svojich čitateľov, aby tento dar neuhášali.
   d. Verše v 2Tim 1,6-14 tvoria akúsi ucelenú stať, ktorá sa odvoláva sama na seba. V jej poslednom verši je zameranie opäť na Ducha tak ako v prvom. Timotej je vyzývaný, aby strážil dobrý vklad, ktorý dostal skrze Ducha Svätého, ktorý prebýva v nás.

Fee dospel k záveru, že hoci sa jedná o vernosť Timoteja voči evanjeliu, dôraz sa kladie na to, aby dosiahol akési splnomocnenie Ducha Svätého.

Tipei však nesúhlasí s uvedenou argumentáciou Feeho a odôvodňuje svoj postoj nasledovne:

---

[157] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 264. podľa COUSINEAU, A. Le sens de presbyteros dans les Pastorales. In: *Science et Esprit*. 1976, č. 28, s. 147-162.

[158] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 264. podľa JEREMIAS, J., STRATHMANN, H. *Die Briefe an Timotheus und Titus – Der Brief an die Hebräer*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1953

[159] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 264-265. podľa FEE, G.D. *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*. Grand Rapids, Mich: Baker Academic, 1994, s. 785-789.

[160] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa FEE, God's Empowering Presence, s. 787.

a. Skutočnosť, že výraz χάρισμα je „v tebe“, v Timotejovi, neznamená, že sa to týka Ducha Svätého. To isté sa hovorí aj o Timotejovej viere (v. 5) a výraz χάρισμα v 1Tim 4,14 podľa Tipeia ani Fee nevykladá ako prijatie Ducha Svätého.
b. Nikde v NZ sa χάρισμα nepoužíva ako zjednodušené označenie Ducha Svätého.
c. Zameranie na Ducha Svätého v 1Tim 4,7-14 a nie na jeho dary nič nenaznačuje to, že vo v. 6 treba chápať slovo χάρισμα ako odkaz na Ducha Svätého. Celá perikopa ukazuje na Ducha Svätého ako na zdroj χάρισμα. Timotej je teda nabádaný, aby „znovu vzbudil χάρισμα“ práve preto, že jej zdroj, t. j. Duch Svätý nie je duch plachosti, ale Duch sily.
d. Pretože sa udalosť v 2Tim 1,1-6 spomína v súvislosti s Timotejovou náboženskou výchovou (v. 5) je možné chápať tento prípad ako odkaz na čas, keď si ho Pavol ako spolupracovníka vybral prvýkrát (v Lystre Sk 16,1-4). Ak je to tak, vkladanie rúk na prijatie Ducha Svätého by nebolo v súlade s pohľadom evanjelistu Lukáša, že toto gesto je potrebné na jeho udelenie za neobvyklých okolností, ako sme spomenuli vyššie.

3. E. Ferguson v 1Tim 4,14 a 2Tim 1,6 vidí dva samostatné okamihy jedného obradu: Vkladanie rúk starších s úmyslom vyčleniť Timoteja na dielo evanjelizácie a vkladanie rúk Pavla, aby mu bol odovzdaný duchovný dar.[161]
4. Podľa iných názorov odráža 1Tim prax vysviacky v časoch autora listu a 2Tim odráža buď historický fakt[162] alebo fikciu[163], ktorá má dať úradu apoštolské schválenie.[164]
5. Mnoho komentátorov súhlasí s tým, že tieto dva texty pojednávajú o tej istej udalosti, v ktorej sa Pavol a starší podieľajú na danom obrade. Zjavný rozpor medzi týmito dvomi pasážami je spôsobený povahou každého z listov. Odkaz na starších v 1Tim je v knihe adekvátne umiestnený, pretože tento list je skôr o cirkevnom poriadku pričom osobný odkaz Pavla v 2Tim je skôr vysvetlený dôrazom na úzky vzťah medzi Pavlom a jeho učeníkom.[165] Variant tohto názoru, ktorý zastáva C. Spicq, nezdôrazňuje rozdielnosť charakteru listov rovnako, ako kladie dôraz na úlohu Pavla. Na rozdiel od

[161] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa FERGUSON, E. Ordination in the Ancient Church (IV). In: *Restoration Quarterly*. 1961, roč. 4, č. 3, s. 140. a iní
[162] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa LANEY, C.J. *Guide to Church Discipline*. Minneapolis, MN: Bethany House Pub, 1989, s. 66. a iný
[163] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa MARSHALL, TUCKETT, DAVIES, The Pastoral Epistles, s. 568. a iní
[164] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa BROX, N. *Die Pastoralbriefe*. Regensburg: Friedrich Pustet, 1969, s. 42-46, 228.
[165] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa LOHSE, E. χειροτονέω. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 9, s. 433. a iní

1Tim 4,14, kde vkladanie rúk starších sprevádza proroctvo, v 2Tim 1,6 je dar daný skrze ruky Pavla. Výklad Spicqa sa líši od Fergusona alebo Feeho v tom, že nedáva do popredia dve samostatné príležitosti vkladania rúk alebo dve udalosti vkladania rúk počas toho istého obradu.[166]

Podľa Tipeia je posledný názor najpravdepodobnejší. Berie vážne do úvahy podobnosť znenia medzi oboma textami a vyhýba sa potrebe postulovať vkladanie rúk pri dvoch rôznych udalostiach, riešeniu, ktoré otvára veľkú škálu možných interpretácií. Príležitosť, kedy k údajnej ordinácii došlo, je pomerne nejasná. Ako sme už spomenuli, je možné pochopiť, že sa odkazuje na čas, keď si ho Pavol prvýkrát vybral za spolucestujúceho v Sk 16,1-4. Vzhľadom na varovanie pred ordináciou mladých ľudí ako ἐπίσκοποι v 1Tim 3,6 je nepravdepodobné, že by sa opísaná udalosť týkala Timotejovej ordinácie. Potom je podľa Tipeia možné usúdiť, že tí istí starší, ktorých Pavol ustanovil v Sk 14,23, vkladajú ruky na Timoteja, keď odchádza s Pavlom ako jeho misionársky spoločník. Paralelou k tejto udalosti by bola stať Sk 13,3. Presbytérium tu koná na príkaz Ducha Svätého (διὰ προφητείας) podobne ako to bolo aj v prípade Pavla a Barnabáša. Okrem toho, že bol Timotej povolaný z milosti Božej ako Pavol a Barnabáš, Timotej prijíma dar pre službu skrze vkladanie rúk Pavla. Ak sú 1Tim 3 a Tít interpolácie, teda neskoršie vsuvky textu, potom autor pastorálnych listov pravdepodobne nevie o nijakom inom spôsobe vysviacky okrem vkladania rúk v rámci vyššie uvedeného cyklu misionárov-starších.[167]

3.3.3.2.1 Funkcia vkladania rúk na Timoteja

Podľa názoru Feeho nie je vkladaniu rúk prisúdená žiadna nástrojová úloha. Fee tvrdí, že v tomto prípade je vkladanie rúk iba prílohou proroctva, ktoré je skutočným prostriedkom, ktorým sa χάρισμα dáva Timotejovi. Hovorí, že aj keď Pavol v 2Tim 1,6 jasne hovorí „vkladaním mojich rúk“, dôkazy z 1Tim 1,18 a 4,14 naznačujú, že Timotej dostal svoj dar od Ducha Svätého (skrze prorocké výroky), a že to bolo sprevádzané vkladaním rúk. Preto je διὰ (prostredníctvom) buď sprievodná okolnosť (ako píše C. K. Barret) alebo iba akýsi „teleskopický“ výraz (ako „z viery“ pre milosť skrze vieru)[168]

---

[166] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265. podľa SPICQ, Les Epitres Pastorales, s. 729.
[167] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 265-266.
[168] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 266. podľa FEE, G.D. *1 & 2 Timothy, Titus*. Ada, MI: Baker Books, 1989, s. 234.

O predložkách použitých spolu s vkladaním rúk v 2Tim 1,6 Barrett hovorí, že výraz „prostredníctvom“ je tu správny preklad (διὰ s genitívom), pretože to nie je v 1Tim 4,14. Vzhľadom na rozdielnu predložku (μετὰ) je možné povedať, že v tomto verši (1Tim 4,14) je διὰ akousi „okolnosťou obsluhy“, a teda vkladanie rúk bolo skôr sprievodným činiteľom ako kauzatívnym aktom.[169]

Tipei však kladie rečnícku otázku: Prečo neotočiť myslenie a nehodnotiť predložku μετὰ v 1Tim 4,14 z hľadiska διὰ v 2Tim 1,6? Je to najmä preto, že predložka μετὰ modifikuje bezpredmetnú nominálnu formu ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ale v druhom liste za διὰ nasleduje τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου (prostredníctvom vkladania mojich rúk) vďaka čomu „prostredníctvom“ vyjadruje inštrument, nástroj – ruky. Tipei netvrdí, že by sa mal zmeniť význam predložky vzhľadom na inú predložku, ktorá sa vyskytuje pri rovnakom podstatnom mene (ako to robí Barrett), ale položením vyššie uvedenej otázky sa pokúša dokázať medzery Barrettovho návrhu a jeho nestály charakter. [170]

Použitie dvoch predložiek s vkladaním rúk v 1Tim 4,14 a 2Tim 1,6 možno vysvetliť podľa Tipeia dvoma spôsobmi:

1. Prítomnosť predložky μετὰ namiesto διὰ v 4,14 môže byť spôsobená autorovou vôľou vyhnúť sa opakovaniu predložky διὰ, v súvislosti s výrazom προφητείας. Aj keď predložka μετὰ spolu s genitívom vkladania rúk vyjadruje okolnosť[171] (ako uviedli Barrett a Fee predtým), nevylučuje to možnosť chápania tohto gesta ako prostriedku, ktorým sa χάρισμα udeľuje Timotejovi. Fee odmieta akúkoľvek ideu inštrumentálnosti, pričom vkladanie rúk považuje len za „úplné uznanie veriacou komunitou“ na základe toho, že μετὰ nie je nikde v biblickej gréčtine používané v inštrumentálnom zmysle.[172] Avšak ako Tipei poznamenáva, aj keď je zrejmé, že μετὰ + gen. vkladania rúk bežne nevyjadruje inštrumentálnosť, výskyt takejto kombinácie nevylučuje jeho inštrumentálnu funkciu.
2. Podľa Tipeia je možné, že použitie predložky μετὰ s genitívom namiesto διὰ s genitívom je v 1Tim 4,14 autorom úmyselne zapísané tak, aby naznačovalo, že χάρισμα je Timotejovi udeľovaná iba Pavlovými rukami a nie rukami ostatných

[169] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 266. podľa BARRETT, The Pastoral Epistles, s. 93.
[170] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 267.
[171] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 267. podľa MARSHALL, TUCKETT, DAVIES, The Pastoral Epistles, s. 566.
[172] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 267. podľa FEE, God’s Empowering Presence, s. 774.

starších.[173] Ako sme uviedli, je možné postulovať dve samostatné udalosti alebo dva samostatné okamihy toho istého obradu. V obidvoch prípadoch by sa význam Pavlovho vkladania rúk líšil od gesta, ktoré vykonali sprevádzajúci presbyteri: Vkladanie rúk starších má za cieľ vyčleniť Timoteja na dielo evanjelizácie a Pavlove gesto na to, aby mu bol odovzdaný duchovný dar.[174] V prvom prípade ide o označenie – identifikáciu či potvrdenie a v druhom prípade o prenos. Tipei sa prikláňa k mienke, že oba texty popisujú rovnakú udalosť, ale namiesto stanovenia dvoch samostatných momentov toho istého obradu, ako tvrdí Ferguson, je pravdepodobne podľa neho lepšie prijať návrh Spicqa, že Pavol a presbyteri kladú ruky súčasne, ale Pavlova úloha pri tomto akte je prevažujúca.

Podľa nášho názoru sa v tomto prípade Tipei pokúšal obísť gramaticky určený význam jednotlivých predložiek argumentujúc, že autor textu sa chcel nejakým spôsobom vyhnúť opakovaniu spomínaných predložiek, pričom pripustil, že ich význam môže byť aj iný, ako ho určuje gramatika. Pripúšťame, že výklad samotnej syntaxe môže byť rôzny, ale pokiaľ sa v texte predložka viaže s nejakým pádom, jej význam je potrebné vziať tak, ako ho určuje gramatika. Navyše existujú texty, kde sa predložka διὰ opakuje dvakrát za sebou v jednom verši (1Sol 3,7; 2Sol 2,2). Tento fakt môže protirečiť Tipeiovmu argumentu o vôli autora textu vyhnúť sa opakovaniu spomínanej predložky v 1Tim 4,14.

3.4 Zhrnutie

Významy gesta vkladania rúk v NZ určitým spôsobom vychádzajú z významov v SZ. V evanjeliách sa s týmto gestom stretávame najmä v súvislosti s liečením (porov. napríklad Mt 8,1-4; 9,27-31; 20,29-34), kde Daube navrhol, že sa jedná o prenos liečivej sily z jednej strany na druhú. Význam v týchto textoch pomerne zrejmý, pretože vyplýva priamo z kontextu, v ktorom sa toto gesto uskutočňuje. V Skutkoch apoštolov sa význam vkladania rúk hľadá pomerne zložitejšie. Tu je potrebné rozlišovať medzi jednotlivými kontextami, v ktorých sa daná udalosť odohráva. Pri ustanovení diakonov (Sk 6,1-6) sa vedú diskusie o tom, či takýmto spôsobom podľa Daubeho komunita vytvorila za seba akoby náhradu v podobe uvedených mužov. Poirier vo vkladaní rúk vidí skôr, na základe Wrightovej teórie len akt identifikácie, čím sa diakoni stali reprezentantmi celého

[173] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 267. podľa COPPENS, Les Actes des Apôtres, s. 134. alebo LOHSE, χειροτονέω, s. 83. a iní
[174] Porov. TIPEI, The Laying on of Hands in the New Testament, s. 267. podľa FERGUSON, Ordination in the Ancient Church (IV), s. 140.

spoločenstva. Nakoniec sa Tipei v prípade diakonov snaží ukázať, že vkladanie rúk je *iba* gestom modlitby požehnania Jeruzalemskej cirkvi tých, ktorí boli vyvolení pre túto novú úlohu. V stati o premene Pavla (Sk 9,1-19) Daube a Tipei vidia v geste vkladania rúk udalosť, vďaka ktorej sa Pavlovi vrátil zrak. Poirier naproti tomu hovorí o prenose určitej moci, ktoré je spojené s odovzdaním Ducha Svätého Pavlovi, čo však Daube a Tipei odmietajú. V udalosti vyvolenia Barnabáša a Pavla (Sk 13,1-3) Daube vidí vkladanie rúk ako úkon, kedy sa títo muži stávajú zástupcami celej skupiny apoštolov. Tipei uvažuje ináč a tvrdí, že vkladanie rúk v tomto prípade nie je gestom vymenovania zástupcov komunity, ale udalosťou, ktorá označuje začiatok Pavlovej misijnej cesty a rozhodujúcim momentom v histórii prvotnej Cirkvi. Vkladanie rúk je v Lukášovom diele podľa neho interpretačným nástrojom na zvýraznenie udalostí, ktoré sú veľmi dôležité. Vkladanie rúk na Timoteja (1Tim 4,4-14; 2Tim 1,1-6) je podľa všetkých spomínaných autorov jedinou udalosťou, kedy sa zhodnú na tom, že vkladanie rúk sa stáva súčasťou odovzdania určitého úradu. Avšak aký je to úrad, čo konkrétne a akým spôsobom sa tu odovzdáva je stále predmetom neukončenej diskusie.

Záver

Biblická tradícia nám ponúka na preskúmanie veľké množstvo udalostí, pri ktorých dochádza k vykonaniu gesta vkladania rúk. Ako môžeme po predchádzajúcej štúdii konštatovať, význam tohto gesta je rôznorodý. Ak porovnáme predmetné udalosti Starého a Nového zákona, prídeme k záveru, že NZ používa význam tohto gesta v SZ ako základ, na ktorom stavia. Ruka, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou ľudského tela, sa v priebehu dejín stala nástrojom vyjadrenia rôznych postojov či úmyslov. Od aktu spečatenia zmluvy, prejavenia radosti či irónie, cez vyjadrujúce gesto modlitby a prísahy až po gestá, kedy sa ruky vkladajú na zviera či človeka. Vkladanie rúk nemusí mať pre čitateľa Písma na prvý pohľad veľký význam, dokonca sa mu môže zdať, že pri každej udalosti je význam tohto gesta rovnaký. Ak by to bola pravda, zrejme by sa v biblických kruhoch na túto tému neviedli rôzne rozsiahle diskusie a nevznikalo by veľké množstvo štúdií od rôznych autorov.

Starozákonné gesto vkladania rúk je potrebné rozlíšiť v prvom rade podľa slovesa, ktoré ho opisuje. V praxi sa jedná o slovesá סמך, שׂים a שׁית. Jednou z prvých úvah bolo, že predmetné sloveso סמך označuje vyvinutie tlaku rukami na predmet a slovesá שׂים a שׁית opisujú udalosti, kde dochádza len k jemnému dotyku. Pomocou tohto rozlíšenia sa predmetné udalosti postupne rozdelili na tie, pri ktorých dochádza vkladaním rúk k určitému prenosu od jednej osobnosti do druhej alebo nejakej liečivej sily, a na také, kde toto gesto značí akt požehnania. Avšak ďalším skúmaním niektorí autori prišli k záveru, že lepším ukazovateľom rozdielu medzi významom tohto gesta by mohol byť počet rúk, ktoré sú na zviera či človeka vložené. Vkladanie jednej ruky sa stalo gestom označenia vlastníctva obety predkladanej Pánovi. Vkladanie oboch rúk sa stalo gestom identifikácie stredobodu rituálnej akcie, ako označenie rúhača, Jozueho a capa na Deň zmierenia.

Udalosti, pri ktorých dochádza ku vkladaniu rúk v NZ sú opisované najčastejšie slovesami τίθημι, ἐπιτίθημι a ἐπιβάλλω. Určiť význam gesta vkladania rúk nie je vždy jednoduché, pretože existujú rôzne skupiny exegétov, ktorí sa snažia výklad tohto gesta často prispôsobiť alebo zosúladiť so svojím už jestvujúcim náukovým presvedčením, aby tak predložili argumentáciu pre pravosť svojej teologickej tradície. Pre našu prácu však bolo dôležité priblížiť čo najpresnejšie to, čo hovorí biblická tradícia, resp. biblický text. Väčšina autorov sa zhoduje, že v evanjeliách je vkladanie rúk gestom, ktorým Ježiš lieči ľudí postihnutých rôznymi chorobami, a tak sa jedná o prenos určitej liečivej sily od

Ježiša k postihnutej osobe. V ostatných spisoch NZ sa vo väčšej miere prikláňame k názorom Tipeia, ktorý sa zdá byť vo svojej štúdii najobjektívnejší. Gesto vkladania rúk v Skutkoch apoštolov v prípade ustanovenia diakonov vnímame ako gesto požehnania Jeruzalemskej cirkvi pre nich. Pri udalosti obrátenia apoštola Pavla sa vkladanie rúk stáva súčasťou jeho uzdravenia zraku a v prípade jeho vyvolenia spolu s Barnabášom je gestom ich vymenovania za zástupcov celej apoštolskej komunity. Počas udalosti, kedy sú vkladané ruky na Timoteja je zrejmé, že sa mu tým odovzdáva určitý druh úradu. K tejto interpretácii sa môžeme len priklonit'.

Aj dnes sa v Katolíckej cirkvi vkladanie rúk používa pri rôznych príležitostiach a biblické udalosti, kde sa toto gesto používa, sa stali ich východiskovým bodom. Avšak medzi udalosťami opísanými v Písme a udalosťami, kde sa používa vkladanie rúk dnes, je veľký časový, teologický a aj liturgický odstup. Nevieme preto povedať, či je význam vkladania rúk dnes úplne rovnaký, ako ten, o ktorom hovorí Písmo, pretože na zodpovedanie tejto otázky je potrebné preskúmať aj samotný vývoj cirkevnej tradície za uplynulý čas. Čo však povedať môžeme, je fakt, že vkladanie rúk je dodnes neoddeliteľným gestom používaným v cirkevnej tradícii a zdá sa, že aj v Písme bolo neoddeliteľnou súčasťou dôležitých modlitieb, požehnaní a tým viac aj dezignovaní a odovzdávaní poslania iným osobám. Z vyššie uvedených dôvodov o samotnom význame a použití gesta sa vedú najrôznejšie diskusie nielen medzi kresťanskými cirkvami, ale aj jednotlivo, v ich vnútorných štruktúrach. Preto nemožno poprieť, že toto antropologicky hlboké, personálne „rukolapné“, sociologicky výrečné a teologicky tisícročia tradované gesto má vo svojej podstate štafetovú symboliku viery.

Bibliografia

ARCHER, Leonie J. The Role of Jewish Women in the Religion, Ritual and Cult of Graeco-Roman Palestine,. In: *Images of women in antiquity*. Detroit: Wayne State University Press, 1983. ISBN 978-0-8143-1762-4.

BARRETT, C. K. *Acts: Volume 1: 1-14*. London: T & T Clark International, 2004. ISBN 978-0-567-08385-2.

BARRETT, C. K. *The Pastoral Epistles*. Oxford: Clanderon, 1963.

BEHM, Johannes. *Die Handauflegung im Urchristentum. Nach Verwendung, Herkunft und Bedeutung in religionsgeschichtlichem Zusammenhang untersucht.* Leipzig: Deichert, 1911.

BERNOULLI, M. Imposition des mains. In: ALLMEN, Jean Jacques von ed., *Vocabulaire de Théologie biblique*, Neuchâtel, 1954, s. 130-131.

BOTTERWECK, G. Johannes, FABRY, Heinz-Jozef, RINGGREN, Helmer. eds. *Theological Dictionary of the Old Testament*. Grand Rapids, MI: Wiliam B. Eerdmans, 1997. ISBN 978-0-8028-2332-8.

BROX, Norbert. *Die Pastoralbriefe*. Regensburg: Friedrich Pustet, 1969.

BRUCE, F. F. *Paul: Apostle of the Heart Set Free*. Carlisle, Cumbria, UK : Grand Rapids, Mich: Eerdmans, 2000. ISBN 978-0-8028-4778-2.

BURCHARD, Christoph. *Der dreizehnte Zeuge: Traditions- und kompositionsgeschichtliche Untersuchungen zu Lukas' Darstellung der Frühzeit des Paulus*. Place of publication not identified: Vandenhoeck & Ruprecht, 1970. ISBN 978-3-525-53242-3.

BUTTRICK, George Arthur. ed. *The Interpreter's Dictionary of the Bible*. Nashville, TN: Abingdon Press, 1962.

CONKLIN, Blane. *Oath Formulas in Biblical Hebrew*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2011. Linguistic Studies in Ancient West Semitic. ISBN 978-1-57506-203-7

COPPENS, Joseph. L'imposition des mains. In: KREMER, Jacob ed., *Les Actes des Apôtres: Traditions, rédaction, théologie*. Gembloux : Leuven: Leuven University Press, 1979, s. 590. ISBN 978-2-8011-0229-9.

COUSINEAU, A. Le sens de presbyteros dans les Pastorales. In: *Science et Esprit*. 1976, č. 28, s. 147-162. ISSN 0316-5345.

DAUBE, David. *The New Testament and Rabbinic Judaism*. London: Athlone: Jordan Lectures in Comparative Reliigon, 1956. ISBN 0-405-05257-X.

DELORME, Jean. ed. *Le ministère et les ministères selon le Nouveau Testament*. Paris: Seuil, 1974.

DUFF, Jeremy, WENHAM, David. *The Elements of New Testament Greek*. 3. vyd. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0-521-75551-1.

DUNN, James D. G. *Baptism in the Holy Spirit*. Philadelphia: Westminster John Knox Press, 1970. ISBN 978-0-664-24140-7.

DUNN, James D.G., ROBERT, Banks ed. Paul's Understanding of the Death of Jesus. In: *Reconciliation and Hope. New Testament Essays on Atonement and Eschatology Presented to L.L. Morris on his 60th Birthday*. 1974, s. 125-141.

EHRHARDT, Arnold. *The Apostolic Succession: In the First Two Centuries of the Church*. 2. vyd. Eugene, Or.: Wipf and Stock, 2009. ISBN 978-1-60608-769-5.

ELLIGER, Karl. *Leviticus*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1966. Handbuch zum Alten Testament. ISBN 978-3-16-108602-1.

FEE, Gordon D. *1 & 2 Timothy, Titus*. Ada, MI: Baker Books, 1989. ISBN 978-0-8010-4623-0.

FEE, Gordon D. *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*. 2. vyd. Grand Rapids, Mich: Baker Academic, 1994. ISBN 978-0-8010-4621-6.

FERGUSON, Everett. Ordination in the Ancient Church (IV). In: *Restoration Quarterly*. 1961, roč. 4, č. 3, s. 141

FIORE, Benjamin, HARRINGTON, Daniel J. *The Pastoral Epistles: First Timothy, Second Timothy, Titus*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2007. ISBN 978-0-8146-5814-7.

FIRTH, Raymond. *Symbols: Public and Private*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1973. ISBN 978-0-8014-0760-4.

FITZMYER, Joseph A. *The Acts of the Apostles*. New York: Doubleday, 1998. The Anchor Yale Bible Commentaries. ISBN 978-0-385-49020-7.

FREEDMAN, David Noel. ed. *The Anchor Bible Dictionary*. New York: Doubleday, 1992. ISBN 978-0-385-19363-4.

HAUCK, Friedrich. ἐπιβάλλω. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 1, s. 526-529. ISBN 978-0-8028-2249-9.

HERIBAN, Jozef. *Príručný lexikón biblických vied*. 3. vyd. Bratislava: Don Bosco, 1998. Biblica 4. ISBN 80-88933-07-2.

HORN, Friedrich Wilhelm. *Das Angeld des Geistes: Studien zur paulinischen Pneumatologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992. ISBN 978-3-525-53835-7.

HULL, John Howarth Eric. *The Holy Spirit in the Acts of the Apostles*. London: Lutterworth Press, 1967.

JEREMIAS, Joachim, STRATHMANN, Hermann. *Die Briefe an Timotheus und Titus – Der Brief an die Hebräer*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1953. Das Neue Testament Deutsch.

JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J. *The Acts of the Apostles*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 1992. ISBN 978-0-8146-5807-9.

KITTEL, Gerhard, FRIEDRICH, Gerhard. eds. *Theological Dictionary of the New Testament*. Grand Rapids, Mich.: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1977. ISBN 978-0-8028-2324-3.

KOEHLER, Ludwig Hugo, BAUMGARTNER, Walter, STAMM, Johann Jakob. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament. III* ש–פ. Leiden – New York – Köln: Brill, 1996. ISBN 90-04-09698-1.

LAMPE, G. W. H. *The Seal of the Spirit: A Study in the Doctrine of Baptism and Confirmation in the New Testament and the Fathers*. Eugene, OR: Wipf and Stock, 2004. ISBN 978-1-59244-888-3.

LANEY, Carl J. *Guide to Church Discipline*. Minneapolis, MN: Bethany House Pub, 1989. ISBN 978-1-55661-108-7.

LOHSE, Eduard. χειροτονέω. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 9. ISBN 978-0-8028-2322-9.

MAJTÁN, Ľubomír. Timotej a charizma v 1Tim 4,14. In: *Studia Biblica Slovaca*. 2019, roč. 11, č. 2, s. 104-119. ISSN 1338-0141.

MARSHALL, I. Howard, TUCKETT, Christopher M., DAVIES, Graham I. *The Pastoral Epistles*. London ; New York: T&T Clark, 2004. ISBN 978-0-567-08455-2.

MAURER, Christian. ἐπιτίθημι. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 8, s. 140-158. ISBN 978-0-8028-2250-5.

MAURER, Christian. τίθημι. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 8, s. 140-158. ISBN 978-0-8028-2250-5.

MÉDEBIELLE, Alexis. *L'expiation dans l'Ancien det le Nouveau Testament*. Rome: Institut Biblique Pontifical, 1923.

MERWE, B. J. van der. The Laying on of the Hands in the Old Testament. In: *OTWSA*. 1962, roč. 5, č. 1, s. 34-43.

METZINGER, Adalbert. Die Substitutionstherorie und das alttestamentliche Opfer mit besonderer Berücksichtigung von Lev 17,11 (Schluss). In: *Biblica*. 1940, roč. 21, č. 4, s. 353-377. ISSN 0006-0887.

MILGROM, Jacob. *Cult and Conscience: The Asham and the Priestly Doctrine of Repentance*. Leiden: Brill Archive, 1976. ISBN 978-90-04-04476-0.

MILGROM, Jacob. *Leviticus 1-16: A New Translation with Introduction and Commentary*. New York: Doubleday, 1991. ISBN 978-0-385-11434-9.

MILGROM, Jacob. Sacrifices and Offerings, OT. In: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, zv. 4

MILGROM, Jacob. *Studies in Levitical Terminology*. Berkeley: University of California Press, 1970. ISBN 978-0-520-09308-9.

NOTH, Martin. *Leviticus: A Commentary*. Louisville, Kentucky, USA: Westminster Press, 1965. ISBN 978-0-664-20774-8.

PANCZOVÁ, Helena. *Grécko-slovenský slovník*. Bratislava: Lingea, 2012. ISBN 978-80-8145-021-1.

PANCZOVÁ, Helena. *Preklad z biblickej gréčtiny do slovenčiny*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2018. Studia Biblica Slovaca – Supplementum. ISBN 978-80-223-4596-5.

PÁPEŽ FRANTIŠEK. Nebojme sa vpustiť Ježišovo svetlo do našich temnôt – homília v stredu 6. mája - Vatican News. In: *vaticannews.va* [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete: https://www.vaticannews.va/sk/papez-frantisek/omsa-svata-marta/2020-05/nebojme-sa-vpustit-jezisovo-svetlo-do-nasich-temnot-homilia-v.html

PARRATT, J.K. Contributions and Comments. In: *The Expository Times* [online]. 1968, roč. 79, č. 5, s. 151-152. ISSN 0014-5246. DOI: 10.1177/001452466807900511

PEACOCK, H.F. Ordination in the New Testament. In: *Review and Expositor*. 1958, č. 55, s. 262-274.

PÉTER, René. L'imposition des mains dans l'Ancien Testament. In: *Vetus Testamentum* [online]. 1977, roč. 27, č. 1, s. 48-55. ISSN 0042-4935. DOI: 10.2307/1517355

POIRIER, John C. Spirit-Gifted Callings in the Pauline Corpus, Part I: The Laying On of Hands. In: *Journal of Biblical and Pneumatological Research: Volume One, 2009*. Eugene, Oregon, USA: Wipf and Stock Publishers, 2009, s. 83-99. ISBN 978-1-4982-7689-4.

RABENS, Volker. The Development of Pauline Pneumatology: A Response to F.W Horn. In: *Biblische Zeitschrift* [online]. 1999, roč. 43, s. 161-179. DOI: 10.1163/25890468-04302001

RACKHAM, R. B. *The Acts of the Apostles*. London: Methuen & Co, 1951.

SANSOM, Michael C. Laying On of Hands in the Old Testament. In: *The Expository Times* [online]. 1983, roč. 94, č. 11, s. 323-326. DOI: 10.1177/001452468309401102

SCHÄFER-LICHTENBERGER, Christa: *Josua und Salomo. Eine Studie zu Autorität und Legitimität des Nachfolgers im Alten Testament*. Leiden – New York – Köln: Brill, 1995. ISBN 90-04-10064-4

SCHROER, Silvia, STAUBLI, Thomas. *Die Körpersymbolik der Bibel*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998. ISBN 978-3-89678-081-2.

SCHWEIZER, Eduard. *Church Order in the New Testament*. Eugene, Or.: Wipf and Stock, 2006. ISBN 978-1-59752-810-8.

SCHWEIZER, Eduard. πνεύμα. In: *Theological Dictionary of the New Testament*, zv. 6, s. 413. ISBN 0-8028-2248-7.

SMITH, William Robertson. *Religion of the Semites*. Piscataway, New Jersey: Transaction Publishers, 1907. ISBN 978-1-4128-3299-1.

SOVA, Milan, DUBOVSKÝ, Peter. Návrh transliterácie a prepisu hebrejských spoluhlások a samohlások do slovenčiny. In: *Studia Biblica Slovaca*. Svit: Katolícke biblické dielo, 2005, s. 73-76. ISBN 80-89120-06-7.

SPICQ, Ceslaus. *Les Epitres Pastorales*. 4. vyd. Paris: Librairie Lecoffre J. Gabalda et Cie Editeurs, 1969.

STURDY, John. *Numbers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976. ISBN 978-0-521-09776-5.

ŠTRBA, Blažej. *Take off your sandals from your feet!: An Exegetical Study of Josh 5,13-15*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2008. ISBN 978-3-631-57599-4.

ŠTRBA, Blažej. *Všeobecný úvod do Svätého písma*. Badín: RKCMBF UK, Teologický inštitút pri Kňazskom seminári sv. Františka Xaverského, 2014. Filotea. ISBN 978-80-971879-6-5.

TIPEI, John Fleter. *The Laying on of Hands in the New Testament: Its Significance, Techniques, and Effects*. Lanham, Maryland: University Press of America, 2009. ISBN 978-0-7618-4426-6.

TYROL, Anton. *Všeobecný úvod do biblického štúdia*. Svit: KBD, 2000. ISBN 80-968345-3-3.

VANONI, Gottfried. שים. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 14, s. 89-112. ISBN 978-0-8028-2345-8.

VANONI, Gottfried. שׁית. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 14, s. 646-659. ISBN 978-0-8028-2345-8.

VAUX, Roland de. *Ancient Israel: Its Life and Institutions*. London: Darton, Longman & Todd, 1961.

VAUX, Roland de. Les sacrifices de l'Ancien Testament. In: *Cahiers de la Revue biblique*. 1964, roč. 1, s. 23-30. ISSN 0575-0741.

WAGNER, Andreas. Hand (AT). In: *Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet* [online]. 2017 [cit. 24.02.2020]. Dostupné na internete: https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/40970/

WARKENTIN, Marjorie. *Ordination: A Biblical-Historical View*. Eugene, OR: Wipf and Stock, 2003. ISBN 978-1-59244-425-0.

WOLFF, Hans Walter. *Anthropologie des Alten Testaments*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010. ISBN 978-3-534-23477-6.

WRIGHT, David P. Hands, Laying on of: Old Testament. In: FREEDMAN, David Noel. ed., *The Anchor Bible Dictionary*, zv. 3, s. 1176. ISBN 978-0-385-19361-0.

WRIGHT, David P. The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature. In: *Journal of the American Oriental Society* [online]. 1986, roč. 106, č. 3, s. 433-446. DOI: 10.2307/602103

WRIGHT, David P., MILGROM, Jacob. סמך. In: *Theological Dictionary of the Old Testament*, zv. 10, s. 278-286. ISBN 978-0-8028-2334-2.

ZIMMERLI, Walther. *Ezekiel 1: A Commentary on the Book of the Prophet Ezekiel, Chapters 1-24*. Philadelphia: Fortress Press, 1979. ISBN 978-0-8006-6008-6.

Revised Standard Version (RSV) - Version Information. In: *biblegateway.com* [online] [cit. 28.10.2020]. Dostupné na internete: https://www.biblegateway.com/versions/Revised-Standard-Version-RSV-Bible/

Shalmaneser III. In: *wikiwand.com* [online] [cit. 06.11.2020]. Dostupné na internete: https://www.wikiwand.com/en/Shalmaneser_III

Slovenské slovníky. In: [cit. 22.10.2020]. Dostupné na internete: https://slovnik.juls.savba.sk/?w=pr%C3%ADsaha&s=exact&c=w171&cs=&d=peciar#

Študijná Biblia: Slovenský ekumenický preklad. Bratislava: Porta libri, 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.

Throne Dais of Shlamaneser III at the Iraq Museum. In: *ancient.eu* [online] [cit. 06.11.2020]. Dostupné na internete: https://www.ancient.eu/image/10284/throne-dais-of-shlamaneser-iii-at-the-iraq-museum/

Prílohy

Tabuľka č.1 – výskyt slovesa סמך v MT

Poradie	Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet (číslo z MT)	Podmet	Kto robí čo - obsah
1	Gn	27	37	Zaopatrenie, zahrnutie	Jakub	Izák	Izák zaopatruje-zahŕňa Jakuba
2	Ex	29	10	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na hlavu býčka
3			15	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na hlavu barana
4			19	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na druhého hlavu barana
5	Lv	1	4	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci	Položí ruku na hlavu žertvy (hovädzí dobytok, alebo zo stáda)
6		3	2	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci	Položí ruku na hlavu obety (hovädzí dobytok)
7			8	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci	Položí ruku na hlavu obety (baránok)
8			13	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci	Položí ruku na hlavu obety (koza)
9		4	4	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci - kňaz	Položí ruku na hlavu obety (býk)
10			15	Položiť	Ruky (pl.)	Obetujúci - starší pospolitosti	Položia ruky na hlavu obety (býk)
11			24	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci - knieža	Položí ruku na hlavu obety (cap)
12			29	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci - jednotlivec	Položí ruku na hlavu obety (koza)
13			33	Položiť	Ruka (sg.)	Obetujúci - jednotlivec	Položí ruku na hlavu obety (ovca)
14		8	14	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na hlavu obety (býk)
15			18	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na hlavu obety (baran)
16			22	Položiť	Ruky (pl.)	Áron a jeho synovia	Položia ruky na hlavu obety (baran)
17		16	21	Položiť	Ruky (pl.)	Áron	Položí ruky na hlavu capa určeného pre Azazela do púšte
18		24	14	Položiť	Ruky (pl.)	Svedkovia blasfémie	Svedkovia položia ruky na hlavu rúhača

Tabuľka č.1 – výskyt slovesa סמך v MT – pokračovanie

Poradie	Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet (číslo z MT)	Podmet	Kto robí čo - obsah
19	Nm	8	10	Položiť	Ruky (pl.)	Izraeliti	Izraeliti položia ruky na levitov
20			12	Položiť	Ruky (pl.)	Leviti	Leviti položia ruky na hláv býčkov
21		27	18	Položiť	Ruka (sg.)	Mojžiš	Mojžiš položí ruku na Jozueho
22			23	Položiť	Ruky (pl.)	Eleazár	Eleazár položí ruky na Jozueho
23	Dt	34	9	Položiť	Ruky (pl.)	Mojžiš	Mojžiš položí ruky na Jozueho
24	Sdc	16	29	Oprieť sa, zaprieť sa do niečoho	Stĺp	Samson	Samson sa zaprie do stĺpov
25	2Kr	18	21	Oprieť sa	Palica	Ezechiáš	Ezechiáš sa opiera o Egypt
26	Iz	26	3	Zachovať	Mier	Boh	Boh zachováva mier
27		36	6	Oprieť sa	Palica	Ezechiáš	Ezechiáš sa opiera o Egypt
28		48	2	Spoliehať sa	Boh YHWH	Izrael	Izrael sa spolieha na Boha
29		59	16	Podporiť	Pán	Spravodlivosť	Pánova spravodlivosť ho podporila
30		63	5	Podporiť	Niekto/Prchlivosť	Ja	Moja prchlivosť ma podporila
31	Ez	24	2	Vzoprieť sa/útočiť	Jeruzalem	Babylonský kráľ	Babylonský kráľ sa vzoprie proti Jeruzalemu
32		30	6	Oprieť sa, spoliehať sa	Egypt	Tí čo sa opierajú	Padnú tí, čo sa opierajú o Egypt
33	Am	5	19	Oprieť sa, spoliehať sa	Múr	Niekto	...oprie sa o múr a v tom ho uhryzne had

Tabuľka č.1 – výskyt slovesa סמך v MT – pokračovanie

Poradie	Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet (číslo z MT)	Podmet	Kto robí čo - obsah
34	Ž	3	6	Podporovať, udržovať	Žalmista	Pán	Pán udržuje žalmistu
35		37	17	Podporovať, posilňovať	Spravodliví	Pán	Pán posilňuje spravodlivých
36			24	Podporovať	Človek	Pán	Pán podporuje človeka/ak padne, neostane ležať
37		51	14	Podporovať, posilňovať	Ja	Pán	Posilni ma duchom veľkej ochoty
38		54	6	Podporovať, udržovať	Život	Pán	Pán udržiava môj život
39		71	6	Podporovať	Ja	Pán	Od matkinho lona ma podporuješ
40		88	8	Doľahnúť na/ pritlačiť /útočiť	Ja	Rozhorčenie	Doľahlo na mňa tvoje rozhorčenie
41		111	8	Podporiť/upevniť	Príkazy	Pán	Pánove príkazy upevnené naveky
42		112	8	Podporiť/upevniť	Srdce	Pán	Podporené je srdce človeka Pánom
43		119	116	Podporiť	Žalmista	Pán	Prosba aby sa ma Pán ujal
44		145	14	Podporovať	Všetkých	Pán	Pán podopiera všetkých...
45	Pies	2	5	Posilniť, podporiť	Snúbenica	Vy	Snúbenica žiada o posilnenie.
46	2Krn	29	23	Položiť	ruky (pl.)	Áronovi synovia, kňazi	Položia ruky na obetu za hriech (capy)
47		32	8	Podporovať	Ezechiáš a jeho ľud	Pán	Nás podporuje Pán a vedie naše boje

Tabuľka č.2 – výskyt slovesa שִׂים v spojení s יָד v MT

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Gn	21	18	Urobiť	Národ	Boh	Boh urobí z Izmaela veľký národ.
	22	6	Naložiť	Syn	Abrahám	Abrahám naložil drevo na syna
	24	2	Položiť	Ruka	Sluha	Abrahám hovorí sluhovi aby položil ruku pod jeho bedrá
		9	Položiť	Ruka	Sluha	Sluha položí ruku pod bedrá Abraháma
		47	Dať/Založiť	Krúžok	Sluha	Sluha založil krúžok do nosa Rebeke.
	32	17	Zachovať	Odstup	Jakub	Jakub povedal sluhom aby zachovali odstup medzi čriedami.
	41	42	Dať	Šperk	Faraón	Faraón dal Jozefovi zlatú reťaz na krk.
	43	22	Vložiť	Peniaze	(niekto)	Bratia nevedia, kto im vložil peniaze do vriec.
	47	29	Položiť	Ruka	Jozef	Jozef má položiť ruku pod bedrá Jakuba
	48	18	Položiť	Ruka/Pravica	Jakub	Jozef hovorí Jakubovi aby položil pravicu na hlavu Manasesa
Ex	4	21	Dať	Ruky	Boh	Boh dal Mojžišovi moc robiť zázraky.
	14	21	Stať Sa	Zem	Boh	Boh vysušil more.
	17	12	Položiť/dať	Kameň	Áron a Hur	Áron a Hur podložili Mojžišovi kameň na sedenie.
	21	13	Ustanoviť	Miesto	Boh	Boh ustanoví miesto útočišťa.
	29	24	Vložiť	Dlaň	Mojžiš	Mojžiš vloží do rúk Árona a jeho synov obetu.
Lv	5	11	Nenastaviť/nepridať	Olej/Tuk	Obetujúci	Obetujúci nech nepridáva olej a neprikladá kadidlo.
Dt	11	18	Nastaviť/zapísať si	Slová	Ľud	Boh napomína ľud aby si zapísal jeho slová do srdca.
	27	15	Uložiť	Modla	Muž	Muž uloží modlu na skrytom mieste.

Tabuľka č.2 – výskyt slovesa שִׂים v spojení s יָד v MT – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Sdc	4	21	Vziať	Kladivo	Jahel	Jahel vzala kladivo.
	9	24	Položiť/Uložiť	Krv		Krv sedemdesiatich zaľahla na Abimelecha.
		48	Položiť	Vetva	Abimelech	Abimelech si položil vetvu na plecia.
	12	3	Dať	Duša	Jefte	Jefte dal dušu do svojej ruky.
	18	19	Položiť	Ruku	Kňaz	Kňaz má položiť ruku na(svoje) ústa (mlčať)
1Sam	17	40	Vložiť	Kamene	Dávid	Dávid si vložil kamene do kapsy.
2Sam	13	19	Položiť	Ruky	Tamar	Tamar si položila ruky na hlavu
	14	19	Dať	Slová	Joab	Joab dal slová do úst ženy.
1Kr	20	6	Vziať	(všetko)	Sluhovia	Sluhovia vezmú všetko čo sa im bude páčiť.
2Kr	4	29	Vziať	Palica	Giezi	Giezi si má vziať palicu.
	10	24	Vziať/Postaviť Si	Muži	Jehu	Jehu si vzal osemdesiat mužov.
	11	16	Položit	Ruky	Velitelia stotín	Velitelia stotín položili ruky na Ataliu
	13	16	Položiť	Ruka	Elizeus	Elizeus položil ruku na kráľove ruky (Joasove)
Iz	41	20	Nastaviť	Pochopenie	Chudáci a bedári	Aby videli, poznali a pochopili.
	47	6	Nedať	Ľútosť/milosrdenstvo	Dcéra Bábela	Dcéra Bábela nemala milosrdenstvo s ľudom.
	49	2	Urobiť (mečom)	Ústa	Boh	Boh urobil ústa mečom.
	50	2	Urobiť (divokou)	Rieka	Boh	Boh urobí rieky divokými.
	51	16	Dať/Vložiť	Slovo	Boh	Boh vkladá slovo do úst.
		23	Dať/Vložiť	Kalich	Boh	Boh dáva kalich omamný do rúk trýzniteľov.
	53	10	Obetovať	Život	Pánov služobník	Pánov služobník obetuje život.
	57	8	Postaviť	Pamätník	Národ	Modlársky národ si postaví za dverami pamätník.

Tabuľka č.2 – výskyt slovesa שִׂים v spojení s יָד v MT – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Jer	21	10	Nastaviť	Tvár	Boh	Boh obrátil tvár proti mestu.
	38	12	Dať	Handry	Jeremmiáš	Jeremiáš si má dať handry pod pazuchu.
	40	4	Nastaviť si (na)	Oči	Godoliáš	Godoliáš bude strážiť Jeremiáša.
Ez	20	28	Dávať	Dary	Izraeliti	Izraeliti dávali dary na vyvýšenom kopci.
	21	24	Nastaviť	Cesty	Syn človeka	Syn človeka má urobiť dve cesty.
	39	21	Položiť	Ruku	Boh	Boh zanesie svoju slávu medzi národy a položí na ne ruku.
Mich	7	16	Položiť	Ruku	Národy	Národy si položia ruku na ústa (mlčať).
Sof	2	13	Urobiť (opusteným)	Ninive	Boh	Boh urobí Ninive opusteným.
Zach	7	12	Urobiť	Diamant	Ľud a kňazi	Ľud a kňazi si urobili zo srdca diamant.
Ž	89	26	Položiť	Ruku	Pán	Pán položí ruku Dávida na more
Jób	17	3	Položiť	Záloh	Boh	Jób vyzýva Boha aby položil za neho záloh.
	21	5	Položiť	Ruku	Odsudzujúci Jóba	Jób prikazuje aby si položili ruky na ústa(mlčať).
	29	9	Dať/Úkon	Ruku	Kniežatá	Kniežatá si dávali ruku na ústa.
	40	4	Položiť	Ruku	Jób	Jób si položí ruku na ústa (aby mlčal).
2Krn	23	15	Položiť	Ruky	Velitelia	Velitelia stotín položili ruky na Ataliu.
		18	Postaviť/Nastaviť	Stráže	Jojada	Jojada postavil stráže v Pánovom dome.

Tabuľka č.3 – výskyt slovesa שִׂיתׂ v MT

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Gn	3	15	Ustanoviť	nepriateľstvo	Boh	Boh ustanovuje nepriateľstvo medzi...
	4	25	Vymenovať	potomstvo	Boh	Boh vymenoval-nahradil potomka iným
	30	40	Získavať	čriedy	Jakub	Jakub získaval čriedy
	41	33	Ustanoviť, vymenovať	múdry muž	Faraón	Faraón nech ustanoví muža nad krajinou
	46	4	Položiť	Ruka	Jozef	Jozef položí ruku na oči Jakubovi
	48	14	Položiť	pravá ruka/ľavá ruka	Izrael	Izrael položil pravú ruku na hlavu Efraima/ľavú na Manssesa
		17	Položiť	pravá ruka	Izrael	Izrael položil pravú ruku na hlavu Efraima(Jozef potom preložil ruku)
Ex	7	23	Smerovať pozornosť (neg.)	pozornosť	Faraón	Faraón nevenoval pozornosť
	10	1	Spôsobiť (príčina)	znamenia	Boh	Boh urobí znamenia na faraónovi
	21	22	Uložiť ujmu za	zranenie	Manžel	manžel žiada za ujmu zo zranenia ženy
		30	Uložiť pokutu/ujmu	(niečo)	Vynník	zaplatenie výkupného za život
	23	1	Podať	ruka	Ty	Nepodať ruku bezbožnému
		31	Nastaviť hranice/siahať	územie	Boh	Boh dá aby územie Izraela siahalo od...
	33	4	Obliecť si/nosiť	šperky	Mojžiš	Mojžiš nenosil šperky keď počul tvrdú reč
Nm	12	11	Nedať (niečo - trpieť)	hriech	Mojžiš	Áron prosí Mojžiša aby ich nedal trpieť za hriech
	24	1	Nastaviť	tvár	Balám	Balám nastavil tvár (obrátil sa) k púšti
1Sam	2	8	Nastaviť / obrátiť	svet	Boh	Boh obráti svet k sebe
	4	20	Venovať	pozornosť	Fínesova manželka	Nevenovala pozornosť tomu že porodila
2Sam	13	20	Venovať /brať si k	srdca	Tamar	Tamar si berie k srdcu, že ju zneuctil Amnon
	19	29	Zaradiť/nastaviť	sluha	Dávid	Dávid zaradil svojho sluhu Mifiboseta k svojmu stolu
	22	12	Urobiť na (čierňavu)	stánok	Boh	Boh urobil stánok okolo seba z čierňavy vôd a hustých oblakov
1Kr	11	34	Vymenovať/urobiť	knieža	Boh	Boh urobil kniežaťom Šalamúna a nevezme mu z ruky celé kráľovstvo

Tabuľka č.3 – výskyt slovesa שִׂיח v MT – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Iz	5	6	Urobiť na (púšť)	Vinica	Boh	Boh obráti vinicu(Izrael) na púšť
	15	9	Spôsobiť /priniesť	Utrpenie	Boh	Boh prinesie utrpenie na Dimon
	16	3	Vrhnúť	Tieň	Boh	Boh vrhá tieň na poludnie
	22	7	Nasmerovať, zaujať miesto	Brána	Jazdci	Jazdci stoja pevne pri bráne
	26	1	Nastaviť pre(obranu)	Hradby	Pán	Pán postavil múry na ochranu mesta
Jer	2	15	Urobiť na (púšť)	Pôda	Levy	Levy pôdu obráti na púšť
	3	19	Urobiť/nastaviť/pripočítať	(Izrael)	Pán	Akože Pán pripočíta Izrael k synom...
	13	16	Urobiť na temnotu	Svetlo	Pán	Pán urobí svetlo na temnotu
	22	6	Urobiť na (divočinu)	dom Judského kráľa	Pán	Pán obráti tento dom na divočinu/púšť
	31	21	Obrátiť/zamerať	Myseľ	Izrael	Obráť svoju myseľ na cestu Izrael
	50	3	Urobiť na (púšť) spustošiť	Krajina	Národ od severu	Národ od severu obráti krajinu na púšť
	51	39	Pripraviť	Hostina	Pán	Pán pripraví hostinu/bude slúžiť Babylonu no potom zaspia a...
Oz	2	5	Urobiť na (púšť)	Izrael	Pán	Pán spustoší Izrael
	6	11	Pripraviť	Žatva	Júda	Júda chystá žatvu
Ž	3	7	Postaviť proti	(Boh)	Ľudia	Tisíce ľudí sa postavili proti mne
	8	7	Dať/postaviť	Všetko	Pán	Všetko si mu položil pod nohy
	9	21	Dať / spôsobiť	Strach	Pán	Pane, hrôzou ich zasiahni.
	12	6	Spôsobiť	Záchrana	Pán	Pán zachráni toho, ktorým opovrhujú
	13	3	Spôsobiť	Trápenie	Nepokoj	Dokedy mi bude dušu trápiť nepokoj
	17	11	Smerovať k	Pozornosť/oči	Nepriatelia	Už pristupujú a už ma zvierajú, očami sliedia...
	18	12	Urobiť na temnotu	Svetlo	Pán	Pán sa zahalil do temnoty.

Tabuľka č.3 – výskyt slovesa שִׂיתׂ v MT – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Ž	21	4	Ustanoviť	Kráľ	Pán	Položil mu korunu z rýdzeho zlata na hlavu
		7	Urobiť /ustanoviť	Požehnanie	Pán	Pán urobil z neho požehnanie.
		10	Urobiť/ustanoviť	Pec	Pán	Pán ich urobil ohnivou pecou
		13	Spôsobiť	Útek	Pán	Pán ich obráti na útek
	45	17	Urobiť/ustanoviť	Kniežatá	Pán	Pán ich urobí kniežatami nad zemou.
	48	14	Zamerať	srdcia/vnútro	Vy	Dobre si všimnite jeho hradby(zamerajte srdcia na ne)
	49	15	Smerovať k	Priepasť	Ovce	Ovce sa ženú do priepasti
	62	11	Zamerať (srdce)	Bohatstvo	Vy	Nezameriavajte svoje srdce na bohatstvo
	73	9	Zamerať (ústa)	Nebo	Vy	Ústa dvíhajú proti nebu...
		18	Nastaviť/postaviť	Pôda	Pán	Naozaj ich staviaš na pôdu šmykľavú
		28	Nastaviť/položiť	Nádej	Pán	Mať nádej v Bohu
	83	12	Urobiť	Kniežatá	Pán	S ich kniežatami nalož ako...
		14	Urobiť	Páperie	Bože môj	Bože môj daj nech sú ako...
	84	4	Položiť	Mláďatá	lastovička	Lastovička nájde miesto, kde vkladá mláďatá
		7	Urobiť	Prameň	(Oni)	Až pôjdu vyprahnutým údolím, premenia ho na prameň
	88	7	Dávať do	Priepasti	Boh	Boh hádže do priepasti
		9	Urobiť	Ja	Boh	Boh urobil zo mňa predmet nenávisti
	90	8	Položiť	Neprávosti	Boh	Boh položil naše neprávosti pred svoj zrak
	101	3	Položiť	Bezcennosti	Žalmista	Dal si pred oči nesprávne veci
	104	20	Stanoviť	Tma	Boh	Boh urobí tmu a nastáva noc
	110	1	Položiť	Nepriateľov	Boh	Boh položí nepriateľov pod nohy
	132	11	Ustanoviť	Potomok	Boh	Boh ustanoví potomka na trón
	139	5	Klásť/vkladať	Ruka	Boh	Boh kladie ruku na žalmistu.
	140	6	Položiť	Pasca	Pyšní	Pyšný nastavujú pascu.
	141	3	Stanoviť	Stráž	Pán	Pán stavia stráž k perám žalmistu

Tabuľka č.3 – výskyt slovesa שִׂיתִ v MT – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Job	7	17	Smerovať k	Človek	Boh	Boh smeruje/má starosť o človeka
	9	33	Klásť/vkladať	Ruka	Niet takého, kto	Súd medzi Bohom a Jóbom
	10	20	Venovať pozornosť/smerovať	Pozornosť	Boh	Jób prosí aby ho Boh nechal, aby pookrial.
	14	13	Smerovať	Pozornosť	Boh	Jób prosí aby mu pán určil, kedy si na neho spomenie
	22	24	Položiť	Zlato	Boh	
	30	1	Nastaviť/pripojiť, asociovať	Posmievači	Jób	Jób spája posmievačov so psami stáda
	38	11	Urobiť	Povýšenosť	Boh	Boh upozorňuje Jóba na pýchu
		36	Urobiť/nastaviť	Múdrosť	Otázka	Ktože ibisovi múdrosť udelil
Prís	22	17	Smerovať	Myseľ	Ty	Zameraj myseľ na poznanie Boha.
	24	32	Smerovať	(myseľ)	Ja	Keď som to videl, uvažoval som/smeroval som myseľ k...
	26	24	Dať do seba/položiť do seba	Podvod	Ten	Svojimi perami sa pretvaruje ten...ktorý podvod kladie do seba
	27	23	Smerovať	Pozornosť	Ty	Venuj stádam svoju pozornosť
Rút	3	15	Položiť/naložiť	Zrno	Bóz	Bóz naloží Rút na chrbát zrno
	4	16	Vložiť	Lono	Noemi	Noemi vzala chlapca a vložila si ho do lona

Tabuľka č.4 – výskyt slovesa τίθημι v textoch NZ

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Mt	5	15	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu nepostavia pod mericu
	12	18	Dať	Duch	Boh	Boh dáva Ducha svojmu služobníkovi
	22	44	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán položí nepriateľov pod nohy
	24	51	Dať	Podiel	Pán sluhu	Pán toho sluhu mu dá podiel medzi pokrytcami
	27	60	Umiestniť	Telo	Jozef	Jozef umiestnil Ježišovo telo do hrobu
Mk	4	21	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu nepostavia pod mericu
		21	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu nepostavia na svietnik?
		30	Znázorniť	Podobenstvo	My	Akým podobenstvom znázorníme Božie kráľovstvo
	6	29	Umiestniť	Telo	Jánovi učeníci	Jánovi učeníci umiestnili jeho telo do hrobu
		56	Umiestniť	Chorí	Ľud	Ľud kládol na ulice chorých pred Ježiša.
	10	16	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš kladie ruky na deti
	12	36	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán položí nepriateľov pod nohy
	15	19	Zmeniť	Poloha	Vojaci	Vojaci kľakali pred Ježišom
		46	Umiestniť	Telo	Jozef	Jozef umiestnil Ježišovo telo do hrobu
		47	Umiestniť	Ježiš	Jozef	M. Magdaléna a M. Jozesova pozerali, kde uložili Ježiša
	16	6	Umiestniť	Ježiš	Pochovávajúci	Ježiš ukazuje učeníkom miesto, kde ho uložili.
Lk	1	66	Premýšľať (o)	Čo počuli	Počujúci	Všetci čo to počuli si vštepili do srdca a hovorili
	5	18	Umiestniť	Ochrnutý	Muži	Muži chceli položiť ochrnutého pred Ježiša
	6	48	Umiestniť	Základy	Človek	Človek položil základy domu na skale
	8	16	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu nepostavia pod posteľ

Tabuľka č.4 – výskyt slovesa τίθημι v textoch NZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Lk	8	16	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu postaví na svietnik
	9	44	Položiť (do)	Uši	Učeníci	Ježiš povedal učeníkom aby počúvali a zapamätali si.
	11	33	Umiestniť	Lampa	Neurč	Lampu nepostavia do kúta
	12	46	Dať	Podiel	Pán sluhu	Pán toho sluhu mu dá podiel medzi nevernými
	14	29	Umiestniť	Základ	Niekto z vás	...aby sa vám po položení základu nevysmievali
	19	21	Uložiť	Neurč.	Pán	Pán berie aj to čo neuložil
		22	Uložiť	Neurč.	Pán	Pán berie aj to čo neuložil
	20	43	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán položí nepriateľov ako podnožku pod nohy
	21	14	Položiť (do)	Srdce	Učeníci	Ježiš hovorí učeníkom aby si zaumienili, že sa nebudú vopred brániť.
	22	41	Zmeniť	Poloha	Ježiš	Ježiš si kľakol (položil sa na kolená)
	23	53	Umiestniť	Telo	Jozef	Jozef umiestnil Ježišovo telo do hrobu
		55	Umiestniť	Ježiš	Jozef	Ženy pozerali, kde uložili Ježiša
Jn	2	10	Dávať	Víno	Človek	Každý človek najprv podáva dobré víno
	10	11	Položiť	Život	Pastier	Dobrý pastier položí život za ovce
		15	Položiť	Život	Ježiš	Ježiš položí život za ovce
		17	Dávať	Život	Ježiš	Ježiš dáva svoj život
		18	Dávať	Život	Ježiš	Dáva život sám od seba
		18	Dávať	Život	Ježiš	Má moc ho dať.
	11	34	Uložiť	Lazár	Neurč	Ježiš sa pýta, kam uložili Lazára
	13	4	Odložiť	Odev	Ježiš	Ježiš vstal a odložil odev

Tabuľka č.4 – výskyt slovesa τίθημι v textoch NZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Jn	13	37	Položiť	Život	Peter	Peter hovorí, že položí za Ježiša život
		38	Položiť	Život	Peter	Ježiš sa pýta, či Peter za neho položí život
	15	13	Položiť	Život	Neurč	Ježiš hovorí, že nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí život
		16	Položiť (do)	Stav	Ježiš	Ježiš si vyvolil učeníkov (položil ich do stavu)
	19	19	Umiestniť	Nápis	Pilát	Pilát pripevnil nápis na kríž
		41	Umiesniť			Hrob, v ktorom nik ešte neležal.
		42	Umiestniť	Hrob	Neurč	Tam umiestnili Ježiša.
	20	2	Umiestniť	Ježiš	Neurč	Ježiša uniesli z hrobu a nevedia kam ho položili
		13	Umiestniť	Ježiš	Neurč	Ježiša uniesli z hrobu a nevedia kam ho položili
		15	Umiestniť	Ježiš	Ježiš	Pane, kam si ho položil?
Sk	1	7	Určiť	Čas	Boh	Otec určil čas svojou autoritou.
	2	35	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán položí nepriateľov pod nohy
	3	2	Umiestniť	Chromý	Ľudia	Ľudia položili chromého k chrámovej bráne
	4	3	Umiestniť	Peter, Ján	Kňazi, veliteľ, saduceji	Kňazi, veliteľ, saduceji dali do väzenia Petra a Jána
		35	Umiestniť	Obnos	Učeníci	Učeníci kládli apoštolom k nohám obnos za polia a domy
		37	Umiestniť	Obnos	Barnabáš	Barnabáš umiestnil obnos apoštolom k nohám
	5	2	Umiestniť	Obnos	Ananiáš	Ananiáš umiestnil obnos apoštolom k nohám
		4	Položiť (do)	Srdce	Ananiáš	Ananiáš si dal do srdca klamstvo.
		15	Umiestniť	Chorí	Ľudia	Ľudia kládli chorých na postele
		18	Umiestniť	Väzenie	Veľkňaz, saduceji	Veľkňaz a saduceji vrhli apoštolov do väzenia

Tabuľka č.4 – výskyt slovesa τίθημι v textoch NZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Sk	5	25	Umiestniť	Väzenie	Veľkňaz, saduceji	Veľkňaz a saduceji vrhli apoštolov do väzenia
	7	16	Umiestniť	Hrob	Neurč	Jakub a otcovia boli uložení do hrobu
		60	Zmeniť	Poloha	Štefan	Štefan si kľakol
	9	37	Umiestniť	Sieň	Tabita	Tabitu umiestnili v hornej sieni
		40	Zmeniť	Poloha	Peter	Peter si kľakol
	12	4	Umiestniť	Väzenie	Herodes	Herodes umiestnil Petra do väzenia
	13	29	Umiestniť	Hrob	Neurč	Ježiša umiestnili do hrobu
		47	Ustanoviť	Svetlo	Pán	Pán ustanovil Barnabáša a Pavla za svetlo pohanom
	19	21	Zaujať	Postoj	Pavol	Pavol si zaumienil v Duchu
	20	28	Ustanoviť	Učeníci	Duch Svätý	Duch Svätý ustanovil učeníkov za správcov
		36	Zmeniť	Poloha	Pavol	Pavol si kľakol
	21	5	Zmeniť	Poloha	Skupina	Skupina si kľakla na brehu a modlila sa
	27	12	Položiť	Účel	Skupina	Väčšina sa rozhodla vyplávať (dať účel)
Rim	4	17	Ustanoviť	Abrahám	Boh	Abrahám bol ustanovený za otca mnohých národov
	9	33	Umiestniť	Kameň	Boh	Boh položil kameň úrazu na Sione
	13	13	Stať sa	Niečím		Aby ste sa nestali bratovi pohoršením
1Kor	3	10	Položiť	Základ	Pavol	Pavol ako múdry staviteľ položil základ
		11	Položiť	Základ		Nik nemôže položiť iný základ
	9	18	Predkladať	Evanjelium	Pavol	Pavol predkladá evanjelium zdarma
	12	18	Urobiť	Údy	Boh	Boh rozložil údy.

Tabuľka č.4 – výskyt slovesa τίθημι v textoch NZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
1Kor	12	28	Ustanoviť	Niektorí	Boh	Boh ustanovil niektorých ako apoštolov...
	15	25	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán položí nepriateľov pod nohy
	16	2	Uložiť	"obnos"	Každý	Každý si má u seba odložiť čo môže
2Kor	3	13	Umiestniť	Závoj	Mojžiš	Mojžiš si dával na tvár závoj
	5	19	Položiť	Slovo	Boh	Boh odovzdal slovo zmierenia
1Sol	5	9	Určiť	na Hnev	Boh	Boh nás neurčil na hnev
1Tim	1	12	Položiť (do)	Stav	Ježiš	Ježiš uznal Pavla za verného a zveril mu službu.
	2	7	Položiť (do)	Stav	Pavol	Pavol je ustanovený za hlásateľa a apoštola
2Tim	1	11	Položiť (do)	Stav	Pavol	Pavol je ustanovený za hlásateľa a apoštola
Hebr	1	2	Položiť (do)	Stav	Boh	Boh ustanovil Syna za dediča
		13	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Ktorému z anjelov povedal...kým nepoložím tvojich nepriateľov
	10	13	Umiestniť	Nepriatelia	Pán	Pán čaká kým mu jeho nepriatelia budú položení pod nohy
1Pt	2	6	Umiestniť	Kameň	Pán	Pán kladie na Sione kameň uholný
		8	Určiť	na "to"	Tí čo neveria	Tí čo neveria sú určení na to aby neverili
2Pt	2	6	Dať	Príklad	Boh	Boh dal Sodomu a Gomoru za príklad
1Jn	3	16	Položiť	Život	Ježiš	Ježiš dal za nás svoj život
		16	Položiť	Život	My	Aj my sme povinní dať život za bratov
Zjv	1	17	Položiť	Ruka (pravica)	Boh	Boh položil na Jána pravicu
	10	2	Umiestniť	Noha	Anjel	Anjel umiestnil pravú nohu na more
	11	9	Umiestniť	Hrob	Ľudia	Ľudia z národov nedovolia uložiť telá do hrobu

Tabuľka č.5 – výskyt slovesa ἐπιτίθημι v textoch NZ

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Mt	9	18	Položiť	Ruka	Ježiš	Zákonník žiada Ježiša aby oživil jeho dcéru
	19	13	Položiť	Ruky	Ježiš	K Ježišovi priniesli deti aby položil na ne ruky
		15	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš kládol ruky na deti
	21	7	Položiť	Plášte	Učeníci	Učeníci položili plášte na osliatko a oslicu
	23	4	Položiť	Bremená	Zákonníci a farizeji	Zákonníci a farizeji kladú ťažké bremená
	27	29	Položiť	Koruna	Vojaci	Vojaci položili korunu na Ježišovu hlavu
		37	Umiestniť (nad)	Nápis	Vojaci	Vojaci umiestnili nad hlavu Ježiša nápis.
Mk	3	16	Umiestniť (do)	Meno	Ježiš	Ježiš dal Šimonovi meno Peter
		17	Umiestniť (do)	Meno	Ježiš	Ježiš dal meno Boanerges Jakubovi a Jánovi
	5	23	Položiť	Ruky	Ježiš	Predstavený synagógy prosí Ježiša aby vložil ruky
	6	5	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš vložením rúk uzdravil chorých
	7	32	Položiť	Ruka	Ježiš	Prosili Ježiša aby na hluchonemého vložil ruku
	8	23	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš vložil ruky na slepca
		25	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš vložil ruky na oči slepca
	16	18	Položiť	Ruky	Tí čo uveria	Tí čo uveria budú vkladať ruky na chorých
Lk	4	40	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš kládol ruky na chorých
	10	30	Udrieť	Človek	Zbojníci	Zbojníci udreli, položili polomŕtveho a odišli
	13	13	Položiť	Ruky	Ježiš	Ježiš vložil ruky na zhrbenú ženu
	15	5	Položiť	Ovca	Zákonníci a farizeji	Nepoložia si na plecia ovcu, ktorá sa stratila a našla?
	23	26	Položiť	Kríž	Šimon z Cyrény	Položili kríž na Šimona z Cyrény

Tabuľka č.5 – výskyt slovesa ἐπιτίθημι v textoch NZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Jn	9	15	Položiť	Blato	Ježiš	Ježiš položil blato na oči slepého
	19	2	Položiť	Koruna	Vojaci	Vojaci položili korunu na Ježišovu hlavu
Sk	6	6	Položiť	Ruky	Apoštoli	(Apoštoli) vložili ruky na mužov
	8	17	Položiť	Ruky	Peter a Ján	Peter a Ján kladú ruky na pokrstených aby dostali Ducha Sv.
		19	Položiť	Ruky	Šimon	Šimon žiada apoštolov aby mu dali moc
	9	12	Položiť	Ruky	Ananiáš	Ananiáš má videnie ako vkladá ruky na Šavla
		17	Položiť	Ruky	Ananiáš	Ananiáš vkladá ruky na Šavla
	13	3	Položiť	Ruky	Proroci a učitelia	Pror. a učit. antioch. cirkvi vkladajú ruky na Šavla a Barnabáša
	15	10	Položiť	Jarmo	Bratia	Bratia(apoštoli) chcú položiť jarmo obriezky na šiju učeníkov
		28	Položiť	Jarmo	Apoštoli	Apoštoli s Duchom Sv. usúdili, že nebudú klásť bremeno
	16	23	Naložiť	Rany	Bičujúci	Na Pavla a Sílasa naložili mnoho rán bičom
	18	10	Vztiahnuť		Nikto	Pán hovorí Pavlovi, že na neho nikto nesiahne.
	19	6	Položiť	Ruky	Pavol	Pavol vložil ruky na učeníkov aby na nich zostúpil Duch Sv.
	28	3	Položiť	Raždie	Pavol	Pavol prikladá do ohňa raždie.
		8	Položiť	Ruky	Pavol	Pavol vložil ruky na Publiovho otca a uzdravil ho
		10	Položiť	Ruky	Chorí	Chorí vkladajú do rúk Pavla a spol. to čo potrebujú na cestu
1Tim	5	22	Položiť	Ruky	Timotej	Pavol vystríha Timoteja aby na nikoho prenáhlene nevkladal ruky
Zjv	22	18	Pridať	Niečo	Niekto	Ak by niekto niečo pridal k tomu čo je napísané, tomu Boh pridá rany opísané v tejto knihe
			Pridať	Rany	Boh	

Tabuľka č.6 – výskyt slovesa ἐπιβάλλω v textoch NZ

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Mt	9	16	Prišívať	Záplata	Nik	Nik neprišíva záplatu na starý odev
	26	50	Položiť	Ruky	Zástup	Položili ruky na Ježiša, zajali ho
Mk	4	37	Valiť sa	Loď	Vlny	Vlny sa valili na loď
	11	7	Položiť	Plášte	Učeníci	Učeníci položili na osliatko svoje plášte
	14	46	Položiť	Ruky	Zástup	Položili ruky na Ježiša, zajali ho
		72	Padnúť (do)	Plač	Peter	Peter sa rozplakal
Lk	5	36	Prišívať	Záplata	Nik	Nik neprišíva záplatu na starý odev
	9	62	Položiť	Ruka	(Kto)	Kto položí ruku na pluh a obzerá sa späť
	15	12	Patriť	Časť	Syn	Syn pýta od otca časť majetku
	20	19	Položiť	Ruky	Zákonníci a veľkňazi	Zákonníci a veľkňazi chceli položiť ruky na Ježiša
	21	12	Položiť	Ruky	Prenasledovatelia	Ježiš varuje učeníkov, že na nich položia ruky
Jn	7	30	Položiť	Ruky	Židia	Židia ešte nepoložili ruky na Ježiša, lebo neprišiel čas
		44	Položiť	Ruky	Niektorí zo zástupu	Niektorí chceli Ježiša chytiť ale nepoložili naň ruky
Sk	4	3	Položiť	Ruky	Kňazi, veliteľ, saduceji	Kňazi, veliteľ, saduceji položili ruky na Petra a Jána
	5	18	Položiť	Ruky	Veľkňaz, saduceji	Veľkňaz, saduceji položili ruky na apoštolov
	12	1	Položiť	Ruky	Herodes	Herodes položil ruky na príslušníkov Cirkvi
	21	27	Položiť	Ruky	Židia z Ázie	Židia z Ázie pobúrili ľud a položili ruky na Pavla
1Kor	7	35	Položiť	Slučka	Pavol	Pavol nehádže slučku na bratov

Tabuľka č.7 sloveso סמך a jeho preklad v LXX

Kniha	Kapitola	Verš	MT	LXX (ἐπιτίθημι)
Ex	29	10	וְסָמַכְוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
		15	וְסָמְכוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
		19	וְסָמַכְוּ	καὶ ἐπιθήσει
Lv	1	4	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
	3	2	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
		8	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
		13	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
	4	4	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
		15	וְסָמְכוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
		24	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
		29	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
		33	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
	8	14	וַיִּסְמֹךְ	καὶ ἐπέθηκεν
		18	וַיִּסְמְכֻוּ	καὶ ἐπέθηκεν
		22	וַיִּסְמְכֻוּ	καὶ ἐπέθηκεν
	16	21	וְסָמַךְ	καὶ ἐπιθήσει
	24	14	וְסָמְכָוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
Nm	8	10	וְסָמְכָוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
		12	יִסְמְכָוּ	καὶ ἐπιθήσουσιν
	27	18	וְסָמַכְתָּ	καὶ ἐπιθήσεις
		23	וַיִּסְמָךְ	καὶ ἐπέθηκεν
Dt	34	9	סָמַךְ	ἐπέθηκεν
2Krn	29	23	וַיִּסְמְכָוּ	καὶ ἐπέθηκαν

Tabuľka č.7 sloveso שׂים a jeho preklad v LXX - pokračovanie

Kniha	Kapitola	Verš	MT	LXX
Gn	24	2	שָׂים	θὲς (τίθημι)
	24	9	וַיָּשֶׂם	καὶ ἔθηκεν
	47	29	שָׂים	ὑπόθες (ὑποτίθημι)
	48	18	שִׂים	ἐπίθες (ἐπιτίθημι)
Ex	29	24	וְשַׂמְתָּ	καὶ ἐπιθήσεις
Sdc	18	19	שָׂים	ἐπίθες
2Sam	13	19	וַתָּשֶׂם	καὶ ἐπέθηκεν
2Kr	11	16	וַיָּשִׂמוּ	καὶ ἐπέθηκαν
	13	16	וַיָּשֶׂם	καὶ ἐπέθηκεν
Ez	39	21	שַׂמְתִּי	ἐπήγαγον (ἐπάγω)
Mich	7	16	יָשִׂימוּ	ἐπιθήσουσιν (ἐπιτίθημι)
Ž	89	26	וְשַׂמְתִּי	θήσομαι (τίθημι)
Jób	21	5	וְשִׂימוּ	καὶ θέντες
	29	9	יָשִׂימוּ	ἐπιθέντες (ἐπιτίθημι)
	40	4	שַׂמְתִּי	θήσω (τίθημι)
2Krn	23	15	וַיָּשִׂימוּ	καὶ ἔδωκαν (δίδωμι)

Tabuľka č.7 sloveso שׁית a jeho preklad v LXX - pokračovanie

Kniha	Kapitola	Verš	MT	LXX
Gn	46	4	יָשִׁית	ἐπιβαλεῖ (ἐπιβάλλω)
	48	14	וַיָּשֶׁת	καὶ ἐπέβαλεν (ἐπιβάλλω)
		17	יָשִׁית	ἐπέβαλεν (ἐπιβάλλω)
Ex	23	1	תָּשֶׁת	συγκαταθήσῃ (συγκατατίθημι)
Ž	139	5	וַתָּשֶׁת	καὶ ἔθηκας (τίθημι)
Jób	9	33	יָשֶׁת	καὶ διακούων (διακούω)

Tabuľka č.8 výskyt slovesa ἐπιτίθημι v deuterokánonických spisoch SZ

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Est	15	15	Položiť	Berla	Kráľ	Kráľ kladie Ester berlu na šiju.
Jdt	4	10	Prepásať	Bedrá	Muži, ženy, deti...	Muži, ženy...si prepásali bedrá.
	8	5	Prepásať	Bedrá	Judita	Judita nosila kajúci pás.
	9	1	Sypať (položiť)	Popol	Judita	Judita si posypala hlavu popolom.
	10	3	Položiť	Turban	Judita	Judita si položila turban na hlavu.
		5	Položiť	Veci	Judita	Judita položila veci na plecia slúžke.
	15	11	Položiť	Veci	Judita	Judita naložila veci na mulice.
	16	6	Zmocniť sa	Asýrčan	Obri	Obri sa nezmocnili Asýrčana.
Tob	6	17	Položiť	Pečeň a srdce ryby	Tobiáš	Tobiáš má položiť pečeň a rybu na pahrebu.
	8	2	Položiť	Pečeň a srdce ryby	Tobiáš	Tobiáš položil pečeň a rybu na pahrebu.
1Mak	1	9	Položiť	Koruny	Synovia	Synovia si nasadili koruny na hlavy.
	4	39	Sypať (položiť)	Popol	Júda a synovia	Júda a synovia si sypali popol na hlavu.
		51	Položiť	Chlieb	Júda a synovia	Júda a synovia položili chlieb na stôl.
	8	14	Položiť	Koruna	Nikto	Medzi nimi si nikto nekladie korunu.
	11	54	Položiť	Koruna	Tryfon	Tryfon nasadil korunu Antiochovi.
		71	Sypať (položiť)	Zem	Jonatán	Jonatán si nasypal zem na hlavu.
Múd	8	12	Položiť	Ruka	Ľud	Ľud si položí ruku na ústa.
	18	21	Ukončiť	Bieda	Muž	Bezúhonný muž urobil koniec biede.
Sir	10	5	Položiť	Česť	Pán	Pán prenáša(kladie) na správcu svoju česť.
	11	31	Položiť	Škvrna	Zlý	Zlý chce nájsť škvrnu na najlepších.
Bar	5	2	Položiť	Mitra	Jeruzalem	Jeruzalem si má položiť na hlavu mitru.
Nár	3	53	Položiť	Skaly	Odporci	Odporci nahádzali skaly na Jeremiáša.

Tabuľka č.8 výskyt slovesa τίθημι v deuterokánonických spisoch SZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Jdt	1	14	Zosmiešniť	Svet	Nabuchodonozor	Nabuchodonozor uviedol do posmechu (ich) svet.
	2	2	Predložiť	Úmysly	Nabuchodonozor	Nabuchodonozor predložil tajné úmysly.
	5	1	Položiť	Zátaras	Izraeliti	Izraeliti porobili zátarasy.
	5	11	Uvrhnúť	Izraliti	Egypťania	Egypťania uvrhli Izraelitov do otroctva.
	6	7	Umiestniť	Achiór	Sluhovia	Sluhovia zanechajú Achióra v záložnom meste.
	8	23	Položiť	Otroctvo	Pán	Pán položí otroctvo na potupu.
	11	19	Postaviť	Trón	Judita	Judita postaví trón Holofernesovi.
	12	1	Umiestniť	Náčinie	Miesto	Holofernes poslal Juditu tam, kde má odložené náčinie.
	16	4	Udrieť	Kojenci	Asýrčan	Asýrčan hodí kojencov o zem.
Tob	2	4	Ukryť	Mŕtvy	Tobiáš	Tobiáš ukryl mŕtveho v dome.
	5	3	Uložiť	Potvrdenka	Tóbi	Tóbi uložil časť potvrdenky pri peniazoch.
	6	4	Uložiť	Žlč, srdce, pečeň	Tobiáš	Tobiáš má schovať žlč, srdce a pečeň.
	14	11	Položiť	Tóbi	Prítomní	Tóbiho položili na lôžko.
1Mak	1	34	Usadiť	Jeruzalem	Ľud	Nešľachetný ľud sa usadil v Jeruzaleme.
		53	Vyháňať	Izraeliti	Mnohí z krajiny	Mnohí z krajiny vyháňali Izraelitov.
	9	51	Umiestniť	Posádka	Bakchides	Bakchides umiestnil posádku do každého mesta.
		52	Umiestniť	Posádky	Bakchides	Bakchides umiestnil posádky v Besure a Gazare.
		53	Uväzniť	Synovia	Bakchides	Bakchides uväznil synov veľmožov krajiny.
	10	4	Uzavrieť	Mier	Demetrios	Demetrios chce uzavrieť mier s Jonatánom
		4	Uzavrieť	Mier	Jonatán	Jonatán (nech neuzavrie) mier s Alexandrom.
		65	Ustanoviť	Jonatán	Alexander	Alexander ustanovil Jonatána za vojvodcu.
	11	37	Umiestniť	Odpis	Oni	Demetrios nariaďuje, nech vystavia odpis na vrchu.
		66	Umiestniť	Posádka	Šimon	Šimon ustanovil posádku v Betsure.
	12	34	Ustanoviť	Posádka	Šimon	Šimon ustanovil posádku v Askalone.
	13	33	Umiestniť	Potraviny	Šimon	Šimon umiestnil potraviny do pevností.
		53	Ustanoviť	Ján	Šimon	Šimon ustanovil Jána za veliteľa.
	14	3	Uväzniť	Demetrius	Arsakes	Arsakes umiesnil Demetria do väzenia.

Tabuľka č.8 výskyt slovesa τίθημι v deuterokánonických spisoch SZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
1Mak	14	23	Urobiť	Odpis		Urobený odpis sa vloží do kníh.
		26	Umiestniť	Dosky	Ľud	Ľud povesil medené dosky na stĺpy.
		33	Umiestniť	Mužstvo	Šimon	Šimon osadil júdske mužstvo v Betsure.
		34	Dať	Potrebné veci	Šimon	Šimon dal potrebné veci Židom.
		35	Ustanoviť	Šimon	Ľud	Ľud ustanovil Šimona za vodcu a veľkňaza.
		46	Priznať	Výsady	Ľud	Ľud priznal výsady Šimonovi.
		48	Umiestnená	Listina	Šimon	Šimon nariadil aby bola listina umiestnená na dosky.
		49	Umiestniť	Odpis	Šimon	Šimon dal odpis listiny uložiť do klenotnice.
2Mak	4	15	Pokladať (za niečo)	Pocty	Kňazi	Kňazi nepokladali otcovské pocty za nič.
	5	21	Urobiť(niečím)	More	Antiochus	Antiochus si myslel, že urobí more schodným.
	7	12	Pokladať (za niečo)	Muky	Mladík	Mladík nič nepokladal za muky.
	14	21	Postaviť	Kreslá	Vyjednávajúci	Tí čo vyjednávali postavili kreslá.
Múd	1	16	Uzavrieť	Zmluvu	Hriešnici	Hriešnici uzatvárajú zmluvu so smrťou.
	4	14	Položiť	(udalosť)	Ľudia	Ľudia si to nepripúšťali do srdca.
	6	22	Položiť	Múdrosť	Kráľ	Vyrozprávam čo je o múdrosti zjavené(položené)
	10	21	Urobiť(niečím)	Jazyky	Múdrosť	Múdrosť urobila výrečnými jazyky nemluvniat.
	13	15	Umiestniť	Odpadok	Drevorubač	Drevorubač umiestnil odpadok ku stene.

Tabuľka č.8 výskyt slovesa τίθημι v deuterokánonických spisoch SZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Sir	0	30	Pokladať (za niečo)	Povinnosť	Sirach	Sirach pokladal za povinnosť preklad knihy.
	7	6	Položiť	Príčina	Adresát listu	Sirach hovorí synovi aby nepriviedol k pádu svoju poctivosť.
	14	26	Postaviť	Synovia	Blahoslavený	Blahoslavený stavia synov pod záštitu múdrosti.
	17	4	Vložil	Strach	Boh	Boh vložil každému stvoreniu strach pred ním.
		7	Vložil	Oko	Boh	Boh vložil každému stvoreniu svoje oko do srdca.
	29	14	Umiestniť	Poklad	Adresát listu	Ukladaj si poklad v príkazoch Najvyššieho.
	33	9	Vložil	Hodina	Pán	
	44	19	Uzavrieť	Zmluva	Pán	Pán uzavrel zmluvu s Noem.
	50	30	Položiť	(niečo)	Blahoslavený	Blahoslavený, ktorý si (niečo) berie k srdcu.
Bar	2	26	Urobiť	To čím je	Pán	Pán urobil z domu Izraela a Judu to čím je dnes.
Nár	3	11	Položiť (do)	(ničota)	Pán	Pán ma uviedol do zničenia.
		45	Položiť	Ja	Pán	Pán ma položil doprostred národov ako odmietnutého.
Dan	13	34	Položiť	Ruky	Starci	Starci položili ruky na Zuzanu
	14	10	Položiť	Víno	Kráľ	Bélovi kňazi povedali aby kráľ namiešal a položil vína.
		35	Položiť	Habakuk	Anjel	Pánov Anjel položil Habakuka nad levovú jamu.

Tabuľka č.8 výskyt slovesa ἐπιβάλλω v deuterokánonických spisoch SZ – pokračovanie

Kniha	Kap.	V.	Preklad slovesa	Predmet	Podmet	Kto robí čo - obsah
Jdt	11	12	Vrhnúť sa	Dobytok	Juditin ľud	Juditin ľud sa vrhol na dobytok.
Tob	3	17	Položiť (do)			Podľa práva bola položená u (ju zdedil) Tobiáša.
	6	12	Položiť (do)			Podľa práva bola položená u (ju zdedil) Tobiáša.
	11	11	Vložiť	Jed	Otec	(Otec mu podal jed.)
1Mak	4	2	Napadnúť	Židia	Gorgiáš	Gorgiáš napadol Židov v ich tábore.
	10	30	Vlastniť	Stromy	Demetrius	Demetrius sa zrieka stromov, ktoré u neho ležia.
2Mak	3	3	Spravovať			Ázijský kráľ hradil výlohy spojené s bohoslužbou(kt. u neho ležali)
	9	16	Spravovať			Antiochos hradil výlohy spojené s bohoslužbou(kt. u neho ležali)
	12	9	Položiť	Požiar	Júda	Júda založil požiar v prístave.
		13	Napadnúť	Mesto	Júda	Júda napadil mesto.
		38	Nastávať	*Hebdomados*		Keďže nastávala *nedeľa.*
	13	15	Napadnúť	Stan	Júda	Júda napadol královský stan.
	15	1	Napadnúť	Oddiely	Nikanor	Nikanor napadol Júdove oddiely.
Sir	36	1	Uvrhnúť	Strach	Boh	Nech Boh uvrhne strach/bázeň na pohanov.